

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Mgr. Jana Murínová

Trestný čin vraždy

dle § 140 trestního zákoníku

Rigorózní práce

Konzultant rigorózní práce prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.

Trestní právo

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 5. 5. 2024

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 370 773 znaků včetně mezer.

Mgr. Jana Murínová

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat svému konzultantovi panu prof. JUDr. Jiřímu Jelínkovi, CSc., za odborné vedení, vstřícný přístup, čas a podnětné připomínky, které mi při zpracování této práce poskytl.

Obsah

ÚVOD	6
1 ZAKOTVENÍ PRÁVA NA ŽIVOT V PRÁVNÍM SYSTÉMU ČR.....	9
1.1 Ústava České republiky.....	11
1.2 Listina základních práv a svobod.....	12
1.3 Mezinárodně právní úprava.....	14
2 TČ VRAŽDY – HISTORICKÝ EXKURZ PRÁVNÍ ÚPRAVY U NÁS	20
3 AKTUÁLNÍ PRÁVNÍ ÚPRAVA TRESTNÉHO ČINU VRAŽDY V ČR	30
3.1 Počátek a konec lidského života	30
3.2 Základní znaky skutkové podstaty trestného činu	34
3.3 Skutková podstata trestného činu vraždy	38
3.3.1 Objekt.....	39
3.3.2 Objektivní stránka.....	42
3.3.3 Subjekt neboli pachatel	46
3.3.4 Subjektivní stránka	51
3.4 Vývojová stadia trestného činu vraždy	56
3.4.1 Příprava.....	56
3.4.2 Pokus.....	57
4 OCHRANA PRÁVA NA ŽIVOT V TRESTNÍM ZÁKONÍKU	60
4.1 Trestný čin vraždy.....	62
4.1.1 Vražda prostá	64
4.1.2 Afekt	64
4.1.3 Premeditativní skutková podstata trestného činu vraždy.....	66
4.1.4 Premeditace.....	68
4.1.5 Kvalifikovaná skutková podstata trestného činu vraždy	72
4.2 Privilegované skutkové podstaty trestného činu vraždy	75
4.2.1 Zabití.....	75
4.2.2 Vražda novorozeného dítěte matkou	77
4.3 Další trestné činy proti životu	80

4.3.1	Usmrcení z nedbalosti.....	81
4.3.2	Účast na sebevraždě.....	82
4.4	Eutanázie	85
5	SROVNÁNÍ TČ VRAŽDY A DALŠÍCH TČ POSTIHUJÍCÍCH SMRT	88
5.1	Smrt jako následek v kvalifikovaných skutkových podstatách dalších TČ	88
5.2	Příklady TČ vraždy z praxe, srovnání TČ vraždy a TČ těžkého ublížení na zdraví s následkem smrti.....	98
5.3	Statistické údaje	131
6	SANKCE ZA TRESTNÝ ČIN VRAŽDY	138
7	ÚPRAVA TRESTNÉHO ČINU VRAŽDY VE SLOVENSKÉ REPUBLICE.....	143
	ZÁVĚR	147
	SUMMARY	151
	POUŽITÉ ZDROJE	156
	SEZNAM ZKRATEK.....	164
	SEZNAM TABULEK.....	166
	ABSTRAKT.....	167
	ABSTRACT	169
	KLÍČOVÁ SLOVA	171

ÚVOD

Vražda je jedním z nejzávažnějších zločinů, kterým společnost čelí, a její spáchání má hluboké sociální, psychologické a právní důsledky. Život a zdraví jednotlivce jsou nejdůležitějšími společenskými hodnotami, a proto jim je poskytována nejvyšší ochrana. Trestní právo České republiky navazuje na čl. 6 Listiny základních práv a svobod, který zdůrazňuje, že: „každý má právo na život, a proto nikdo nesmí být zbaven života“.¹ Trestní právo poskytuje ochranu proti úmyslným útokům proti životu a zdraví, ale i proti jednáním, jejichž nedbalostním následkem je ohrožení nebo porušení práva na život.

Závažnosti ochrany života a zdraví odpovídá i systematika trestního zákoníku, kdy oproti dřívějším právním úpravám byly novelou trestního zákoníku uskutečněnou zákonem č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále také jen „TZ“) trestné činy proti životu a zdraví zařazeny do hlavy I zvláštní části trestního zákoníku. Hlava první v díle prvním upravuje úmyslné trestné činy namířené proti životu a usmrcení z nedbalosti.² Cílem této práce je poskytnout ucelenou teoretickou studii na téma trestného činu vraždy v právním systému České republiky, kdy se budu věnovat zejména trestněprávním aspektům trestného činu vraždy z hlediska hmotného práva, přičemž se v souvislosti s trestným činem vraždy okrajově zmíním o některých aspektech práva procesního.

Při zpracování tohoto tématu chci využít svých praktických zkušeností, kdy jako státní zástupkyně, se specializací na výkon dozoru ve věcech násilné a mravnostní trestné činnosti, se této problematice věnuji více než 20 let. Ve své práci chci upozornit na některá úskalí při posuzování trestného činu vraždy v praxi, kdy zejména hranice mezi jednáním naplňujícím skutkovou podstatu zločinu vraždy a zločinu těžkého ublížení na zdraví s následkem smrti je často velmi tenká a největší problémy činí kvalifikace skutku v případech, kdy nedojde k dokonání trestného činu a jednání je ukončeno ve stadiu pokusu. K tomuto účelu využiji příklady ze své praxe, kdy jsem do práce zařadila konkrétní případy spáchané na území hlavního města Prahy v r. 2022, které jsou dnes již pravomocně skončeny.

Prokázání naplnění všech zákonných znaků skutkové podstaty zločinu vraždy, zjištění a usvědčení pachatele, je věnována maximální pozornost, což se logicky odvíjí od závažnosti projednávaných věcí a zájmu společnosti na objasnění těchto činů, jakož

¹ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2022, s. 547.

² Ibid.

i na spravedlivém potrestání pachatelů a odškodnění obětí, a to nejen v podobě materiální, ale též morální satisfakce. V rámci své práce se okrajově dotknu též postavení obětí trestných činů vraždy a zajištění ochrany jejich práv. Zatímco většina práv zaručuje jednotlivci výsledný hmotněprávní nárok, právo na spravedlivý proces není zárukou výsledku, tedy domožení se konkrétního hmotného práva. Není tedy právem na vítězství v soudním řízení, ale jen zárukou kvality cesty, kterou se má k tomuto výsledku dojít.³

Moje práce je rozdělena do sedmi kapitol. V první části se věnuji ústavnímu a mezinárodněprávnímu základu ochrany lidského života, neboť tento tvoří základní rámec pro navazující právní úpravu konkrétními předpisy trestního práva. Pro pochopení současné právní úpravy je nutný historický exkurz do právní úpravy trestného činu vraždy na území dnešní České republiky, kterému se věnuji v druhé části práce. Třetí, stěžejní kapitola, je věnována aktuální právní úpravě trestného činu vraždy, kdy připomenu základní znaky skutkové podstaty trestného činu vraždy, v rámci čehož se podrobněji zaměřím na objekt trestného činu vraždy a vymezení rámce, od kdy je tomuto poskytována trestně právní ochrana, tedy zabývám se pojmy - počátek života a smrt. Pro komplexní posouzení daného tématu je potřeba zmínit též znaky skutkové podstaty trestného činu. Pokud jde o základní skutkovou podstatu trestného činu vraždy, vraždu prostou, tato je naplněna jednáním v afektu. Jelikož jde v praxi o nejčastější způsob spáchání trestného činu vraždy, dovolím si krátký exkurz též do psychologie, kdy afekt nemusí být pouhým prudkým emocionálním hnutím mysli, ale může být též projevem duševní poruchy, kdy je potřeba rozlišovat mezi patologickým afektem a patologickou náladou. Velký prostor se pak nabízí k diskuzi ohledně ustanovení § 140 odst. 2 trestního zákoníku, které bylo mezi skutkové podstaty trestného činu vraždy zavedeno novelou trestního zákoníku uskutečněnou zákonem č. 40/2009 Sb., a přineslo tzv. premeditativní skutkovou podstatu. V praxi je pak častým problémem rozlišení vraždy spáchané s rozmyslem či po předchozím uvážení, proto se tomuto tématu pokusím věnovat obšírněji, přičemž využiji poznatky i z vlastní praxe a rozhodovací činnosti Městského soudu v Praze a Vrchního soudu v Praze jako soudu odvolacího, které mám rovněž zahrnuté v předkládané kazuistice.

Pro ucelené zpracování problematiky úmyslného usmrcení se v kapitole 4 dále okrajově zmíním o privilegovaných skutkových podstatách trestného činu vraždy, a to trestných činech zabití a vraždy novorozeného dítěte matkou, kdy aplikace těchto

³ MOLEK, P. *Právo na spravedlivý proces*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, s. anotace knihy.

ustanovení nečiní v praxi problémy. Mezi další trestné činy proti životu patří trestný čin usmrcení z nedbalosti a trestný čin účast na sebevraždě. V této souvislosti učiním pouze krátký exkurz do problematiky užití ustanovení § 144 TZ účast na sebevraždě v praxi. Jelikož právní kvalifikace skutků, jejichž následkem je usmrcení jiného, se často v praxi v průběhu řízení mění, kdy skutek bývá kvalifikován jako jiný trestný čin s nedbalostním následkem smrti až do okamžiku, kdy je zjištěno úmyslné zavinění, budu se v kapitole 5 zabývat i těmito trestnými činy. Zmíním se o tom, že způsobení smrti, jako nedbalostního následku jednání, je postihováno celou řadou dalších ustanovení trestního zákoníku obsažených v jednotlivých hlavách zvláštní části, kdy právo na ochranu lidského života je až sekundárním objektem těchto trestných činů a primární objekt je jiný. Posouzení, zda jde o trestný čin vraždy či o jiný trestný čin, který postihuje v kvalifikované skutkové podstatě způsobení smrti jako nedbalostního následku, se odvíjí od rozlišení objektu útoku a prokázání úmyslu pachatele jiného usmrtit.

Tento exkurz do problematiky trestného činu vraždy doplním aktuálními statistickými údaji.

V rámci kapitoly zabývající se trestními sankcemi se budu blíže zabývat otázkou ukládání trestů, resp. trestních opatření, mladistvým pachatelům.

Vzhledem k dlouhé společné minulosti a společnému právnímu řádu se Slovenskou republikou, kdy až do rozdělení Československa, přesněji řečeno, až do přijetí zcela nového slovenského trestního zákona v roce 2005, platila na území České a Slovenské republiky jednotná úprava, se v závěrečné části práce stručně zmíním o aktuální právní úpravě ve Slovenské republice.

1 ZAKOTVENÍ PRÁVA NA ŽIVOT V PRÁVNÍM SYSTÉMU ČR

Právo na život je jedním z nejzákladnějších a nejdůležitějších lidských práv, což se odráží i v ústavním zakotvení. Lidská práva mají být chráněna souběžně v různých sférách jak na úrovni vnitrostátní, unijní, regionální i univerzální.⁴

Právo na život lze chápat i jako základní právo, které je základem přirozenoprávního pojetí lidských práv. Stejně tak se od něj odvíjí celá řada dalších lidských práv (např. právo na život ve zdravém prostředí, právo na život ve společenském prostředí, kde je člověku pak přiznáno například právo shromažďovat se, svoboda slova apod.). Právo na život tak bývá v ústavněprávních i mezinárodně právních dokumentech velmi často jmenováno na prvním místě,⁵ což se následně odráží v ostatních normách, trestní zákoník nevyjímaje. Je důležité si uvědomit, že právní systém demokratických společností, včetně České republiky, se snaží chránit lidský život a spravedlivě trestněprávně posuzovat činy, které jej ohrožují. V případě trestného činu vraždy jsou ukládané tresty obvykle přísné. Vražda patří k těm několika málo obecně kriminálním zvláště závažným zločinům, u nichž je přípustný výjimečný trest, a to i trest odnětí svobody na doživotí.⁶ Je nutné zdůraznit, že žádný trest nemůže vyvážit hodnotu lidského života, a ukládané tresty tak odrážejí přístup společnosti k respektování práva na život, snahu ochránit život jednotlivce, nepochybně přinášejí i morální satisfakci pro poškozené a v neposlední řadě je jejich cílem též snaha odradit jiné od spáchání takových činů. Studie ukazují, že někteří lidé mají větší sklony k agresivitě nebo násilí. Biologické faktory mohou ovlivnit chování pachatelů. Avšak emoce, osobnostní rysy a psychické stavy mohou hrát další velmi výraznou roli.

Dříve, než se budu zabývat otázkami právní úpravy ochrany života, zakotvením práva na život a skutkovou podstatou trestného činu vraždy a dalších trestných činů, které chrání život, je nutné se zamyslet nad základními otázkami, co to vlastně lidský život je, kdy vzniká a kdy zaniká. Vymezení těchto mantinelů je pro trestní právo klíčové, neboť nelze usmrtit někoho, kdo ještě život nemá, ale též nemůže být usmrcen někdo, kdo už o život z nějakého důvodu přišel. Zájem na ochraně lidského života představuje

⁴ Ibid.

⁵ BLAHOŽ, J. a kol. *Srovnávací ústavní právo*. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 178.

⁶ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované znění. Praha: Leges, 2022, s. 548.

nejdůležitější trestním zákonem chráněný zájem a je objektem trestného činu vraždy podle § 140 trestního zákoníku. Pro správné vymezení tohoto objektu je nezbytné přesně určit počátek a konec lidského života.⁷ Otázka počátku lidského života je významná při určení, zda z hlediska trestního práva je chráněn lidský plod v rámci trestných činů proti těhotenství ženy, nebo už jako plnohodnotný lidský život v rámci trestných činů proti životu.

Pouze v úmyslném usmrcení jiného, tedy v úmyslném ukončení lidského života v důsledku jednání druhé osoby, lze spatřovat naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu vraždy. Proto je nutné definovat nejen pojem začátku lidského života, ale též pojem jeho konce.

Pro zodpovězení těchto otázek je nutno vycházet z poznatků lékařské vědy, která definuje konec lidského života jako biologickou smrt mozkovou, tzv. smrt cerebrální.⁸ Jedná se o stav organismu, kdy je nenávratně vyloučeno obnovení všech životních funkcí. Z lékařského hlediska jde o dlouhodobější proces, trvající i několik minut po zastavení dýchání nebo srdečního tepu, avšak právo spojuje smrt pouze s jediným okamžikem, a tím je okamžik, kdy již nelze funkce organismu navrátit v původní stav. Tento okamžik je významný pro řadu trestněprávních aspektů vražd (např. z hlediska promlčení, časové působnosti trestního zákoníku atd.), a proto je nutné jej přesně určit. Umíráním, smrtí a posmrtnými změnami lidského těla se zabývá soudně lékařská tanatologie, která je součástí vědy soudního lékařství.⁹

Definice smrti je v českém právu upravena v zákoně č. 285/2002 Sb., o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánů a o změně některých zákonů (dále jen transplantační zákon), který v ustanovení § 2 písm. e) uvádí, že smrtí se rozumí: „*nevratná ztráta funkce celého mozku, včetně mozkového kmene, nebo nevratná zástava krevního oběhu*“.¹⁰ Transplantační zákon se vymezením okamžiku smrti a náležitostmi zjištění smrti zabývá podrobně dále v ustanovení § 10 v souvislosti s řešením přípustnosti odběru od zemřelého dárce a tato pravidla lze aplikovat i obecně v rámci řešení otázky, zda smrt nastala či nikoliv.

⁷ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. Praha: Linde, 2005, s. 609.

⁸ *Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 31. 10. 1985, sp. zn. Tpjf 24/85, publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 4-5/1986 jako R 16/1986 tr.*

⁹ KVAPILOVÁ, H. a DOGOŠI, M. *Soudní lékařství pro právníky a policisty*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, s. 72.

¹⁰ *Zákon č. 285/2002 Sb., o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánů a o změně některých zákonů (transplantační zákon).*

§ 10

„Zjištění smrti možného dárce musí být vždy prováděno nejméně 2 lékaři s příslušnou specializovanou způsobilostí, kteří dárce vyšetřili nezávisle na sobě.

(3) Smrt [§ 2 písm. e)] se zjišťuje prokázáním

a) nevratné zástavy krevního oběhu, nebo

b) nevratné ztráty funkce celého mozku, včetně mozkového kmene v případech, kdy jsou funkce dýchání nebo krevního oběhu udržovány uměle (dále jen „smrt mozku“).¹¹

Z lékařského hlediska je smrt delší dobu trvající proces, z hlediska práva je to okamžik. Je věcí právního řádu, aby určil, který okamžik v procesu postupného odumírání organismu má právní význam. Za rozhodující se bere ten okamžik, kdy proces zániku organismu se stává ireversibilní (tj. neschopným být uveden v původní stav).¹²

Lidský život je objektem trestného činu vraždy a smrt je jeho následkem. Proto se tomuto tématu, z hlediska trestněprávního pojetí, budu podrobně zabývat v kapitole 3., věnované vymezení pojmu trestného činu vraždy v právní úpravě českého trestního práva.

1.1 Ústava České republiky

Ústava České republiky je základním právním dokumentem ČR, je to normativní právní akt nejvyšší právní síly.¹³ Byla přijata dne 16. prosince 1992 a publikována ve Sbírce zákonů pod číslem 1/1993 Sb. Ústava stanovuje základní principy státu, základy organizace veřejné moci, územní samosprávy a základní práva a svobody člověka a občana. V článcích 81 - 96 stanoví principy soudní ochrany základních práv a svobod. Mezi ustanovení, která spadají do trestněprávní oblasti, patří také čl. 65, který vylučuje trestní odpovědnost prezidenta republiky a zakotvuje jeho odpovědnost ústavněprávní.

Ústava ČR, jako základ celého právního řádu České republiky, spolu s Listinou základních práv a svobod, která je rovněž součástí českého ústavního pořádku, jsou východiskem pro trestní právo hmotné i procesní. Ústava, jako normativní právní akt

¹¹ Ibid.

¹² JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád*. 8. vydání. Praha: Leges, 2020, s. 211.

¹³ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. Praha: Leges, 2022, s. 57.

nejvyšší právní síly se ve svých ustanoveních dotýká zejména otázky hmotněprávní exempce poslanců a senátorů, soudců Ústavního soudu, práva prezidenta republiky udílet amnestii a čl. 65 vylučuje trestní odpovědnost prezidenta republiky.¹⁴

Právo na život je nejzákladnějším právem člověka a nelze jej nijak omezit. V Ústavě se Česká republika zavázala chránit základní lidská práva, mezi něž patří i právo na ochranu lidského života. Jednání naplňující skutkovou podstatu trestného činu vraždy toto základní právo porušuje. Právo na život je nutno považovat za přirozené právo, od kterého se odvíjí další přirozená práva fyzických osob, která předpokládají zájem každého na vlastním životě.

K základním principům poskytujícím ochranu života lze připojit též čl. 1 odst. 2 Ústavy ČR, který stanoví další důležitý závazek, a to, že „*Česká republika dodržuje závazky, které pro ni vyplývají z mezinárodního práva*“.¹⁵

Dlouhá řada mezinárodních smluv, kterými je Česká republika vázána, se rovněž zaměřuje na ochranu lidských práv a svobod, mezi nimiž je též právo na život. Těmito smlouvami se blíže zabývám níže.

1.2 Listina základních práv a svobod

Usnesením předsednictva České národní rady ze dne 16. prosince 1992 byla vyhlášena **Listina základních práv a svobod** (dále též jen „Listina“) jako součást ústavního pořádku České republiky, která vešla v platnost dne 28. 12. 1992 s účinností od 1. 1. 1993. Tato listina je důležitým základem pro ochranu práv a svobod občanů v České republice. Skládá se z šesti hlav, kdy již v čl. 1 hlavy první je obsažena základní zásada, kterou se mimo jiné řídí celý právní systém ČR, a to, že lidé jsou svobodní a rovni v důstojnosti i v právech. Základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné. Hlava druhá upravuje lidská práva a základní svobody, kdy čl. 6 stanoví, že každý má právo na život. Lidský život je hoděn ochrany již před narozením. Nikdo nesmí být zbaven života. Trest smrti se nepřipouští. Porušením práv podle tohoto článku není, jestliže byl někdo zbaven života v souvislosti s jednáním, které

¹⁴ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. Praha: Leges, 2022, s. 57.

¹⁵ SOLNAR, V. a kol. *Systém českého trestního práva*. 1. vydání. Praha: Novatrix, 2009, s. 19.

podle zákona není trestné. Právo bránit život svůj či život jiného člověka i se zbraní je zaručeno za podmínek, které stanoví zákon.¹⁶

Za takové podmínky, které vylučují trestní odpovědnost za usmrcení jiného, lze ve smyslu trestního zákoníku považovat okolnosti vylučující protiprávnost činu, kdy jde zejména o jednání v krajní nouzi (ustanovení § 28 TZ) či nutné obraně (ustanovení § 29 TZ). Trestní odpovědnost vylučuje též souhlas poškozeného, který udělil svolení k lékařským zákrokům, které jsou v době činu v souladu s právním řádem a poznatky lékařské vědy a praxe, které nesou riziko usmrcení. Usmrcení na přání poškozeného, tzv. euthanasie, není v České republice povoleno, a takové jednání podléhá trestněprávnímu postihu. Naopak, usmrcení za situace, kdy pachatel použije zbraň v mezích stanovených jiným právním předpisem (např. dle zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky), není trestné – oprávněné použití zbraně (ustanovení § 32 TZ).

Listina v hlavě páté stanoví základní principy práva na soudní a jinou právní ochranu, kdy ve vztahu k trestnímu právu je zcela zásadní čl. 39, který zakotvuje významnou zásadu „*nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*“, tedy jen zákon stanoví, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jaké jiné újmy na právech nebo majetku, lze za jeho spáchání uložit. Dle čl. 40 jen soud rozhoduje o vině a trestu za trestné činy. Dále pak Listina upravuje základní principy soudního řízení, včetně práva na zákonného soudce, práva na projednání věci veřejně, bez zbytečných průtahů, práva vyjádřit se ke všem prováděným důkazům, práva na veřejné projednání věci. Zcela zásadní je pak vyjádření zásady presumpce nevinny, tedy skutečnosti, že každý, proti němuž je vedeno trestní řízení, je považován za nevinného, pokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu nebyla jeho vina vyslovena. Dále jsou pak upravena základní práva obviněného v trestním řízení, jako právo nevypovídat, právo zvolit si obhájce a v případě nutné obhajoby právo na ustanovení obhájce soudem, pokud si vlastního nezvolí. Článek 40 odst. 5 obsahuje jeden ze základních principů, kterými se řídí trestní řízení, a to překážku věci rozsouzené, „*res iudicata*“, tedy, že nikdo nemůže být trestně stíhán za čin, pro který již byl pravomocně odsouzen nebo zproštěn obžaloby. Listina upravuje též časovou působnost trestního zákoníku, kdy stanoví, že trestnost činu se posuzuje a trest se ukládá podle zákona účinného v době, kdy byl čin spáchán. Pozdějšího zákona se použije, jestliže je to pro pachatele příznivější.

¹⁶ Usnesení č. 2/1993Sb., Usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod.

Význam práva na život podle Listiny spočívá v tom, že chrání fyzickou stránku lidské osobnosti. Z toho také vyplývá, že nositelem práva na život může být pouze fyzická osoba, nikoli například osoba právnická.¹⁷

Právo na život je pak přímo aplikovatelné jako princip, ale k plné funkčnosti vyžaduje současné užití jiných práv z Listiny, např. práva na nedotknutelnost osoby podle čl. 7 odst. 1, zejména pak ale vyžaduje konkretizaci v právním řádu v dispozitivních i kogentních ustanoveních práva trestního, občanského i správního, zajišťujících existenci člověka a také právo jeho existenci zachovávat. Znění čl. 6 tak neklade pouze požadavek, aby do práva na život nebylo zasahováno, ale také, aby stát právo na život zajišťoval a chránil.¹⁸

Právo na život je nutno chápat jako právo na samotnou existenci člověka v jeho, postupem doby ustálené užší podobě, tj. právo na fyzickou a biologickou existenci člověka na Zemi, na lidský život, v jeho bazálním, nejvýznamnějším aspektu založeném na důstojnosti lidského života, vycházejícího ze samotné podstaty lidství.¹⁹

1.3 Mezinárodně právní úprava

Trestní právo bývá považováno za jeden z hlavních atributů a projevů státní suverenity, je výrazem právně-kulturní samostatnosti a je spojováno s výkonem svrchované pravomoci státu, přičemž jakýkoli zásah do této národní svrchovanosti byl, a mnohdy ještě je, považován za omezení státní suverenity, zásah do výsostných práv státu, jakož i zpochybnění úlohy státu v jeho nejzákladnější funkci.²⁰

Pokud jde o mezinárodněprávní úpravu práva na život, stejně jako v jiných oblastech, je nutno zmínit obecnou zásadu aplikace mezinárodní právní úpravy v českém právním systému, a to skutečnost, že k zajištění a dodržování základních lidských práv se zavazují signatářské státy, nikoliv jednotlivci. Mezinárodní závazek se pak promítá do vnitrostátního práva, neboť pokud se stát mezinárodní úmluvou zavazuje dodržovat

¹⁷ KLÍMA, K. eds.: *Komentář k Ústavě a Listině*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, s. 236.

¹⁸ Ibid.

¹⁹ WAGNEROVÁ, E. a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 150.

²⁰ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné, obecná část, zvláštní část*. Praha: Linde, 2005, s. 71.

určitá práva jednotlivce, pak to zprostředkovaně znamená, že orgány státu usilují o ochranu a zajištění těchto práv prostřednictvím vnitrostátního práva na území svého státu, a to prostřednictvím dalších právních předpisů, které pak již stanoví povinnosti i dalším subjektům.

Dodržování mezinárodních úmluv, které stát ratifikoval, podléhá nejen kontrole občanské společnosti a veřejnosti, lidskoprávními organizacemi či médii, ale též kontrole mezinárodními organizacemi, jako je OSN a Rada Evropy, které mohou veřejně kritizovat stát za porušování úmluv a vyvíjet tlak na stát, aby jednal. To může zahrnovat vydávání prohlášení, zpráv a doporučení. Mezinárodní orgány pak mohou též vyzvat stát, aby přijal opatření k nápravě porušení, což může zahrnovat změny v legislativě, vyšetřování a trestní stíhání pachatelů. Pokud stát systematicky porušuje úmluvu, mohou být uvaleny sankce, jako jsou ekonomické sankce, vyloučení z mezinárodních organizací nebo soudní řízení před mezinárodními soudy.

V oblasti úpravy práva na život má zcela zásadní a výjimečný význam **Všeobecná deklarace lidských práv**, která byla přijata na půdě OSN dne 10. prosince 1948. Jedná se o nejstarší mezinárodní dokument upravující právo na život, který není právně závazný, má pouze doporučující charakter, tudíž není vynutitelný, což však rozhodně nesnižuje jeho důležitost. Význam deklarace je nezpochybnitelný, jelikož se jedná o první, mezinárodním společenstvím akceptovaný a sdílený, katalog základních práv a principů.²¹ Právě v tomto dokumentu byl vymezen pojem lidských práv a stal se základem pro další právní úpravu v této oblasti v celé řadě států.

Dne 4. listopadu 1950 byla v Římě přijata **Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod**, také známá jako Evropská úmluva o lidských právech, která je na regionální úrovni v rámci Rady Evropy nejstarším a základním dokumentem, mezinárodní smlouvou, obsahujícím právo na život. Úmluva byla ratifikována Českou a Slovenskou Federativní Republikou dne 18. března 1992 jako prvním postsocialistickým státem střední a východní Evropy. Byla publikována pod č. 209/1992 Sb.²²

Tento dokument je již závazný a je aplikován Evropským soudem pro lidská práva ve Štrasburku.²³ Postupně byla doplněna řadou dodatkových protokolů. Úmluva je platná

²¹ WAGNEROVÁ, E. a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer CR, 2012, s. 153.

²² *Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto úmluvu navazujících*.

²³ POTOČNÝ, M. a ONDŘEJ, J. *Mezinárodní právo veřejné: zvláštní část*. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 113.

od 3. září 1953. Specifickým znakem této Úmluvy je pak fakt, že na rozdíl od celé řady lidskoprávních dokumentů zřídila tato Úmluva kontrolní orgán, kterým je Evropský soud pro lidská práva (dále jen „ESLP“)²⁴, ESLP má za úkol dohlížet na dodržování Úmluvy a chránit práva jednotlivců. Zásadní význam ochrany práva na život vyplývá již ze samotného členění Úmluvy, kdy právo na život je obsaženo v hlavě první.

čl. 2

„odst. 1) Právo každého na život je chráněno zákonem. Nikdo nesmí být úmyslně zbaven života kromě výkonu soudem uloženého trestu následujícího po uznání viny za spáchání trestného činu, pro který zákon ukládá tento trest“.

Výjimkou z tohoto pravidla je pak ustanovení:

„odst. 2) „Zbavení života se nebude považovat za způsobené v rozporu s tímto článkem, jestliže bude vyplývat z použití síly, které není více než zcela nezbytné, při:

- a) obraně každé osoby proti nezákonnému násilí,*
- b) provádění zákonného zatčení nebo zabránění útěku osoby zákonně zadržené,*
- c) zákonně uskutečněné akci za účelem potlačení nepokojů nebo vzpoury“.*

S právem na život souvisí i další práva upravená v hlavě první, jako zákaz mučení, zákaz otroctví a nucené práce, právo na svobodu a osobní bezpečnost, právo na spravedlivý proces, zákaz trestu bez zákona, právo na respektování rodinného a soukromého života, svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání, svoboda projevu a další.²⁵ Za zmínku stojí, že první odstavec článku druhého byl inspirován Všeobecnou deklarací lidských práv a jejím zakotvením práva na život.

Jelínek ve své učebnici trestního práva hmotného řadí mezi nejvýznamnější mezinárodní smlouvy, které se dotýkají trestního práva hmotného dále též Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, Úmluvu o právech dítěte a Evropskou úmluvu o zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání.

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech č. 120/1976 Sb., je mezinárodní smlouvou, která obsahově navazuje na Všeobecnou deklaraci lidských práv. Cílem této smlouvy je zajistit, aby každý mohl požívat svých občanských

²⁴ FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D. a GRIVNA, T. *Trestní právo procesní*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 67 a 71.

²⁵ *Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto úmluvu navazujících.*

a politických práv, stejně jako práv hospodářských, sociálních a kulturních, upravuje tři základní oblasti: seburčení a rozhodnutí o přírodních zdrojích, rovnost mužů a žen a zakazuje diskriminaci, zakazuje otroctví a mučení. Tato smlouva byla přijata na zasedání OSN v New Yorku dne 19. prosince 1966 a vstoupila v platnost dne 23. března 1976. V Československu byl publikován ve Sbírce zákonů pod č. 120/1976 Sb., jako vyhláška Ministerstva zahraničních věcí. Pokud jde o ochranu lidského života, je v tomto směru zásadní čl. 6 odst. 1, který uvádí, že: „*Každá lidská bytost má právo na život. Toto právo je chráněno zákonem. Nikdo nebude svévolně zbaven života*“.²⁶

Významným mezinárodním dokumentem s garancí práva na život je **Úmluva o právech dítěte**, která byla přijata Valným shromážděním OSN dne 20. listopadu 1989 a zakotvuje práva dětí ve všech oblastech jejich života, kdy stanoví občanská, politická, ekonomická, sociální a kulturní práva dětí. Úmluva upravuje klíčové principy a práva dětí jako právo na život, přežití a rozvoj, právo na jména a státní příslušnost, právo na vzdělání, právo na zdraví a péči, právo na rodinný život a ochranu před zneužíváním. Práva dětí jsou pojímána jako univerzální a platí pro všechny děti na světě, bez ohledu na jejich původ, náboženství nebo sociální postavení. U nás byla úmluva zveřejněna ve formě sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., které bylo publikováno ve Sbírce zákonů dne 8. 4. 1991. Celkem ji ratifikovalo 196 států.

V čl. 6 Úmluva stanoví:

„1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají, že každé dítě má přirozené právo na život.

*2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují v nejvyšší možné míře zachování života a rozvoj dítěte“.*²⁷

S právem na ochranu života velmi úzce souvisí další mezinárodní úmluva, která vstoupila v platnost pro Českou republiku dne 1. ledna 1996, kdy byla publikována ve Sbírce zákonů pod č. 9/1996 Sb. Jde o **Evropskou úmluvu o zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání**, která byla přijata Radou Evropy dne 26. listopadu 1987 ve Štrasburku. Významným počinem souvisejícím s přijetím této

²⁶ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

²⁷ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte.

úmluvy je zřízení Evropského výboru pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (CPT),²⁸ který prostřednictvím návštěv v jednotlivých členských státech zjišťuje, jak je zacházeno s osobami omezenými na svobodě či závislými na péči.

Počátky spolupráce jednotlivých států v odvětví práva trestního se dříve rozvíjely zejména na bilaterální, regionální (Rada Evropy), popř. mezistátní úrovni (OSN). V návaznosti na evropský integrační proces se dnes trestní právo v evropských souvislostech vyvíjí ve dvou zásadních směrech, a to na půdě Rady Evropy a v souvislosti s právem Evropské unie, které představuje oblast tzv. třetího pilíře EU. Milníkem ve vývoji Evropské unie byla diskuse o zavedení tzv. Evropské ústavy, která nakonec nebyla přijata, ale její návrh přinesl důležité debaty o budoucnosti Evropské unie a o tom, jakým směrem by se měla ubírat.

Úprava trestního práva v rámci Rady Evropy zahrnuje oblast obecného trestního práva, ale i zvláštní části, jako je problematika korupce, organizovaného zločinu, počítačová kriminalita, terorismus a boj proti pohlavnímu zneužívání dětí. Základními právními instrumenty jsou smlouvy (úmluvy), rezoluce a doporučení.²⁹

V rámci Evropské unie lze hovořit o trestním právu v souvislosti s tzv. třetím pilířem Evropské unie, který byl konstituován Maastrichtskou smlouvou a zahrnuje spolupráci ve vnitřních věcech a justici. **Maastrichtská smlouva** (1992), též Smlouva o Evropské unii, tvoří právní rámec druhého a třetího pilíře EU, formálně konstituovala mezivládní spolupráci v oblastech společné zahraniční a bezpečnostní politiky a v oblasti justice a vnitřních věcí. Přitom prioritním zájmem integrace Evropských společenství byla hospodářská spolupráce, právní základna evropských smluv se tedy omezovala na úpravu výlučně ekonomicky motivovaných svobod, zejména pohybu osob uvnitř hranic Společenství.³⁰ Spolupráce členských států v rámci Evropské unie sleduje především dosažení vyšší míry bezpečnosti na území Unie. Soustřeďuje se na nejvýznamnější a nejnebezpečnější formy přeshraniční kriminality, které mohou být potírány pouze pomocí důsledné spolupráce všech členských států. Právní prostředky k regulaci politik třetího pilíře, tedy i spolupráci v trestních věcech, zahrnují především společné postoje, rámcová rozhodnutí ke sblížení zákonů a jiných právních předpisů členských států, rozhodnutí, opatření (slouží k provedení rozhodnutí), mezinárodní úmluvy a opatření

²⁸ *Evropská úmluva o zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání č. 9/1996 Sb.*

²⁹ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné*. Obecná a zvláštní část. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022, s. 107. Texty úmluv Rady Evropy jsou dostupné: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list>.

³⁰ TICHÝ, L. *Evropské právo*. 5. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s.773.

k provedení těchto úmluv. Zásadní význam spolupráce členských států Evropské unie spočívá v rozvíjení společného postupu v oblasti policejní a justiční spolupráce v trestních věcech, předcházení a potírání trestné činnosti nejzávažnějšího charakteru, zajištění užší spolupráce policejních, celních a jiných příslušných orgánů, a to přímo nebo prostřednictvím Europolu a v komplexní interakci národního práva s právem evropským, kdy jednotlivé národní právní řády se přizpůsobují požadavkům evropského práva, čímž dochází k provázání jednotlivých právních systémů, harmonizaci práva a zlepšení metod spolupráce mezi jednotlivými členskými státy.

Rozvoj trestního práva v rámci Evropských společenství má své právní a politické důsledky v novém stanovení cílů prostřednictvím **Amsterodamské smlouvy**, která jako prioritu vytýčila vytvoření prostoru svobody, bezpečnosti a práva. Amsterodamská smlouva byla podepsána 2. října 1997 a vstoupila v platnost 1. května 1999. Z trestněprávního hlediska je podstatné, že začlenila Schengenskou smlouvu neboli smlouvu o postupném rušení kontrol na společných hranicích, ze dne 14. 6. 1985, do právního systému Evropské unie.

Schengenská smlouva umožnila společný hraniční režim a společnou imigrační politiku. Byla základem pro všeobecné zrušení celních a pasových kontrol na hranicích vnitřních států Evropské unie, čímž se vytvořil tzv. Schengenský prostor.³¹

³¹ VEBER, V. *Dějiny sjednocené Evropy: od antických počátků do současnosti*. Praha: Nakl. Lidové Noviny, 2004, s. 387.

2 TČ VRAŽDY – HISTORICKÝ EXKURZ PRÁVNÍ ÚPRAVY U NÁS

Právní úprava trestného činu vraždy prochází vývojem stejně jako celá společnost. Současná právní úprava má svůj historický vývoj, ze kterého je potřeba si vzít ponaučení neboť může být inspirací pro vývoj do budoucna. Právní úprava, a zejména postih za spáchání trestného činu vraždy, v každém období vývoje naší společnosti reflektovala tu skutečnost, že trestný čin vraždy je jedním z nejtěžších trestných činů, postihuje nejdůležitější objekt, a to lidský život, a jeho spáchání má nenapravitelné následky. Ochrana lidského života ve všech společnostech vždy patřila k základním atributům hodnocení vyspělosti společnosti. Významu, který každá společnost kladla na ochranu života, odpovídá ta skutečnost, že již staří Římané trestali vraždu smrtí a trest smrti byl spojen s trestným činem vraždy ve všech navazujících právních úpravách na území našeho státu. Vývoj společnosti se pak odrážel nikoliv v tom, zda byl zrušen trest smrti či ne, neboť tento byl u nás zrušen až v roce 1989, ale úroveň společnosti se promítala do způsobu realizace trestu smrti, kdy v počátcích byl výkon trestu smrti spojen s mučivými útrapami, devastací těla apod., a až pozdější společnost, v 19. a 20. století hledala způsoby usmrcení co nejefektivnějším a nejpříjemnějším způsobem, když žádný výkon trestu smrti nelze nazvat humánním.

Jak již jsem uvedla výše, právní úprava trestného činu vraždy se odvíjela od úrovně společnosti té dané doby, od její vyspělosti. Již na počátku raně feudálního státu společnost trestala usmrcení jiného. Prameny trestního práva byly představovány právními obyčejí, které se do práva promítaly i ve starověku, např. tehdy užívaným trestem za vraždu bylo ukamenování, na kterém se podílelo celé rodové společenství.³² Už ve středověku hrdelní právo evropských zemí rozlišovalo, zda v případě usmrcení jiného se jednalo o neúmyslné (dnes nedbalostní) usmrcení, anebo o úmyslný čin – vraždu. Postupem času však bylo trestní právo konstruováno zejména jako prostředek ochrany knížat, církve a šlechty a spíše než jako prostředek státního donucení bylo vnímáno jako soukromý akt msty podle zásady *tália: „oko za oko, zub za zub“*.³³ V době tzv. feudálního práva nezáleželo pouze na osobě oběti, ale též na osobě pachatele. Do popředí se začal dostávat vliv společenského

³² MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. přepracované vydání. Praha: Leges, 2010, s. 142.

³³ TAUCHEN, J. a SCHELLE, K. *Trestné činy proti životu a zdraví včera a dnes*. Ostrava, Brno: Key Publishing s.r.o. ; European Society for History of Law, 2015, s. 61.

postavení, který umožňoval majetnému pachateli se ze svého činu vykoupit, čímž se mohl vyhnout krevní mstě. Pokud se však pachatel nevykoupil, byl podroben trestu smrti, který se v té době prováděl stětím, šibenicí, zahrabáním či upálením zaživa.³⁴ Postupem času docházelo k omezování soukromé msty a objevily se počátky jakýchsi prvních procesů dokazování, které však byly velmi ovlivněny náboženstvím, vznikaly ordály, neboli boží soudy.³⁵ Potrestání vraha již přestává být soukromou záležitostí mezi nejbližšími příbuznými oběti a vrahem, a pozvolna nastupuje veřejnoprávní iniciativa, neboť vraždy začínaly být vnímány jako jeden z prvních deliktů směřujících proti obecným zájmům.

K významnému rozvoji trestního práva pak došlo v 16. století, kdy se postupně začleňovalo římské právo do právních řádů jiných zemí. Zákoník z roku 1579, **Práv městských Království českého**, jehož autorem je Pavel Kristian z Koldína představuje kodifikaci městského práva navazující na starší právní vývoj, ale zároveň i jeho kvalitativní proměnu a skutečnou změnu českého právního řádu. Tento zákoník představoval svou povahou, po obsahové i jazykové stránce, unikát evropské úrovně a platil vedle zemských zřízení za jeden z nejdůležitějších předpisů práva platného v Čechách, na Moravě a ve Slezsku až do osvícenských reforem v druhé polovině 18. století, resp. u některých pasáží až do přijetí **Všeobecného občanského zákoníku rakouského** roku 1811.³⁶ Pokud jde o vraždy, je nutno zmínit, že tento zákoník upravoval trestné činy proti životu, kdy rozlišoval dva druhy úmyslného usmrcení, tedy vraždu, která je spáchána v úmyslu nepřímém, a mord, který je usmrcením úkladným. Rozlišoval také usmrcení příbuzného (parricidium) a prostý mord (homicidium). Z procesních ustanovení stojí za zmínku zakotvení tortury (tedy mučení během výslechu), jako prostředku k vynucení přiznání obviněného.³⁷

Ještě i ve stavovské době tresty ukládané pachatelům vražd neměly jiný účel než potrestání, odstranění pachatele takového činu ze společnosti a dnešní terminologií označovaný tzv. preventivní účel trestu, tedy odstrašení zbytku společnosti od spáchání podobného jednání. Trest smrti byl vykonáván v případě pachatelů vražd stětím, kdy pachatelé úkladných vražd byli vláčeni ulicemi a lámání kolem, používalo se též rozčtvrcení, upálení a oběšení. Doba absolutismu přinesla do oblasti trestního práva řadu

³⁴ MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. přepracované vydání. Praha: Leges, 2010, s. 144.

³⁵ VLČEK, E. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 18.

³⁶ TAUCHEN, J. a SCHELLE, K. *Trestné činy proti životu a zdraví včera a dnes*. Ostrava, Brno: Key Publishing s.r.o. ; European Society for History of Law, 2015, s. 51.

³⁷ Ibid.

změn, kdy zcela zásadní byl definitivní konec soukromého charakteru trestního práva spočívající ve zrušení krevní msty jako způsobu potrestání a s ním spojené možnosti narovnání pachatele s pozůstalými.³⁸ Tato doba s sebou nesla pokusy o kodifikaci trestního práva, kdy na území tehdejšího Rakouska byly v oblasti trestního práva přijaty předpisy, které se věnují nejen právu hmotnému, ale i procesnímu, jako Obnovené zřízení zemské z r. 1627, *Constitutio Criminalis Ferdinanda* z r. 1656, **Constitutio Criminalis Josephina** (Hrdelní řád Josefa I.) z r. 1707.³⁹ Hrdelní řád Josefa I. je prvním zákonem, který na našem území relativně uceleně kodifikoval trestní právo. Měl jen omezenou územní působnost, protože platil pouze pro Čechy, Moravu a Slezsko. Jednalo se však o právní předpis, který měl jen podpůrnou platnost, neboť nerušil dříve přijaté trestněprávní předpisy.

Vzhledem k tomu, že české země byly až do roku 1918 součástí rakousko-uherské monarchie, je samozřejmé, že právní úprava monarchie zcela zásadním způsobem ovlivnila právní úpravu samostatného státu Československa.

Prvním uceleným kodexem, který zrušil a nahradil tradici starého českého práva a stanovil sjednocené trestní právo a trestní řád v habsburských zemích Rakouska a Čech, byla **Constitutio Criminalis Theresiana**, také známá jako Nemesis Theresiana nebo jen Theresiana. Theresiana byla vydána v roce 1768 Marií Terezií a rozšířila svou jurisdikci na všechna habsburská území kromě Uherského království. Zákoník se skládal z části procesní a části hmotněprávní a ovládaly jej zásady presumpce viny, inkviziční zásada, oficialita řízení bez možnosti revize. Theresiana měla za cíl především odplatit škodu způsobenou jednotlivcům nebo společnosti, přičemž přetrvával princip odstrašení a zákoníku chyběl jasný poměr mezi závažností činu a ukládaným trestem. Za společensky nejnebezpečnější byly považovány delikty proti Bohu a církvi, pak proti státu a za nejméně nebezpečné pak činy útočící proti soukromým osobám a jejich právům. Trest byl chápán jako pomsta za způsobenou újmu a měl současně odstrašující charakter, stále zde ještě neexistovala snaha o nápravu pachatele.⁴⁰ Výsledkem bylo setrvání brutálních feudálních trestů, jako upálení na hranici, živé pohřbení a rozčtvrcení. Procesní část zdůrazňovala mučení, přísně regulované jeho použití a obsahovala podrobné

³⁸ MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 147.

³⁹ VLČEK, E. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 28.

⁴⁰ KINDL, V. In HENDRYCH, D. *Právní slovník*. Praha: C. H. Beck, 2009, pojem: *Constitutio criminalis Theresiana*.

ilustrace různých mučicích nástrojů. Zásadním nedostatkem je, že již v době vydání byl zákoník v mnohých oblastech zastaralý.⁴¹

V oblasti úpravy trestního práva se stal přelomovým nový, modernější kodex vydaný v roce 1787 Josefem II, **Všeobecný zákoník o zločinech a trestech za ně**, který nahradil dosavadní Theresianu. Vliv osvícenství se projevil i v trestním právu, které začalo uplatňovat humanistický přístup a byla zakotvena zásada „*nullum crimen sine lege a nulla poena sine lege*“ (žádný trestný čin bez zákona, žádný trest bez zákona), což nově vyjadřovalo důraz na otázku společenské nebezpečnosti trestného činu. Princip „*nullum crimen sine lege a nulla poena sine lege*“ je výrazem „zákonosti“ trestního práva nebo lépe „panství práva“, vylučuje do té doby se uplatňující středověkou libovůli soudce a rozhodování podle analogie. Poprvé se začaly rozlišovat zločiny (tehdy kriminální činy) a přestupky (provinění politická).⁴² Zákoník zrušil možnost uložení trestu smrti v řádném řízení a nadále bylo možno uložit trest smrti pouze v případě výjimečného stavu (za stanného práva). Velké změny naznačilo pojetí trestu, kdy se poprvé ukládanými tresty usilovalo též o převýchovu pachatele. Na svou dobu se jednalo o velmi pokročilý předpis trestního práva, který se vyznačoval tím, že byl technicky dokonalý, stručný, úplný, usiloval o převýchovu pachatele trestného činu a upustil od dřívější formy feudálního trestání, byť použití tvrdých tělesných trestů k dosažení převýchovy pachatele bylo zachováno.⁴³ Vražda byla vnímána jako trestný čin proti tělu a po zrušení trestu smrti se za její spáchání ukládal trest odnětí svobody (trest žaláře). V r. 1795 byl znovu zaveden trest smrti, ale pouze jako trest postihující velezradu. Zákoník Josefa II obsahoval pouze hmotnou úpravu, proto v roce 1788 byl přijat **Obecný soudní řád kriminální**, který upravoval procesní postupy, mj. zrušil užívání tortury.

Na josefínský zákoník navázal v r. 1803 **Zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích**, který platil na území celé Rakousko-Uherské monarchie s výjimkou Uher. Rozlišoval trestné činy na zločiny a přestupky. Opětovně zavedl trest smrti, který bylo možno uložit za zločiny, tedy i za vraždu. Trest smrti se vykonával výhradně formou oběšení.⁴⁴ Trest odnětí svobody (žalář) byl členěn na tři stupně, kdy žalář prvního a druhého stupně byl ukládán za zločiny. Dále se dělil na doživotní a dočasný, který bylo

⁴¹ MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. vydání. Praha: Linde, 2003, s. 197-198.

⁴² KINDL, V. In HENDRYCH, D. ed. *Právní slovník*. Praha: C. H. Beck, 2009, pojem: Všeobecný zákoník o zločinech a trestech za ně.

⁴³ VLČEK, E. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 29.

⁴⁴ Ibid.

možno uložit na dobu 6 měsíců až 20 let. Mimo to zákoník zavedl řadu dalších trestů, jejichž ukládání rozlišoval podle závažnosti jednání, kdy mohl být uložen peněžitý trest, propadnutí věci, ale existoval i trest vězení, které mohlo být tuhé nebo obyčejné, mohlo být uloženo maximálně na dobu šesti měsíců a ukládalo se za méně závažné činy.⁴⁵ Tento zákon přinesl řadu hmotně právních změn, byl na svou dobu velmi kvalitní, vyznačoval se svou přehledností, systematičností a komplexností. Obsahoval trestnost návodu, pomoci i pokusu, stanovil vyloučení trestní odpovědnosti pachatele z důvodu věku, kdy hranice trestní odpovědnosti byla 14 let, z důvodu nepřítetnosti, neodolatelného donucení či náhody, nedbalosti nebo nevědomosti, kdy předpokladem trestní odpovědnosti byl zlý úmysl pachatele.⁴⁶

Kapitolu zákonů platných na území Rakousko – Uherska uzavírá trestní **zákon č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích**, ze dne 27. května 1852, který je posledním rakouským trestním zákoníkem a platil v Čechách, na Moravě a ve Slezsku až do roku 1950. Jak je zřejmé již ze samotného názvu, tento zákon rozlišoval tři typy deliktů, a to zločiny, přečiny a přestupky. Zákon obsahoval pouze úpravu hmotného práva, procesní právo bylo upraveno samostatně. Byl členěn celkem do 27 hlav, přičemž pět hlav se zabývalo trestnými činy proti životu a zdraví. Vražda byla upravena v ustanovení § 134 a znění skutkové podstaty bylo velmi podobné dnešnímu.

§ 134

*„Kdo jedná proti člověku v obmyslu, aby ho usmrtil, takovým způsobem, že z toho nastane smrt jeho nebo jiného člověka, dopustí se zločinu vraždy, i když výsledek tento nastal jen pro osobní povahu toho, jemuž ublíženo, nebo pouze pro nahodilé okolnosti, za nichž byl čin spáchán anebo jen z příčin vedlejších náhodou k tomu přistoupivších, pokud tyto příčiny byly přivoděny činem samým“.*⁴⁷

Podle tohoto zákona se vraždy dělily na několik druhů, a to:

- vražda úkladná, která byla spáchána jedem nebo jiným potměšilým způsobem,
- vražda loupežná, která byla páchána za účelem majetkového prospěchu,
- vražda zjednaná, tedy vražda, která byla spáchána osobou za tímto účelem najatou, případně byl jiný ke spáchání vraždy nějakým způsobem pohnut,

⁴⁵ MALÝ, K. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. vydání. Praha: Linde, 2003, s. 195.

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ Zákon č. 117/1852 ř.z., o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění účinném od 1. 9. 1852.

- vražda prostá, kterou se rozumí jakákoliv jiná vražda, než jsou tři výše uvedené.⁴⁸

Sankce za vraždu se odlišovaly podle toho, zda šlo o vraždu dokonanou či nedokonanou, tj. pokus. Za dokonanou vraždu se ukládal trest smrti, který se vykonával oběšením, za pokus byl ukládán těžký žalář, ale připadal v úvahu i žalář na doživotí. Nově byl uzákoněn trest vyhoštění a vypovězení, které bylo možné uložit jen cizincům. Zákoník rozlišoval pachatele, zjednatele, přímého účastníka, vzdálené spoluviníky a účastníky.⁴⁹ Oproti předchozím právním úpravám zákon přinesl novinku v tom, že upravoval specifickou formu vraždy, kterou byla vražda dítěte (§ 139), přičemž rozlišoval, zda se jednalo o dítě manželské či nemanželské, což mělo vliv na druh a výši trestu. Matce, která se dopustila vraždy dítěte v případě manželského dítěte, hrozilo až doživotí v těžkém žaláři, v případě, že šlo o dítě nemanželské, hrozilo matce deset až dvacet let v těžkém žaláři.⁵⁰

Za zmínku stojí privilegovaná skutková podstata trestného činu vraždy, kterou byl souboj (§ 158) a postihovala jednání spočívající v tom, že „*kdo někoho z jakékoliv příčiny vyzve k půtce se zbraněmi smrtícími, a kdo na takové vyzvání k půtce se dostaví, dopustí se zločinu souboje*“. Jak vyplývá ze znění zákona, trestně odpovědný byl jak ten, kdo jiného k souboji vyzval, tak i ten, kdo se k souboji dostavil, přičemž přísněji byl postihován vyzývatel.⁵¹

Zásadní význam pro vývoj české právní úpravy má skutečnost, že zákon č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích byl po rozpadu Rakouska-Uherska a vzniku samostatného Československa v roce 1918 recepčním zákonem č. 11/1918 Sb. převzat do právního řádu nově vzniklé Československé republiky a na českém území platil až do roku 1950, kdy za právnícké dvouletky v letech 1948 - 1950 vznikl první trestní zákon platný bezvýhradně na celém území Československa, zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon. Zároveň s tímto zákonem Národní shromáždění dne 12. 7. 1950 schválilo další tři trestní předpisy, a to zákon č. 87/1950 Sb., trestní řád, zák. č. 88/1950 Sb., trestní zákon správní a zák. č. 89/1950 Sb., trestní řád správní.⁵²

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ VLČEK, E. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 31.

⁵⁰ Zákon č. 117/1852 ř.z., o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění účinném od 1. 9. 1852.

⁵¹ MIŘIČKA, A. *Trestní právo hmotné: část obecná i zvláštní*. Praha: Všeherd, 1934, s. 71.

⁵² VLČEK, E. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 36-37.

Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon, oproti dřívějšímu rakouskému zákonu č. 117/1852 ř. z., již nerozlišoval tři typy deliktů, a to zločiny, přečiny a přestupky, ale pouze jeden druh deliktu, a to trestný čin. Za trestný čin zákon považoval: „*takové pro společnost nebezpečné jednání, jehož výsledek uvedený v zákoně pachatel zavinil*“.⁵³ Dále zvýšil hranici trestní odpovědnosti z dřívějších 14 let na 15 let a stanovil kategorii mladistvých, do které zařadil osoby ve věku 15 – 18 let. Zákon byl rozdělen do tří částí, kdy první byla obecná část, druhá zvláštní část a třetí část upravovala speciální pravidla pro trestní odpovědnost mladistvých.⁵⁴ Zákon ve shodě s politickým režimem upřednostňoval zájmy státu před zájmy jednotlivce, čemuž odpovídala mj. i systematika trestního zákona, kdy trestné činy proti životu a zdraví byly zařazeny až do hlavy VI. zvláštní části zákona. Pokud jde o právní úpravu trestného činu vraždy, tak tuto zákon definoval v ustanovení § 216 TZ.

§ 216

- (1) „*Kdo jiného úmyslně usmrtí, bude potrestán odnětím svobody na patnáct až pětadvacet let.*
- (2) *Odnětím svobody na doživotí nebo smrtí bude pachatel potrestán,*
 - a) *dopustí-li se činu uvedeného v odstavci 1 na několika osobách nebo opětovně,*
 - b) *dopustí-li se takového činu při loupeži nebo způsobem zvlášť surovým, nebo*
 - c) *je-li tu jiná zvlášť přitěžující okolnost*“.⁵⁵

Ustanovení § 29 TZ upravovalo způsob výkonu trestu smrti, kdy se tento prováděl oběšením, výjimkou byly případy zvýšeného ohrožení vlasti, kdy mohl být vykonán zastřelením. Těhotné ženě nebylo možné trest smrti uložit. Privilegovanou skutkovou podstatou k trestnému činu vraždy bylo ustanovení § 217 TZ, které upravovalo vraždu novorozeného dítěte matkou, kdy shodně jako dnes, pachatelkou mohla být pouze matka dítěte, jež usmrtila při porodu nebo ihned po něm v rozrušení způsobeném porodem.⁵⁶

Trestní zákon z roku 1950 v ustanovení § 104 TZ upravoval zcela novou skutkovou podstatu, a to vraždy na ústavním činiteli. Dle tohoto ustanovení bylo možno uložit trest smrti a vedle něj bylo možné vyslovit rovněž trest ztráty státního občanství a propadnutí jmění pachateli, který: „*úmyslně usmrtí presidenta republiky nebo jeho náměstka, nebo*

⁵³ Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon ve znění účinném od 1. 8. 1950 do 31. 12. 1956.

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ Ibid.

člena vlády, sboru pověřenců nebo zákonodárního sboru při výkonu jeho pravomoci nebo pro tento výkon nebo vůbec pro jeho činnost v životě politickém“.⁵⁷

Trestní zákon č. 86/1950 Sb., s drobnými novelami, platil až do r. 1961, kdy v rámci rozsáhlé rekodifikační vlny, kterou započalo přijetí nové Ústavy Československé socialistické republiky pod č. 100/1960 Sb., dne 29. listopadu 1961 Národní shromáždění přijalo zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, který nabyl účinnosti dne 1. ledna 1962 a na našem území platil s různými novelizacemi až do konce roku 2009, kdy pozbyl platnosti dne 1. ledna 2010, kdy byl nahrazen zákonem č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, platným dosud. Současně byl přijat zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), který přes četné novelizace u nás platí dodnes.

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, v podobě, jak byl dne 29. listopadu 1961 přijat, definoval v ustanovení § 1 účel trestního zákona a v ustanovení § 2 prostředky k dosažení jeho účelu.

§ 1

„Účelem trestního zákona je chránit společenské a státní zřízení Československé socialistické republiky, socialistické vlastnictví, práva a oprávněné zájmy občanů a vychovávat k řádnému plnění občanských povinností a k zachování pravidel socialistického soužití.“

§ 2

„Prostředky k dosažení účelu trestního zákona jsou pohrůžka, tresty, ukládání a výkon trestů a ochranná opatření“.⁵⁸

Za trestný čin ve smyslu § 3 trestního zákona bylo možné považovat pro společnost nebezpečný čin, jehož znaky jsou uvedeny v tomto zákoně, přičemž čin, jehož stupeň nebezpečnosti pro společnost je nepatrný, není trestným činem, i když jinak vykazuje znaky trestného činu. Dále trestní zákon pracoval s pojmem stupeň nebezpečnosti činu pro společnost, který je určován zejména významem chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsobem provedení činu a jeho následky, okolnostmi, za kterých byl čin spáchán, osobou pachatele, mírou jeho zavinění a jeho pohnutkou.

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon. Ve znění platném ke dni 1. 1. 1962.

V průběhu let byl trestní zákon mnohokrát novelizován, kdy zejména reagoval na politické změny v r. 1989 a dále pak na rozdělení Československa, které se rozpadlo dne 1. ledna 1993 na dva samostatné státy, Českou republiku a Slovensko.

Trestný čin vraždy upravoval trestní zákon č. 140/1961 v hlavě sedmé nazvané trestné činy proti životu a zdraví, v ustanovení § 219. Původně mělo toto ustanovení jedinou skutkovou podstatu trestného činu vraždy.

§ 219

„Kdo jiného úmyslně usmrtí, bude potrestán odnětím svobody na deset až patnáct let nebo trestem smrti“.

Novela trestního zákona provedená zákonem č. 175/1990 Sb. nahradila jedinou skutkovou podstatu trestného činu vraždy podle ustanovení § 219 trestního zákona dvěma: základní skutkovou podstatou, jejíž znění zůstalo nezměněné, s trestní sazbou deset až patnáct let odnětí svobody a dále kvalifikovanou skutkovou podstatou ustanovení § 219 odst. 2 trestního zákona, ve které byly nově vymezeny okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby s trestní sazbou dvanáct až patnáct let odnětí svobody nebo výjimečný trest.⁵⁹ Současně s tím byl touto novelou zrušen trest smrti a nově tak mohly být vraždy nejpřísněji postihovány výjimečným trestem. Podle § 29 trestního zákona se za výjimečný trest považoval jednak trest odnětí svobody nad patnáct až do dvaceti pěti let, jednak trest odnětí svobody na doživotí.⁶⁰

Právní úprava trestného činu vraždy podle ustanovení § 219 trestního zákona po novele učiněné zákonem č. 175/1990 Sb. byla následující:

§ 219

- (1) *Kdo jiného úmyslně usmrtí, bude potrestán odnětím svobody na deset až patnáct let.*
- (2) *Odnětím svobody na dvanáct až patnáct let nebo výjimečným trestem bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1*
 - a) *na dvou nebo více osobách,*
 - b) *zvlášť surovým nebo trýznivým způsobem,*
 - c) *opětovně,*
 - d) *na osobě mladší než patnáct let,*

⁵⁹ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákon a trestní řád: úplné znění zákonů; o policii, o výkonu vazby, o výkonu trestu odnětí svobody, o probační a mediační službě.* Praha: Linde, 2002, s. 231-234.

⁶⁰ Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon. Ve znění ke dni 1. 9. 2002.

- e) na veřejném činiteli při výkonu nebo pro výkon jeho pravomoci,*
- f) v úmyslu získat majetkový prospěch nebo v úmyslu zakrýt nebo usnadnit jiný trestný čin, anebo z jiné zvlášť zavrženíhodné pohnutky.*

Později byl novelou uskutečněnou zákonem č. 152/1995 Sb. výčet kvalifikačních okolností rozšířen o přitěžující okolnosti spáchání činu na těhotné ženě [ustanovení § 219 odst. 1, odst. 2 písm. d) trestního zákona] a na jiném pro jeho rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je bez vyznání [ustanovení § 219 odst. 1, odst. 2 písm. g) trestního zákona].⁶¹

V této podobě zůstalo ustanovení § 219 trestního zákona, upravující trestný čin vraždy, beze změny až do dne 1. 1. 2010, kdy nabyl účinnosti nový zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, který přinesl zcela zásadní rekodifikaci trestního práva, včetně změny skutkové podstaty trestného činu vraždy, o čemž však pojednávám v samostatné kapitole.

⁶¹ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákon a trestní řád*. 18. aktualizované vydání ke stavu k 1. 9. 2002. Praha: Linde, 2002, s. 231-234.

3 AKTUÁLNÍ PRÁVNÍ ÚPRAVA TRESTNÉHO ČINU VRAŽDY V ČR

3.1 Počátek a konec lidského života

Trestný čin vraždy dle § 140 TZ postihuje jednání, jehož objektem je lidský život a předmětem může být pouze živý člověk. Pro správnou aplikaci ustanovení trestního zákoníku je důležité vymezit dobu lidského života (tedy jeho počátek a konec). Plod do té doby, než se stane živým člověkem, je chráněn podle jiných ustanovení zákona (např. nedovolené přerušování těhotenství). Spornou je otázka vymezení časového rozhraní přechodu plodu v živého člověka (tzv. *momentum nativitatis*), kterým je počátek porodu, což lze analogicky vyvodit z dikce ustanovení § 142 TZ privilegované skutkové podstaty trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou, které postihuje jednání matky, která „*při porodu nebo bezprostředně po něm*“ usmrtí své novorozené dítě. Diskuzi vyvolává definování počátku porodu, respektive okamžiku, kdy lidský plod přestává být chráněn prostřednictvím matky a již není plodem, ale živým jedincem (dítětem), tedy subjektem, který požívá právo na život.

Mezi právními teoretiky nepanuje shoda, pokud jde o zjištění, který okamžik lze považovat za počátek porodu.

Porod, jako proces z lékařského hlediska, lze rozdělit na tři doby – první dobu porodní (tzv. otevírací fáze, kdy v důsledku mechanických, endokrinních a neurogenních faktorů dochází k rozvoji děložních kontrakcí a roztažení děložního hrdla a branky), druhou dobu porodní (tzv. vypuzovací fáze, která začíná okamžikem zániku branky a plod v jejím průběhu postupuje tvrdými i měkkými porodními cestami – dochází tedy k „vypuzení“ plodu z těla matky ven) a třetí dobu porodní (porod lůžka a plodových blan, který začíná od okamžiku, kdy je plod vyloučen do okamžiku, kdy je vyloučena placenta).⁶²

Bývalý Nejvyšší soud ČSSR se ve svém usnesení sp. zn. Ntd 246/1986 ze dne 1. 8. 1986 vyjádřil k pojetí pojmu počátku porodu. Pojem byl vyložen poměrně úzce jakožto vypuzení plodu (ať již fyziologickou porodní cestou či císařským řezem) a novorozené dítě pak jako takové, u kterého nenastala biologická smrt a alespoň jednou

⁶² ČECH, E., HÁJEK, Z., MARŠÁL, K. a kol. *Porodnictví*. 2. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006, s. 125-136.

vydechlo.⁶³ Nejvyšší soud ČSSR v tomto případě rozhodoval ve věci, jejímž předmětem byl skutek, kdy se obviněný pokusil sám neodborně provést císařský řez a porodit dítě své manželky. Dítě ale nebylo vypuzeno ani po působení tlaku v oblasti břicha ženy a obžalovaný zavolal lékařskou pomoc až o několik hodin později, kdy pak žena porodila v důsledku působení síly v oblasti břicha mrtvé dítě. Okresní soud shledal obžalovaného vinným z vraždy, nicméně krajský soud rozhodl odlišně, protože se nejednalo o živého člověka, nýbrž o plod, ačkoli již nastala první doba porodní. Nejvyšší soud ČSSR se pak přiklonil k interpretaci krajského soudu.

Odlišný názor zastává např. Dolenský, který za začátek života jedince považuje již samotný začátek porodu (nástup porodních bolestí).⁶⁴

Na tento názor Dolenského však reagovala svým článkem Císařová, kdy upozornila na to, že porod je proces, který se skládá ze tří porodních dob a považování plodu za živého jedince již během nástupu porodních bolestí by vytvářelo často až právně neřešitelné situace.⁶⁵

Stejně tak se proti posouzení prvních porodních bolestí jako počátku ochrany živého jedince ohradil např. Kühn, dle kterého by takový výklad nezakládá dostatečnou právní jistotu.⁶⁶ Podobný názor jako Dolenský však zastávají i někteří další odborníci z oboru soudního lékařství, podle kterých přestává plod existovat a začíná existovat dítě v okamžiku počátku porodu (příchodu prvních porodních bolestí). Jakousi „střední cestu“ zvolil soud v rozhodnutí č. B 2/1986, ve kterém jako živého člověka označil plod v okamžiku, kdy je vybavován z těla matky a alespoň částečně začal opouštět její tělo (ať již ramínkem či hlavičkou).⁶⁷ K tomuto názoru se připojuje i řada dalších odborníků.⁶⁸

Osobně se přikláním k názoru, který za přechod plodu v živého jedince považuje druhou dobu porodní, kdy je dítě vybavováno z těla matky a lze ho fyzicky alespoň

⁶³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 1. 8. 1986, sp. zn. 1 Ntd 246/1986, publikován v Bulletinu Nejvyššího soudu České republiky pod č. 2/87-10.

⁶⁴ DOLENSKÝ, A. *Momentum partus*. Trestní právo. 1998, č. 3, s. 6.

⁶⁵ CÍSAŘOVÁ, D. *Iura novit curia* (několik poznámek k článku dr. Dolenského „Momentum partus“). Trestní právo, 1998, č. 5, s. 19-20.

⁶⁶ KÜHN, Z. *K otázce vymezení pojmu lidského plodu z hlediska trestního práva*. Trestní právo. 1998, č. 10, s. 20.

⁶⁷ *Rozhodnutí B 2/1986 – 26*. Dostupné z: FREMR, R. In: DRAŠTÍK, A. a kol. Trestní zákoník: komentář. I díl. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 848.

⁶⁸ KUČERA, J. *Naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou*. Trestněprávní revue. 2003, roč. 2, č. 5, s. 144.

částečně vidět (bez použití přístrojů). Při akceptaci názoru, že plod se stává živým dítětem až např. při prvním nádechu, by bylo jednání matky, která by usmrtila své dítě – plod - během porodu, beztrestné, protože podle ustanovení § 163 TZ těhotná žena, která sama uměle přerušila své těhotenství, není za takové jednání trestně odpovědná.⁶⁹ Domnívám se, že není správný ani názor, který za přechod plodu v živého jedince považuje již první dobu porodní (projevující se ať již děložními kontrakcemi či nástupem prvních porodních bolestí), neboť samotné vybavení dítěte z těla matky nemusí vždy neprodleně následovat, ale může mezi těmito dobami nastat delší časová prodleva, a to třeba i v řádu několika hodin nebo dní (např. v důsledku lékařského zákroku, který vede k zastavení nebo oddálení porodu). Nezřídka také u rodiček nastávají nepravidelné kontrakce a otevírání děložního hrdla několik dnů či týdnů před samotným porodem a při akceptování tohoto názoru by mohlo být velmi problematické vymezit okamžik přechodu plodu v živého jedince.

Dalším úhlem pohledu pro ohraničení počátku lidského života jsou případy „umělého porodu“, např. císařského řezu, kdy by se dal jako okamžik počátku ochrany lidského života označit začátek chirurgického zákroku.⁷⁰

Otázku přechodu plodu v živého člověka nelze posuzovat pouze medicínským pohledem, kdy názory odborníků z oboru zdravotnictví, odvětví gynekologie a porodnictví je potřeba vnímat, nicméně je nutný též pohled právní, neboť stanovení počátku lidského života může zásadně ovlivnit posouzení jednání, kterým byla způsobena smrt, z trestněprávního hlediska.⁷¹

Domnívám se, že pro účely trestního práva je nutné za okamžik, kdy přestává být předmětem jeho ochrany lidský plod (*nasciturus*) a začíná jím být člověk, pokládat začátek porodu, tj. od okamžik, kdy je plod vybavován z těla matky, tj. od okamžiku, kdy již alespoň částečně (hlavička, končetina) začal opouštět tělo matky.⁷² Tento názor je respektovaný také aktuální soudní praxí a podpořený zněním zákona, který v ustanovení privilegované skutkové podstaty vraždy, ustanovení § 142 TZ vražda novorozeného dítěte matkou výslovně uvádí, že skutek lze spáchat již v průběhu porodu.

⁶⁹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II: Zvláštní část (§ 140 - 421). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 1298.

⁷⁰ KÜHN, Z. a CÍSAŘOVÁ, D. *Ochrana lidského plodu v trestním právu*. Praha: Institut pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 1998, s. 10.

⁷¹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 1298.

⁷² DRAŠTÍK, A. et al. *Trestní zákoník. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 848.

Stejně jako je z hlediska trestního práva nutné vymezit okamžik začátku lidského života, je nutné definovat i pojem konce lidského života, a to jak z hlediska vymezení okamžiku, kdy k tomuto došlo, tak i zda vůbec nastal. Pro posouzení skutku jako trestného činu vraždy je toto zcela zásadní, jelikož pouze v úmyslném ukončení lidského života jednáním druhé osoby lze spatřovat naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu vraždy. Jednání, při kterém nedojde k úmyslnému usmrcení jiného, nemůže být kvalifikováno jako dokonáný trestný čin vraždy. Jednání bezprostředně směřující k úmyslnému usmrcení jiného (myšleno živého člověka), k němuž z nějakých dalších příčin nedošlo, může být kvalifikováno jako příprava či pokus trestného činu vraždy. Stejně tak tomu je v případech, kdy pachatel útočil na poškozeného s úmyslem jej usmrtit, avšak nevěděl, že poškozený je již mrtvý. V takovém případě se jedná o útok na nezpůsobilý předmět a v úvahu by rovněž připadala kvalifikace takového činu pouze jako pokusu trestného činu vraždy, konkrétně by se jednalo o pokus na nezpůsobilém předmětu útoku. Ten bude v zásadě trestný podle trestní sazby stanovené na dokonáný trestný čin, s přihlédnutím ke stadiu spáchání (§ 21 odst. 1 TZ), přičemž s ohledem na konkrétní okolnosti případu lze trest snížit za užití ustanovení § 58 odst. 5 TZ, v krajním případě dle ustanovení § 46 odst. 2 TZ upustit od potrestání.⁷³

Jelínek v komentáři k trestnímu zákoníku z hlediska práva vymezuje pojem lidský život a s ním související předmět útoku pregnantněji, kdy uvádí, že ustanovení § 140 TZ chrání lidský život. Předmětem útoku může být jen živý člověk rozdílný od pachatele. Sebevražda ani pokus sebevraždy nejsou trestným činem. Za živého člověka je třeba považovat i dítě, které přestalo být lidským plodem. Je trestné i uspíšení smrti, která by byla stejně nastala, třeba i za krátkou dobu.⁷⁴

Z hlediska trestního práva při posouzení naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu vraždy dle ustanovení § 140 TZ je relevantní skutečnost, že smrtí se nerozumí tzv. smrt klinická, což je zastavení životních funkcí (srdeční činnosti a dechu), kterou lze ještě odvrátit včasným zásahem, a která nemá smrtelný vliv na lidský život. Skutečností však je, že do 5 až 7 minut po smrti klinické zpravidla přichází smrt biologická, během čehož postupně dochází k nezvratnému poškození organismu, které je neslučitelné se životem.⁷⁵

⁷³ DRAŠTÍK, A. et al. *Trestní zákoník. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 849.

⁷⁴ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád*. 8. vydání. Praha: Leges, 2020, s. 211.

⁷⁵ KVAPILOVÁ, H. a DOGOŠI, M. *Soudní lékařství pro právníky a policisty*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, s. 73.

Dojde-li k tzv. klinické smrti poškozeného, jemuž je pak život navrácen lékařským zákrokem, přichází v úvahu pouze kvalifikace skutku jako pokusu vraždy.⁷⁶

Smrt můžeme dále rozdělit na přirozenou a násilnou. Smrt přirozená nastává z vnitřních příčin, smrt násilná v důsledku působení vnějších negativních vlivů. Z pohledu soudního lékařství je každé usmrcení násilnou smrtí, ale ne každá násilná smrt nastane v důsledku spáchání trestného činu (např. sebevražda).⁷⁷

3.2 Základní znaky skutkové podstaty trestného činu

Aby bylo možné podrobně se zabírat konkrétním trestným činem, v daném případě trestným činem vraždy, a pochopit jeho právní úpravu v současném trestním zákoníku, je potřeba zabývat se nejen historickým vývojem práva na našem území, ústavním právem, které dává ústavní základ pro legislativu konkrétních právních oblastí, ale též připomenout obecné teoretické základy trestního práva, jako je vymezení pojmu trestného činu, jeho skutkové podstaty, trestní odpovědnosti, jakož i základních principů ukládání trestů.

Skutková podstata trestného činu je jedním z formálních znaků trestného činu. Jde o právní formu vyjadřující typové znaky trestného činu uvedené v trestním zákoně, tedy souhrn objektivních a subjektivních znaků, které určují jednotlivé druhy trestných činů a odlišují je navzájem.⁷⁸ Od skutkové podstaty musíme odlišit konkrétní skutkový děj - **skutek**, tj. různorodé, specifické okolnosti, které vyjadřují různou společenskou škodlivost, a dále **dispozici**, což je souhrn všech podmínek trestní odpovědnosti, včetně těch, které nejsou znaky skutkové podstaty trestného činu (tj. věk, přičetnost, rozumová a mravní vyspělost u mladistvých). Význam skutkových podstat spočívá v přesném vymezení podmínek trestní odpovědnosti prostřednictvím výčtu znaků trestného činu.

Jelínek mezi obligatorními znaky skutkové podstaty trestného činu řadí **objekt, objektivní stránku, pachatele, subjektivní stránku a protiprávnost**.⁷⁹ Sotolář naproti tomu za jeden ze znaků skutkové podstaty označuje subjekt (myšleno pachatel).⁸⁰

⁷⁶ Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 16. 6. 1976, sp. zn. Tpjf 30/76, publikované ve Sbírcce soudních rozhodnutí a stanovisek 8/1976 jako č. 41/1976 Sb. rozh. tr.

⁷⁷ KVAPILOVÁ, H. a DOGOŠI, M. *Soudní lékařství pro právníky a policisty*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, s. 28.

⁷⁸ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. Praha: Linde, 2005, s. 128.

⁷⁹ Ibid. s. 131.

⁸⁰ DRAŠTÍK, A. et al. *Trestní zákoník. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 180.

Osobně se přikláním k označení „subjekt“, a proto budu tento termín používat i v další části práce.

Základem trestní odpovědnosti je spáchání soudně trestného činu. Důsledkem jeho spáchání a trestní odpovědnosti za něj je pak jeho trestnost. Jen trestní zákon vymezuje trestné činy a stanoví trestní sankce, které lze za jejich spáchání uložit. Klíčové zásady celého trestního práva hmotného, zásada zákonnosti a zásada subsidiarity trestní represe, jsou upraveny v § 12 TZ. Zásada zákonnosti – *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege* (žádný trestný čin bez zákona, žádný trest bez zákona) je v § 12 odst. 1 TZ zakotvena v návaznosti na čl. 39 Listiny.⁸¹ Ze zásady zákonnosti vyplývá rovněž zákaz analogie v neprospěch pachatele. Zásada subsidiarity trestní represe vyjadřuje především tu skutečnost, že trestněprávní řešení porušení určitých zákonem stanovených pravidel představuje nejzazší z možných řešení, a to řešení určené pro zvláště společensky škodlivé případy. K vyvození trestní odpovědnosti tedy nepostačuje, že jednání vykazuje všechny formální znaky určitého trestného činu. Hodnocení míry společenské škodlivosti má zásadní význam též z hlediska posuzování trestní odpovědnosti mladistvých za jejich protiprávní činy naplňující formální znaky trestných činů, kdy s ohledem na jejich rozumovou a mravní vyspělost (§ 5 odst. 1 ZSM) lze u nich dovozovat trestní odpovědnost za činy vyšší společenské škodlivosti, než je požadována ve vztahu k dospělým. Obě tyto zásady se plně uplatní též v souvislosti s vyvozováním trestní odpovědnosti právnických osob, neboť zákon ve vztahu k nim nestanoví nic specifického.⁸²

Trestní právo a trestněprávní kvalifikaci určitého jednání, které má soukromoprávní základ, je třeba považovat za *ultima ratio*, tedy krajní právní prostředek. V tomto směru se jednoznačně vymezil Ústavní soud, který uvedl, že v právním státě je nepřípustné, aby prostředky trestní represe sloužily k uspokojování subjektivních práv soukromoprávní povahy, nejsou-li vedle toho splněny všechny prostředky vzniku trestněprávní odpovědnosti, resp. nejsou-li tyto předpoklady zcela nezpochybnitelně zjištěny.⁸³

Pojem trestného činu vymezuje trestní zákoník v ustanovení § 13 odst. 1 TZ, takto:

⁸¹ DRAŠTÍK, A. et al. *Trestní zákoník. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 46.

⁸² DRAŠTÍK, A. et al. *Trestní zákoník.*, s. 52.

⁸³ *Nález Ústavního soudu č. I. ÚS 4/04 ze dne 23. 3. 2004, Právo na soudní a jinou právní ochranu*. Sbírká nálezů a usnesení Ústavního soudu č. 32, ročník 2004 uveřejněno pod č. 42/2004.

„odst. 1) Trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně“.⁸⁴

Jednání, které má být posouzeno jako trestné, tedy musí splňovat kritérium protiprávnosti a také musí naplňovat tzv. formální znaky, a to jak obecné, tak typové. Obecnými znaky jsou dosažení stanoveného věku pachatele (ustanovení § 25 TZ) a jeho přičetnost v době spáchání činu (ustanovení § 26 TZ), u mladistvých dosažení rozumové a mravní vyspělosti v době páchaní činu (ustanovení § 5 ZSM). Typovými znaky jsou znaky skutkové podstaty trestného činu, které odlišují jednotlivé trestné činy navzájem, tedy objekt, objektivní stránka, subjekt, subjektivní stránka. Pokud spáchaný čin některý z těchto obligatorních znaků nenaplnuje, není trestným činem. Vedle toho rozlišujeme také fakultativní znaky skutkové podstaty, jejichž naplnění se vyžaduje pouze tehdy, jsou-li pro daný trestný čin stanoveny zákonem (určité místo a určité vymezený čas jednání – rozrušení způsobené porodem podle § 142 trestního zákoníku).⁸⁵

Skutkové podstaty trestných činů je možno třídit podle různých hledisek:

1) Podle vyjádření v zákoně rozlišujeme skutkové podstaty **popisné, odkazovací a blanketní**.

2) Podle struktury se rozlišují skutkové podstaty **jednoduché a složité**. Složitá skutková podstata může být dále kumulativní (např. TČ loupeže dle § 173 – dva objekty – svoboda a majetek), nebo alternativní (více objektů vyjádřených alternativně např. TČ rozvracení republiky § 310 TZ – územní celistvost nebo územní celistvost nebo obranyschopnost, případně alternativní formy zavinění - TČ zanedbání povinné výživy - § 196 TZ - byť jen z nedbalosti).

3) Podle závažnosti trestných činů jimi charakterizovaných rozlišujeme:

- **Základní skutkové podstaty**, které uvádějí znaky běžného typu daného trestného činu a zpravidla bývají uváděny v prvních odstavcích příslušných ustanovení.

- **Kvalifikované skutkové podstaty** jsou tvořeny znaky základní skutkové podstaty a nějakým dalším znakem, který typizuje vyšší stupeň závažnosti (škodlivosti, nebezpečnosti) činů jím charakterizovaných pro společnost. Základní skutková podstata je vždy součástí kvalifikované skutkové podstaty, která ji modifikuje.

⁸⁴ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění.

⁸⁵ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. Praha: Linde, 2005, s. 131.

Kvalifikované skutkové podstaty bývají uvedeny ve druhém a dalším odstavci příslušného ustanovení.

- **Privilegované skutkové podstaty** charakterizují trestné činy menší typické závažnosti než skutkové podstaty základní. V současném trestním zákoníku se vyskytují ojediněle.⁸⁶

Z hlediska zavinění jsou skutkové podstaty trestných činů koncipovány trestním zákoníkem tak, že k trestnosti činu naplňujícího znaky základní skutkové podstaty je potřeba úmyslného zavinění, nestanoví-li zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti. (ustanovení § 13 odst. 2 TZ).⁸⁷ Pokud tedy není v jednotlivých ustanoveních zvláštní části trestního zákoníku uvedeno, o jakou formu zavinění jde, musí být naplněno zavinění úmyslné. Přesto však zákon z důvodu srozumitelnosti v řadě dispozic výslovně znak úmyslného zavinění uvádí. Naopak tam, kde úmysl vyplývá z povahy věci, v dispozici se neuvádí (např. trestný čin znásilnění dle ustanovení § 185 TZ).

V rámci uplatnění zásady ustanovení § 13 odst. 2 TZ je u kulpózních trestných činů vždy výslovně vyznačen znak „z nedbalosti“. Pokud je v dispozici uvedeno „byť z nedbalosti“, znamená to, že takového trestného činu se lze dopustit jak úmyslně, tak i z nedbalosti. Nelze však jedno jednání podřadit pod obě zavinění kumulativně, je nutno rozlišit, zda byl čin spáchán úmyslně nebo z nedbalosti.

K okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby ve smyslu ustanovení § 17 TZ a k okolnostem přitěžujícím dle ustanovení § 42 TZ se přihlédne i tehdy, pokud byla naplněna nedbalostním zaviněním, pokud zákon nestanoví jinak.

⁸⁶ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha. Leges, 2022, s. 172.

⁸⁷ Zákon č. 40/2009 Sb., *trestní zákoník, v platném znění*.

3.3 Skutková podstata trestného činu vraždy

Skutková podstata trestného činu vraždy je v současném trestním zákoníku obsažena v § 140 TZ, který je zařazen v hlavě I, nazvané Trestné činy proti životu a zdraví, ve druhé části – zvláštní části, díl 1 – Trestné činy proti životu. Skutková podstata trestného činu vraždy zní takto:

§ 140

- (1) *Kdo jiného úmyslně usmrtí, bude potrestán odnětím svobody na deset až osmnáct let.*
- (2) *Kdo jiného úmyslně usmrtí s rozmyslem nebo po předchozím uvážení, bude potrestán odnětím svobody na dvanáct až dvacet let.*
- (3) *Odnětím svobody na patnáct až dvacet let nebo výjimečným trestem bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2*
 - a) *na dvou nebo více osobách,*
 - b) *na těhotné ženě,*
 - c) *na dítěti mladším patnácti let,*
 - d) *na úřední osobě při výkonu nebo pro výkon její pravomoci,*
 - e) *na svědkovi, znalci, nebo tlumočnickovi v souvislosti s výkonem jejich povinnosti,*
 - f) *na zdravotnickém pracovníkovi při výkonu zdravotnického zaměstnání nebo povolání směřujícího k záchraně života nebo ochraně zdraví, nebo na jiném, který plnil svoji obdobnou povinnost při ochraně života, zdraví nebo majetku vyplývající z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo uloženou mu podle zákona,*
 - g) *na jiném pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně nebo domněle bez vyznání,*
 - h) *opětovně,*
 - i) *zvlášť surovým nebo trýznivým způsobem, nebo*
 - j) *v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného majetkový prospěch nebo ve snaze zakrýt nebo usnadnit jiný trestný čin nebo z jiné zavrženíhodné pohnutky.*
- (4) *Příprava je trestná.*⁸⁸

Ustanovení odstavce prvního a druhého jsou základními skutkovými podstatami, ustanovení odstavce třetího je pak kvalifikovanou skutkovou podstatou jak k odstavci prvnímu, tak k odstavci druhému. Ustanovení § 141 TZ zabití a ustanovení § 142 TZ jsou privilegovanými skutkovými podstatami trestného činu vraždy.

⁸⁸ Ibid.

3.3.1 Objekt

Objektem trestného činu jsou hodnoty a společenské zájmy, které trestněprávní norma chrání. Také jej lze označit pojmem právní statek nebo předmět ochrany.⁸⁹ Objekt trestného činu zpravidla není vyjádřen v zákoně a musíme jej dovozovat výkladem. Jde o teoretickou abstraktní konstrukci, imateriální kategorii.⁹⁰ Objekt můžeme rozlišovat podle stupně obecnosti jako obecný (rodový), druhový (skupinový) a individuální. Obecným objektem je souhrn nejdůležitějších vztahů, zájmů a hodnot, které chrání trestní zákon. Třídění trestných činů podle významu skupinového objektu mělo za následek změnu v systematickém rozdělení trestných činů ve zvláštní části trestního zákona provedenou zákonem č. 40/2009 Sb., kdy se do popředí zájmů chráněných trestním právem dostalo právo na život, tedy základem trestněprávní ochrany se stal člověk, jeho život, zdraví, tělesná integrita, osobní svoboda, nedotknutelnost, důstojnost, vážnost, čest, ochrana jeho soukromí, obydlí, majetku a jiných základních lidských práv, svobod a zájmů.

Až v dalších hlavách jsou zařazeny trestné činy proti kolektivním zájmům a právům, tedy proti státu, úředním osobám, veřejnému pořádku a až v poslední hlavě jsou trestné činy proti lidskosti, proti míru a válečné trestné činy, což však nesnižuje jejich význam a závažnost, ale odráží zvláštní mezinárodní, celosvětový, charakter těchto trestných činů a návaznost právní úpravy na úpravu obsaženou v normách mezinárodního práva veřejného. Individuální objekt je nezbytným znakem skutkové podstaty každého trestného činu a jeho určení je nezbytnou podmínkou pro správnou kvalifikaci trestného činu. Porušení nebo ohrožení objektu trestného činu nazýváme následkem. Některé trestné činy mají mimo objekt ještě hmotný předmět útoku, který je fakultativním znakem skutkové podstaty trestného činu. Předmětem útoku jsou buď lidé nebo věci, na které pachatel trestného činu bezprostředně útočí a tím zasahuje objekt trestného činu. Předmět útoku může mít význam jako přitěžující okolnost z hlediska ukládání trestu (např. vyšší škoda).⁹¹

Objektem trestného činu vraždy dle § 140 TZ je lidský život, který toto ustanovení chrání. Předmětem je pouze živý člověk, kterým je dítě, které přestalo být lidským plodem, poté dospělý člověk až do okamžiku smrti v biologickém smyslu. Pojmy vzniku lidského

⁸⁹ ŠÁMAL, P. et al. *Trestní právo hmotné*. 9. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022, s. 27 ASPI.

⁹⁰ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022, s. 174.

⁹¹ Ibid. s. 181.

života a smrti jsou rozebrány výše v rámci uvozujícího textu této kapitoly, proto se již nebudu k nim znovu vracet.

Od hmotně právních pojmů „objekt“ a „předmět“ trestného činu je potřeba odlišit pojem procesní, který předmět útoku označuje poškozeným, a jehož práva jsou kromě ustanovení trestního řádu upravena speciálním zákonem č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, který předmět útoku označuje obětí. S ohledem na zcela zásadní význam, který trestný čin vraždy přináší pro předmět útoku, dovolím si krátké odbočení do práva procesního a exkurz do oblasti práv obětí trestných činů.

Mezi pojmy oběť a poškozený nelze dát rovnítko. Pojem „poškozený“ je termínem procesním, kdy postavení poškozeného v trestním řízení upravuje ustanovení § 43 TŘ. Dle § 12 odst. 6 TŘ je poškozený jedním ze subjektů trestního řízení, může se jednat o fyzickou i právnickou osobu. Poškozeným, podle trestního řádu, je ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil.⁹² S postavením poškozeného je spojena řada procesních práv, která realizuje buď sám, nebo prostřednictvím zmocněnce, případně opatrovníka, není-li plně svéprávným.

Termín „oběť“ je upraven zákonem č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a oproti pojmu poškozeného je užší v tom smyslu, že nezahrnuje právnické osoby. Zatímco poškozený je stranou trestního řízení s procesními právy a povinnostmi, oběť je subjektem (adresátem) zvláštní péče poskytované státem. Poškozenému se nahrazuje újma vzniklá v příčinné souvislosti s trestným činem, u oběti se předchází i druhotné újmě. Poškozeným je i právní nástupce (např. v případě postoupení pohledávky), oběť svá práva nemůže převést na jinou osobu. Na oběť je potřeba nahlížet i optikou trestního řádu, neboť je nositelem důkazu, kdy svou výpovědí může přispět k nalézání materiální pravdy a k odsouzení pachatele. Práva a povinnosti poškozeného pak končí tam, kde by mohly přesáhnout rámec účelu trestního řízení nebo zpomalit jeho dosažení.

Zákon o obětech trestných činů upravuje tři oblasti, a to práva obětí trestných činů, mezi která řadíme právo na poskytnutí odborné pomoci, právo na informace, právo na ochranu před hrozícím nebezpečím, právo na ochranu soukromí a právo na ochranu před druhotnou újmu. Dále upravuje principy poskytování peněžité pomoci obětem

⁹² Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), v platném znění.

trestných činů státem a vztahy mezi státem a subjekty, které poskytují služby obětem trestných činů.⁹³

Pojem oběti trestného činu vymezuje ustanovení § 2 zákona o obětech tak, že obětí trestného činu se rozumí fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil. Ve vztahu k trestnému činu vraždy je stěžejní ustanovení § 2 odst. 3 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, které stanoví, že byla-li trestným činem způsobena smrt oběti, považují se, utrpěli-li v důsledku smrti oběti újmu, za oběť též její příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel nebo registrovaný partner, druh nebo osoba, které oběť ke dni své smrti poskytovala nebo byla povinna poskytovat výživu. Je-li těchto osob více, považuje se za oběť každá z nich.⁹⁴ Oběti trestných činů, které zahrnovaly násilí nebo pohrůžku násilím, jsou pak mezi dalšími považovány za zvlášť zranitelnou oběť ve smyslu ustanovení 2 odst. 4 písm. d) zákona o obětech za předpokladu zvýšeného nebezpečí vzniku druhotné újmy, s čímž jsou spojena další procesní práva (např. právo na bezplatného zmocněnce).

Každá oběť je zranitelná, proto je v rámci trestního řízení, v případě trestných činů vraždy zvlášť, nutný citlivý přístup ze strany orgánů činných v trestním řízení (dále jen „OČTŘ“). Při řešení případu trestného činu vraždy je potřeba neustále mít na paměti závažnost činu, který je projednáván, jeho dopad na všechny účastníky řízení a zájem společnosti na řádném objasnění věci, usvědčení a potrestání pachatele. Jen informovaná oběť, poškozený, může řádně uplatnit svá práva, včetně připojení se s nárokem na náhradu vzniklé škody a nemajetkové újmy. Je potřeba mít na paměti, že oběť trestného činu je nejen poškozeným v rámci trestního řízení, ale zpravidla i svědkem, tedy nositelem důkazů. Jen takový poškozený, který bude mít důvěru v orgány činné v trestním řízení, bude informovaný o svých právech oběti a poškozeného a bude vnímat citlivý přístup ze strany OČTŘ odpovídající závažnosti projednávané věci, bude plnohodnotným účastníkem trestního řízení a věrohodným svědkem.

V rámci trestního řízení ve věcech trestného činu vraždy se velmi často setkávám s užitím institutu dle § 43 odst. 4 TČ a § 22 zákona o obětech - „prohlášení oběti“, kdy oběť trestného činu vraždy, ať již přeživší poškozený coby předmět útoku z hlediska

⁹³ Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), v platném znění.

⁹⁴ Ibid.

hmotného práva, nebo pozůstalí po zemřelém, v kterémkoliv stadiu trestního řízení učiní prohlášení o tom, jaký dopad měl spáchaný trestný čin na jejich další život. Tento institut, dříve nepříliš užívaný, se v praxi velmi osvědčil, kdy jednak z psychologického hlediska dává prostor oběti k vyrovnání se s následky trestného činu, jednak ovlivňuje náhled soudu na závažnost projednávaného trestného činu a zpravidla ovlivňuje rozhodnutí o přiznání nároku na náhradu nemajetkové újmy, kdy stanovení další nemajetkové újmy a její výše se neřídí znaleckými posudky, ale je volnou úvahou soudu.

3.3.2 Objektivní stránka

Objektivní stránku trestného činu charakterizuje způsob spáchání trestného činu a jeho následky. Obligatorními znaky jsou **jednání, následek a příčinný vztah mezi nimi**, fakultativními znaky objektivní stránky jsou zejména místo a čas jednání, jeho účinek, hmotný předmět útoku, použitý prostředek ke spáchání trestného činu a jiné. Chybí-li některý z obligatorních znaků objektivní stránky trestného činu, není naplněna skutková podstata trestného činu a nenastává trestní odpovědnost.⁹⁵

Objektivní stránka trestného činu vraždy záleží v jednání (usmrcení člověka), následku (smrt) a příčinné souvislosti mezi jednáním a následkem. Na prostředcích použitých k usmrcení nezáleží.⁹⁶ Usmrtit člověka lze různými způsoby, kdy v praxi se v rámci řádného zjištění a prokázání skutku orgány činné v trestním řízení zabývají tzv. mechanismem útoku, který se zejména dovozuje od druhu použitých zbraní, intenzity a způsobu vedení útoku.

Jednáním ve smyslu trestního práva je projev vůle ve vnějším světě. Vůle, vnitřní složka jednání, řídí pohyb nebo zdržení se pohybu. Jednáním je tedy nejen konání, ale i opomenutí. Rozlišujeme tedy trestné činy komisivní (čistě činnostní), které lze spáchat pouze konáním, a trestné činy omisivní (nečinnostní). Omisivní trestné činy rozlišujeme jako pravé omisivní (čistě omisivní) trestné činy a nepravé omisivní trestné činy. Opomenutí může být úmyslné i nedbalostní. Některé trestné činy lze spáchat pouze konáním, jiné jedině opomenutím. V jednání se spojuje vnitřní složka (vůle) se složkou vnější (projev vůle) a hovoříme o jednotě psychické a fyzické stránky jednání. Chybí-li některá z uvedených složek, ať již složka psychická (vůle) nebo složka fyzická (projev

⁹⁵ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné, obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022, s. 184.

⁹⁶ NOVOTNÝ, O. a kol. *Trestní právo hmotné. 2: Zvláštní část*. 6. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2010, s. 27.

vůle), nejde o jednání ve smyslu trestního práva. Trestní zákoník v ust. § 112 výslovně stanoví, za jakých podmínek pachatel trestněprávně odpovídá za tzv. nepravý omisivní delikt, kdy uvádí šest pramenů zvláštní povinnosti konat, (např. povinnost vyplývající ze zákona či jiného právního předpisu a další) které je potřeba odlišovat od obecné povinnosti konat.⁹⁷

Následkem rozumíme porušení nebo ohrožení hodnot, které jsou objektem trestného činu. Smrt je následkem trestného činu vraždy a představuje porušení nebo ohrožení společenských vztahů, zájmů a hodnot, které jsou objektem trestného činu vraždy. Tato porucha nebo ohrožení je v příčinné souvislosti s jednáním relevantním z hlediska objektivní stránky daného trestného činu. Následek je jedním z obligatorních znaků objektivní stránky skutkové podstaty trestného činu, což znamená, že každý trestný čin musí mít následek.

Rozlišujeme několik druhů následků trestných činů:

1. Poruchové následky: Jsou charakterizovány reálnou změnou (poruchou) objektu. Tato změna může mít charakter poškození, útoku na veřejného činitele, omezení osobní svobody, způsobení smrti a další. U trestných činů s poruchovým následkem nestačí pouhé ohrožení objektu. Trestný čin vraždy je trestným činem poruchovým.
2. Ohrožovací následky: Jsou charakterizovány trestnými činy, kde k dokonání postačí pouhé ohrožení objektu bez nutnosti jeho poruchy. Například ohrožení pod vlivem návykové látky, ohrožování mravnosti, obecné ohrožení a další.

Můžeme rozlišovat též následek hlavní a sekundární.⁹⁸

Mezi jednáním a následkem musí pak vždy být také **příčinná souvislost**, jelikož není-li příčinná souvislost, nemůže se následek přičítat. Příčinný vztah je dán tzv. teorií podmínky, podle které „*příčinou je každý jev, bez něhož by jiný jev nenastal, resp. nenastal by způsobem, jakým nastal.*“⁹⁹ Lze tedy mít za to, že příčinná souvislost mezi jednáním a následkem je zachována i tehdy, když smrt poškozeného nastane např. v důsledku selhání krevního oběhu, ke kterému došlo zčásti následkem jednání pachatele a zčásti na podkladě povšechného kornatění tepen u staršího člověka.¹⁰⁰ V takových situacích pachatel může

⁹⁷ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné, obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022, s. 185-192.

⁹⁸ Ibid. s. 194.

⁹⁹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné*. s. 200.

¹⁰⁰ *Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČCSR ze dne 13. 1. 1981, sp. zn. 5 Tz 66/80, publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 4-5/1981 jako R 21/1981 tr.*

uskutečnit svůj úmysl poškozeného usmrtit, avšak jeho jednání samotné nemusí k usmrcení vést, např. když vystřelí na poškozeného, kterého však pouze postřelí, toto střelné zranění by za normálních okolností nebylo smrtelné, a ke smrti dojde z jiné příčiny, která však nastane také v důsledku jednání pachatele. K usmrcení sice dojde jenom s přítomností této další příčiny, ale trestní odpovědnost pachatele za následek není dotčena, jelikož následek i příčinný průběh k němu vedoucí je kryt pachatelovým zaviněním. Příčinná souvislost je dána i tehdy, jestliže vedle příčiny, která způsobila následek, působila i další, jiná příčina, přičemž je nerozhodné, jestli každá z těchto příčin byla jinak způsobila přivodit smrt sama o sobě nebo mohla tento následek přivodit jen ve vzájemném spolupůsobení s druhou příčinou.¹⁰¹

Trestní odpovědnost pachatele je omezena dvěma specifickými zásadami posuzování příčinné souvislosti, a to **zásadou umělé izolace jevů** (redukuje zjištěné příčiny a následky na trestněprávně relevantní příčiny a trestněprávně relevantní následky) a **zásadou gradace příčinné souvislosti** (různé příčiny a podmínky mají různý vliv na způsobení následku). K příčinnému vztahu musí přistoupit zavinění. Vývoj příčinné souvislosti musí být zahrnut zaviněním alespoň v hrubých rysech. Nezaviněné následky (účinky, těžší následky) se nepřičítají. Pokud tedy do příčinného průběhu vstoupí další, výlučná a samostatná příčina, která způsobí účinek bez ohledu na jednání pachatele a pachatel takový průběh nepředvídal jako možný, odpovídá pachatel jen za pokus trestného činu (tzv. teorie přerušování příčinné souvislosti).¹⁰²

K objasnění objektivní stránky trestného činu napomáhají jak skutečnosti zjištěné ohledáním místa činu, tak svědecké výpovědi či výpověď pachatele, ale zejména znalecké posudky z oboru zdravotnictví, odvětví soudního lékařství, případně jiných odvětví medicíny, a různých odvětví kriminalistiky (např. balistika, chemie, biologie). Objektivní stránka činu je obligatorním znakem skutkové podstaty trestného činu, a proto, aby mohl být vůbec popsán skutek, je zjišťováno, jakým způsobem ke vzniku následku došlo. Z kriminalistického hlediska je tělo poškozeného hlavním důkazem.

V praxi však nejsou výjimečné případy, kdy se příčina smrti poškozeného nepodaří zjistit. Jde zejména o případy nálezů těl po delší době, kdy v důsledku hnilobných procesů již nejsou zjistitelné stopy na měkkých tkáních a prokázání některých způsobů usmrcení

¹⁰¹ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné, obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022, s. 200.

¹⁰² *Ibid.* s. 202-203.

je prakticky nemožné. Typicky se jedná o zranění, která nezanechají stopu na pevných částech těla, tedy na kostech, a s odstupem času jsou těžko zjistitelná, např. bodná poranění, při kterých nedošlo k zasažení kostí, nebo případy udušení. Jinak tomu je v případech, kdy i s odstupem času přes značné „znehodnocení“ těla jako důkazu lze mechanismus útoku prokázat využitím expertiz z různých oborů, např. chemická expertiza dokáže odhalit užití chemických látek – polití louhem či kyselinou, pak je ale otázkou dalšího dokazování, zda to bylo příčinou smrti, či zda se jednalo až o následnou devastaci těla ve snaze usnadnit jeho likvidaci. Toxikologická expertiza dokáže zjistit, zda došlo k usmrcení v důsledku otravy, avšak v případě pokročilých hnilobných změn je nutné precizní rozlišení látek obsažených v těle v důsledku hnilobných procesů od látek, které mohly vést ke smrti apod.

Jak již je nastíněno, prokázání subjektivní stránky činu, je otázkou právní, k jejímuž vyřešení je potřeba zabývat se zejména osobou pachatele, kdy lze využít např. znalecké zkoumání duševního stavu obviněného z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie a psychologie, které odhalí nejen duševní poruchu pachatele, ale též vysvětlí motiv jeho jednání, pohnutky, které ho k činu vedly a zejména zadokumentuje osobnost pachatele z psychologického hlediska, tedy jeho rozumové schopnosti, intelekt, či poruchy osobnosti apod. Prokázání objektivní stránky trestného činu vraždy je zejména založeno na kriminalistických postupech a metodách vyšetřování, kdy je předmětem zájmu zejména místo činu a osoba poškozeného. Pro právní kvalifikaci skutku jako trestného činu vraždy je stěžejní prokázání tvrzení, že v důsledku úmyslného jednání obviněného došlo ke způsobení smrti poškozeného. Zjištění způsobu usmrcení pak ovlivňuje prokázání subjektivní stránky činu, zejména, zda šlo o úmyslné jednání, a to buď ve formě úmyslu přímého či nepřímého, či nedbalost.

Zjištění objektivní stránky trestného činu vraždy a s tím souvisejícího způsobu usmrcení může mít vliv na právní kvalifikaci skutku, a to v případech zjištění, že čin byl spáchán zvláště surovým nebo trýznivým způsobem, což blíže rozeberu níže v kapitole zabývající se kvalifikovanou skutkovou podstatou trestného činu vraždy.

Objasnění skutku a prokázání viny pachatele je složitým multioborovým procesem, kdy na vyšetřování trestného činu se podílí řada expertů a expertizních pracovišť a uplatňuje se celá řada kriminalistických metod a postupů a metod vyšetřování, za užití procesních postupů daných trestním řádem. Výsledky práce celého týmu pak teprve umožňují postavení obviněného před soud a tvoří podklad pro další řízení před soudem,

který v souladu se základními zásadami trestního řízení vyjádřenými v ustanovení § 2 trestního řádu a dalších jako jediný může rozhodnout o vině a trestu.

3.3.3 Subjekt neboli pachatel

Pachatelem trestného činu v obecném slova smyslu je osoba, která spáchala trestný čin. Ve speciálním, užším slova smyslu, je pachatelem trestného činu pouze trestně odpovědná osoba, která svým jednáním naplnila všechny znaky trestného činu. Až do dne 1. 1. 2012, kdy nabyl účinnosti zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, byla z hlediska trestního práva za trestně odpovědnou osobu považována pouze osoba fyzická, která bezprostředně spáchala trestný čin. S účinností tohoto zákona byla do českého trestního práva zavedena též trestní odpovědnost právnických osob.¹⁰³ Právnická osoba odpovídá za spáchaný trestný čin, pokud jí lze tento čin přičítat, tedy je spáchá v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti. Právnická osoba může nést odpovědnost za spáchání trestného činu vraždy, ale vzhledem k tomu, že v dosavadní praxi nebyl zaznamenán případ odsouzení právnické osoby za spáchání trestného činu vraždy, nebudu se tímto subjektem více zabývat.

Trestní zákoník vymezuje pojem pachatele trestného činu v ustanovení § 22 odst. 1 takto:

§ 22

*„Pachatelem trestného činu je, kdo svým jednáním naplnil znaky skutkové podstaty trestného činu nebo jeho pokusu či přípravy, je-li trestná“.*¹⁰⁴

Hlava první dílu 4 obecné části trestního zákoníku se dále věnuje subjektu, kdy za pachatele činu považuje též spolupachatele a specifikuje podmínky trestní odpovědnosti při účastenství, dále pro trestní odpovědnost pachatele určuje podmínku věku a přičetnosti.

Souhrnně lze uvést, že trestní zákoník stanoví podmínky, za kterých lze fyzickou osobu považovat za pachatele trestného činu tak, že musí být současně splněny následující podmínky: fyzická osoba v době činu přičetná, která dovršila patnáctý rok věku. V případě mladistvých pachatelů přistupuje podmínka daná ZSM, že jde o osobu rozumově a mravně vyspělou, což je samostatným obligatorním znakem subjektu provinění. Většinu trestných

¹⁰³ Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, v platném znění.

¹⁰⁴ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění.

činů může spáchat jako pachatel kdokoliv, s výjimkou provinění spáchaných mladistvými a trestných činů, které vyžadují zvláštní vlastnosti pachatele nebo jeho zvláštní postavení a způsobilost, kdy podle okolností lze subjekt vymezit též jako konkrétní či speciální.

V souvislosti s trestní odpovědností pachatele je potřeba zmínit jednu ze základních zásad trestního práva hmotného, a to zásadu individuální odpovědnosti fyzických osob za spáchaný čin a s ní související zásadu odpovědnosti za zavinění.

Jak vyplývá ze shora uvedeného, podmínkou trestní odpovědnosti pachatele je vedle věku též přičetnost. Přičetností se rozumí způsobilost být pachatelem trestného činu s ohledem na duševní schopnosti pachatele. Pojem „přičetnost“ není v zákoníku definován, ale je vymezen negativně ustanovením § 26 TZ.

§ 26

„Kdo pro duševní poruchu v době spáchání činu nemohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný“.¹⁰⁵

Solnař při hodnocení důvodů vyloučení přičetnosti užívá termín „kritéria přičetnosti“, kterými jsou kritéria biologická (lékařská) a kritéria psychologická (juristická).¹⁰⁶

Definici duševní poruchy uvádí trestní zákoník v § 123 takto:

§ 123

„Duševní poruchou se rozumí mimo duševní poruchy vyplývající z duševní nemoci i hluboká porucha vědomí, mentální retardace, těžká asociální porucha osobnosti nebo jiná těžká duševní nebo sexuální odchylka“.¹⁰⁷

Při zkoumání přičetnosti pachatele je s ohledem na první, lékařské, kritérium nutno vycházet ze znaleckého posudku zpracovaného znalci z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie a psychologie, kdy pro vyloučení trestní odpovědnosti pachatele nepostačí konstatování, že v době činu trpěl duševní poruchou, nýbrž z hlediska trestního práva je nutno zkoumat, jaký vliv zjištěná duševní porucha měla na spáchání činu, tedy na schopnost rozpoznat protiprávnost činu a ovládnout jednání, zjednodušeně na schopnost svobodně jednat, neboť samotná existence duševní poruchy nezbavuje trestní

¹⁰⁵ Ibid.

¹⁰⁶ SOLNAŘ, V., FENYK, J. a CÍSAŘOVÁ, D. *Základy trestní odpovědnosti, podstatně přepracované a doplněné vydání*. Praha: LexisNexis/Nakl. Orac, 2003, s. 231 a násl.

¹⁰⁷ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění.

odpovědnosti. Na druhou stranu psychologické, juristické, kritérium nepřičetnosti vychází ze zjištění schopností rozumových (tzv. schopnost rozpoznávací) anebo schopností ovládacích (schopnost ovládat své jednání, tzv. schopnost určovací). K naplnění pojmu nepřičetnosti postačí nedostatek jedné z těchto schopností.

Trestní zákoník pracuje i s pojmem zmenšené přičetnosti (27 TZ), kterou se rozumí stav v době činu, kdy pachatel pro duševní poruchu měl podstatně sníženou schopnost rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání. Zmenšená přičetnost nevylučuje trestní odpovědnost pachatele, ale odůvodňuje zvláštní postup vůči němu, kdy obligatorním důsledkem je užití ustanovení § 40 odst. 1 TZ, ukládání trestu pachateli se sníženou přičetností a ustanovení § 25 odst. 2 ZSM, ukládání trestního opatření pachateli se sníženou přičetností. Fakultativně pak má zjištění zmenšené přičetnosti u pachatele důsledek v podobě uložení ochranného léčení dle ustanovení § 99 odst. 2 písm. a) TZ a ustanovení § 12 písm. a) ZSM u mladistvých za současného možného upuštění od uložení trestního opatření, snížení trestu pod dolní hranici ZTS za současného uložení ochranného léčení dle ustanovení § 40 odst. 2 TZ nebo upuštění od potrestání za současného uložení ochranného léčení dle ustanovení § 47 odst. 1 TZ či zabezpečovací detence dle ustanovení § 47 odst. 2 TZ.

Jelikož násilná trestná činnost, včetně útoků páchaných proti životu, bývá zpravidla spojena s užitím alkoholu či návykových látek, jsou v praxi často řešeny případy zkoumání přičetnosti pachatele vraždy, kdy se přičetný pachatel pod vlivem návykové látky ocitl ve stavu nepřičetnosti, a v něm spáchal trestný čin. V rámci toho lze rozlišit tři kategorie:

- 1) Pachatel se úmyslně uvedl do stavu nepřičetnosti, aby v něm spáchal trestný čin (tzv. opil se na kuráž). V takovém případě je pachatel plně odpovědný za úmyslný trestný čin, neboť jeho odpovědnost se posuzuje podle doby, kdy byl ještě přičetný a uváděl se úmyslně do stavu nepřičetnosti (tzv. dolózní *actio libera in causa* – doslova „jednání svobodné ve své příčině“).
- 2) Pachatel spáchá v nepřičetnosti trestný čin z nedbalosti a jeho nedbalost spočívá ve spáchání trestného činu jednáním, jímž se uvedl do stavu nepřičetnosti (např. řidič motorového vozidla se opije a způsobí neopatrnou jízdou smrtelný úraz). Pachatel je plně odpovědný za čin z nedbalosti (tzv. kulpózní *actio libera in causa*).
- 3) Pachatel se požitím nebo aplikací návykové látky přivede, byť z nedbalosti, do stavu nepřičetnosti, v němž se dopustí činu jinak trestného (tzv. Rauschdelikt).

Jednání spáchané v zaviněné nepřičetnosti se posuzuje jako samostatná skutková podstata zvláštního trestného činu opilství dle ustanovení § 360 TZ. Zavinění pachatele TČ opilství dle ustanovení § 360 se vztahuje na uvedení se do stavu nepřičetnosti, nikoliv již na jednání uskutečněné v tomto stavu.

V praxi poslední doby se setkávám s velkým počtem případů, kdy se pachatel vraždy přivede do stavu nepřičetnosti tím, že přestane užívat medikaci, kterou má předepsánu za účelem léčby zjištěné duševní poruchy, typicky schizofrenici, a to přesto, že je řádně poučen o následcích vynechání nebo ukončení léčby. Posouzení takových případů činí velké potíže, kdy není jednota mezi znalci (kteří na problém hledí z medicínského hlediska) a právníky (kteří věci posuzují z pohledu trestního práva). Znalci tvrdí, že takový pachatel, poté co se přivedl do stavu nepřičetnosti v důsledku zaviněného vynechání léčby, není za svůj čin zodpovědný, neboť své rozhodnutí ukončit medikaci učinil z chorobných důvodů, např. pro nedostatek náhledu na svou chorobu, a ovládací a rozpoznávací schopnosti takového pachatele v době činu považují za zcela vymizelé. Zpravidla též v době zkoumání duševního stavu pachatele tento ani není schopen účasti na trestním řízení pro akutní stav duševní poruchy. Právníci, na věc nahlíží jinak. V rámci metodického řízení a rozhodovací činnosti v souvislosti s uplatněním ustanovení § 174a trestního řádu nejvyšší státní zastupitelství při přezkoumávání rozhodnutí státních zástupců o zastavení trestního stíhání uplatňuje názor, že pachatel, který ví o své chorobě, zná svůj duševní stav, je zaléčený a je poučen o nutnosti užívat předepsanou medikaci a následcích jejího neužívání, přesto léky neužívá, přivede se do stavu nepřičetnosti a spáchá trestný čin, je za tento v souladu s ustanovením § 360 odst. 2 TZ trestně odpovědný. Osobně se s takovým názorem neztotožňuji a do budoucna bude nutné vyčkat příslušné judikatury, která aplikační postupy a náhled na danou problematiku sjednotí, přičemž již nyní se lze jak judikaturou, tak právní teorií řídit, kdy například rozhodnutí Nejvyššího soudu říká, že skutečnosti duševního (psychického) života významné pro právní závěr o tom, zda tu je zavinění a v jaké formě, jsou předmětem dokazování právě tak jako všechny ostatní okolnosti naplňující znaky trestného činu. Při zjišťování okolností, které mají význam pro závěr o zavinění, není možné předem přikládat zvláštní význam žádnému důkaznímu prostředku, ale na zavinění a jeho formu je třeba usuzovat ze všech konkrétních

okolností, za kterých byl trestný čin spáchán a ze všech důkazů významných z tohoto hlediska.¹⁰⁸

Stejně tak například Šámal dospívá k závěru, že u nepřičetného pachatele nelze hovořit o zavinění, nepřičetnost vylučuje zavinění, protože u nepřičetného pachatele chybí schopnost rozpoznávací, a tedy není možná ani nejnižší forma zavinění – nevědomá nedbalost, nebo chybí schopnost ovládací – tedy chybí svoboda vůle jako předpoklad zavinění. Výjimku tvoří případy označované jako „*actio libera in causa dolózní i kulpózní*“ (např. vyvolání vlastní nepřičetnosti je součástí pachatelova úmyslu spáchat trestný čin).¹⁰⁹

Pokud se mám vrátit zpět k tématu pachatele, jako jednoho z obligatorních znaků skutkové podstaty trestného činu, pak kromě zmíněného považuji za důležité poukázat na kritérium věku, které však v praxi nečiní problémy, kdy trestně odpovědným je pachatel, který dovršil věku 15 let. Trestní řízení ve věcech mladistvých, tedy pachatelů ve věku 15 – 18 let, je upraveno zvláštním předpisem, zákonem č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže (dále jen ZSM), který je speciální úpravou navazující na obecnou úpravu trestního zákoníku a trestního řádu. Pokud jde o hmotněprávní úpravu mladistvých, pak je důležité zmínit, že trestné činy spáchané mladistvými jsou označovány jako provinění a za spáchání provinění jsou mladistvým ukládána opatření, jejichž druhy vymezuje § 10 ZSM jako výchovná opatření, ochranná opatření a trestní opatření, která jsou dále v zákoně upravena.

Trestní zákoník nedefinuje maximální horní věkovou hranici, která by omezovala trestní odpovědnost pachatele. V praxi se často setkávám s případy vražd, jejichž pachatelem je senior vysokého věku, (aktuálně vykonávám dozor ve věci obviněného ve věku 87 let, stíhaného pro skutek kvalifikovaný jako zločin vraždy dle ustanovení § 140 odst. 2 TZ, který zastřelil svého souseda kvůli neshodám ve společně obývaném domě nebo ve věci obviněného ve věku 94 let, stíhaného pro skutek kvalifikovaný jako zločin vraždy dle ustanovení § 140 odst. 1 TZ, který uškrtil svou o 7 let mladší manželku, protože již nemohl snášet její chování). Motivem těchto skutků bývají vyhocené osobní vztahy, na činu se nezřídká podílí nezvládnutý afekt, zvýšený stupeň frustrace a snížená tolerance, jakož i osobnostní rysy povahy, která bývá ovlivněna chorobnými změnami v důsledku

¹⁰⁸ *Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 27. 4. 1972, sp. zn. 2 Tz/1/1972, publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 10/1972, jako R 60/72.*

¹⁰⁹ ŠÁMAL, P. et al. *Trestní právo hmotné*. 9. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022, s. 38 ASPI.

vysokého věku. Zatímco se trestněprávní předpisy detailně zabývají právy mladistvých obviněných, jejichž postavení je dokonce upraveno zvláštním zákonem, kdy jejich trestní odpovědnost je podmíněna rozumovou a mravní vyspělostí, na přestárlé pachatele, jejichž rozumová a mravní vyspělost se často už zase mladistvým blíží, trestní právo žádným způsobem výslovně nepomýšlí.

De lege ferenda se domnívám, že by měl být zohledněn vysoký věk pachatele (např. od hranice 80 let výše) přinejmenším jako polehčující okolnost ve smyslu ustanovení § 41 TZ, kdy podle ustanovení § 41 písm. f) TZ je polehčující okolností, pokud pachatel čin spáchal ve věku blízkém věku mladistvých, měla by tedy být zohledněna i druhá strana, kdy pachatel je extrémně vysokého věku, a to i proto, že u pachatelů vysokého věku je zpravidla větší možnost vzniku duševní poruchy, zejména v podobě akutní reakce na stres, po spáchání činu, výchovný účel trestu je v takových případech zcela vyloučen, zpravidla nehrozí opakování činu a jediným účelem trestu je represe a ochrana společnosti. Trest ukládaný pachatelům takto vysokého věku je pro ně zpravidla trestem doživotním. Obdobný, zejména etický, problém pak vnímám v souvislosti s umístěním těchto pachatelů do věznice v rámci vazby v probíhajícím trestním řízení a následného výkonu trestu odnětí svobody, kdy na rozdíl od mladistvých, nebo odsouzených – matek, zákon na přestárlé osoby vytvořením speciálního typu věznice nepamatuje.

3.3.4 Subjektivní stránka

Významným znakem skutkové podstaty trestného činu je subjektivní stránka trestného činu, která obsahuje soubor znaků, které charakterizují psychiku pachatele ve vztahu k trestnému činu. Jediným obligatorním znakem subjektivní stránky je **zavinění**. Zavinění je nezbytné pro naplnění kterékoli skutkové podstaty trestného činu. V trestním právu se uplatňuje zásada „*nullum crimen sine culpa*“ (*není trestného činu bez zavinění*). Zásada odpovědnosti za zavinění je jednou ze základních zásad trestního práva hmotného. Fakultativně se u některých skutkových podstat mohou vyskytovat ještě jiné subjektivní znaky – **pohnutka** (motiv), **cíl** (záměr). Zavinění je vnitřní (psychický) vztah člověka k určitým skutečnostem, jež zakládají trestný čin. Zavinění nelze zaměňovat s pojmem „vina“, který je pojmem procesním. Pojem zavinění tvoří složka vědění (intelektuální nebo představová složka) a složka volní (vyjadřující různý stupeň zaměření

pachatele k porušení nebo ohrožení chráněného zájmu).¹¹⁰ Nejvyšší soud ve svých rozhodnutích uvádí, že při zkoumání trestní odpovědnosti z hlediska příčinného vztahu je zavinění korektivem, jež musí přistoupit k příčinnému vztahu mezi jednáním a následkem.¹¹¹

Trestní zákoník v ustanovení § 13 odst. 2 vymezuje trestní odpovědnost za trestný čin tak, že je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li trestní zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti. Z toho je zřejmé, že trestní zákoník rozlišuje zavinění úmyslné a nedbalostní. Úmysl je upraven v § 15 TZ tak, že trestný čin je spáchán v **úmyslu přímém**, pokud pachatel chtěl způsobem uvedeným v trestním zákoně porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem, nebo v **úmyslu nepřímém**, pokud věděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, a pro případ, že je způsobí, byl s tím srozuměn. Srozuměním se rozumí i smíření se s tím, že způsobem uvedeným v trestním zákoně může porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem.¹¹²

Trestný čin vraždy lze spáchat pouze úmyslným jednáním, což je výslovně uvedeno ve skutkové podstatě trestného činu, čímž zákonodárce vyjadřuje svůj důraz na formu úmyslného zavinění, přičemž další požadavky na formu úmyslu nespecifikuje, z čehož lze dovozovat, že trestný čin vraždy může být spáchán jak v úmyslu přímém [§ 15 odst. 1 písm. a) TZ], tak v úmyslu nepřímém [§ 15 odst. 1 písm. b) TZ].¹¹³

Závěr o tom, zda tu je zavinění ve smyslu trestního zákona a v jaké formě, je závěrem právním. Tento závěr o subjektivních znacích trestného činu se však musí zakládat na skutkových zjištěních soudu vyplývajících z provedení dokazování stejně jako závěr o objektivních znacích trestného činu.¹¹⁴

V souvislosti s nepřímým úmyslem je nutné zaměřit pozornost na pojem „srozumění“. Jelínek v komentáři k trestnímu zákoníku uvádí, že srozumění je variantou vůle, rozdílnou od chtění. Srozumění vyjadřuje v zásadě kladný vztah člověka k realitě, která jej obklopuje. Způsobení následku významného pro trestní právo není pachatelovým

¹¹⁰ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné: obecná část zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022, s. 231.

¹¹¹ *Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 5. 1968, sp. zn. 4 Tz 26/1968, publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 10/1968 jako R 50/68.*

¹¹² *Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění.*

¹¹³ *Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 sb., trestní zákoník.*

¹¹⁴ *Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR sp. zn. 2 Tz 1/72 ze dne 27. 4. 1972, publikován ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek č. 10/1972 jako R 60/1972.*

přímým cílem ani nevyhnutelným prostředkem,¹¹⁵ k čemuž bych dodala, že je jeho vedlejším a nechtěným důsledkem. Srozumění by bylo možné vyjádřit též negativně, a to tak, že pachatel nepočítal s žádnou konkrétní skutečností, která by mohla zabránit následku, který si představoval jako možný.

Položme si otázku, lze vztah lhostejnosti k následku již považovat za srozumění s následkem? V právní literatuře se názory různí, avšak převládají ty, které uvádějí, že skutečný vztah lhostejnosti k následku nestačí k naplnění volní složky nepřímého úmyslu. Soudy v takových případech na podkladě výpovědi pachatele zpravidla dovozují jeho srozumění s následkem, a tedy nepřímý úmysl. S touto praxí lze v podstatě souhlasit, pokud lhostejnost pachatele k tomu, zda následek nastane či nenastane, vyjadřuje jeho kladné stanovisko k oběma těmto možnostem.¹¹⁶

Je logické, že v případě trestného činu vraždy prokázání přímého úmyslu jiného usmrtit nečiní takové problémy, neboť tento je dovozován v situacích, kdy ze zjištěných důkazů prokazatelně vyplývá (např. po činu pachatel učiní doznání v podobě ústního nebo písemného prohlášení, mechanismus útoku, zejm. způsob útoku, použitá zbraň a intenzita útoku jednoznačně nasvědčují smrtícímu úmyslu pachatele apod.). Daleko větší problémy v praxi činí prokázání úmyslu nepřímého. Při zkoumání subjektivní stránky trestného činu nelze dojít k závěru o alternativním vztahu pachatele k zamýšlenému následku. Při zkoumání, zda pachatel jednal v nepřímém úmyslu napadeného zavraždit, nepostačí pouhé zjištění, že ho bodl větším nožem do prsou a že proto věděl, že tím může způsobit smrt, nýbrž je zapotřebí vycházet z okolností, za nichž k útoku pachatele došlo, jakým motivem byl veden, co útoku předcházelo, jak byl útok proveden, jakého nástroje bylo použito, zda pachatel záměrně útočil proti takové části těla, kde jsou orgány důležité pro život, které jsou snadno zasažitelné, apod. Teprve v případě, že objasnění všech těchto okolností prokazuje úmysl pachatele spáchat vraždu, třeba úmysl nepřímý, je možno uznat jej vinným tímto trestným činem.¹¹⁷

Téma subjektivní stránky trestného činu vraždy lze uzavřít konstatováním, že se zpravidla jedná o nejsložitější část dokazování, neboť je prokazován vnitřní stav pachatele, jeho myšlení a vnímání, o kterých jeho okolí nemusí mít povědomí.

¹¹⁵ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2020, s. 34.

¹¹⁶ *Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 16. 6. 1976, sp. zn. Tpjf 30/76, publikováno ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek č. 8/1976 jako R 41/76 tr.*

¹¹⁷ *Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 10.12.1968, sp. zn. 8 Tz 122/68, publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek č. 6/1969 jako R 16/69 tr.*

Zejména v případě jednání, které bylo ukončeno ve stadiu pokusu, je prokázání úmyslu usmrtit obzvláště obtížné a pro právní kvalifikaci skutku zpravidla zcela zásadní. Pokud se v případě přeživšího poškozeného nepodaří prokázat úmysl pachatele poškozeného usmrtit, je takové jednání kvalifikováno jako některý z trestných činů druhého oddílu hlavy první, tedy trestných činů proti zdraví, zpravidla jako trestný čin těžké ublížení na zdraví dle ustanovení § 145 odst. 1 TZ, případně jako pokus trestného činu těžké ublížení na zdraví dle ustanovení § 21 odst. 1 TZ k ustanovení § 145 odst. 1, odst. 3 TZ, což má zcela zásadní vliv zejména na výši trestu, který je možné pachateli uložit.

Samostatnou kapitolu by pak obsáhlo pojednání o „omylu“, což s otázkou zavinění úzce souvisí. Omezím se pouze na stručný exkurz do této problematiky poukázáním na Jelínkův výklad, kdy v učebnici trestního práva hmotného uvádí, že omylem v trestním právu se rozumí neshoda pachatelova vědění (jeho vnímání, jeho představy) se skutečností, ať již proto, že si pachatel vůbec neuvědomil nějakou skutečnost, nebo proto, že měl o ní představu nesprávnou. Omyl může být skutkový (ustanovení § 18 TZ, který rozlišuje omyl negativní, omyl pozitivní a omyl o okolnostech vylučujících protiprávnost), či právní (ustanovení § 19 TZ), omyl negativní (člověk nezná okolnost podmiňující trestní odpovědnost) a omyl pozitivní (někdo se mylně domnívá, že taková okolnost tu je).¹¹⁸

V případech trestného činu vraždy se nejčastěji setkáváme se zvláštními případy skutkového omylu, kterými bývá:

1) **omyl v předmětu útoku** (*error in objecto – in persona*), kdy pachatel se spletl v osobě oběti, chtěl usmrtit osobu A, ale spletl se, zaměnil ji s osobou B – pro právní kvalifikaci nemá význam – jde o trestný čin vraždy.¹¹⁹

2) Jinak je tomu v případě **omylu o kauzálním průběhu - aberace** (*aberratio ictus – doslova „odchýlení rány“*), kdy je útok namířen proti A, postihne však B (např. pachatel hodí po A nožem, ten se mu vyhne a nůž zasáhne a těžce zraní jinou osobu). V takovém případě se pachatelova představa kauzálního průběhu nekryje ani v obecných rysech se skutečností. Jedná se o dokonáný kulpózní trestný čin proti B (těžká újma na zdraví z nedbalosti) a pokus dolózního trestného činu proti A (pokus vraždy). V tomto směru je potřeba poukázat na judikaturu, ze které vyplývá, že následek, který

¹¹⁸ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022, s. 256 a násl.

¹¹⁹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník*. 3. vydání. Praha: C. H. BECK, 2023, s. 1865.

vyplýval z jednání pachatele a který je jiný, než si pachatel představoval, neprospívá pachateli a nevylučuje jeho zavinění.¹²⁰

3) Zvláštním případem omylu v kauzálním průběhu je **dolus generalis**, který záleží v tom, že útok míří proti A, postihne A, ale podstatně jiným způsobem, než si pachatel představoval. Příkladem může být, že pachatel chtěl zabít poškozeného úderem kladivem do hlavy a poté jeho mrtvolu hodit do studny. Udeřil poškozeného do hlavy, ten upadl do bezvědomí, ale jeho smrt nastala teprve utonutím ve studni, do které pachatel poškozeného hodil v domnění, že je mrtev. Jde o jeden dokonáný trestný čin vraždy za podmínky, že pachatel alespoň v hrubých rysech počítal s vývojem příčinné souvislosti tak, jak nastal (tzn.: „pro jistotu ho hodím do studny, pro případ, že by ještě žil, jistota je jistota“). Pokud se však úmysl pachatele neshodoval se smrtícím jednáním, skutek posoudíme jako pokus vraždy v jednočinném souběhu s kulpózním usmrcením (ustanovení § 143 TZ). Obdobně v případě, že by jednání pachatele tvořilo dva samostatné skutky – jednání vražedné a na to navazující dodatečné jednání zahlazovací (např. s odstupem několika hodin), nešlo by o dolus generalis a čin by byl posouzen jako pokus vraždy ve vícečinném souběhu s kulpózním usmrcením dle ustanovení § 143 TZ.¹²¹

Z hlediska právního omylu chci pouze poukázat na specifikum právní úpravy ve věcech mladistvých, kdy zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže (dále jen „ZSM“) má zvláštní ustanovení o významu negativního právního omylu omluvitelném věkem, rozumovou vyspělostí nebo prostředím, ve kterém mladistvý žil, kdy jednou z alternativ umožňujících upuštění od uložení trestního opatření dle ustanovení § 11 odst. 1 písm. b) ZSM je, že mladistvý pachatel se dopustil provinění z omluvitelné neznalosti právních předpisů.¹²² Toto ustanovení je však v případech jednání mladistvých, které naplňuje znaky provinění vraždy, v praxi nerealizovatelné, neboť každý, i malé dítě, ví, že není dovoleno jiného usmrtit.

¹²⁰ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022, s. 259.

¹²¹ *Ibid.* s. 259.

¹²² *Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), v platném znění.*

3.4 Vývojová stadia trestného činu vraždy

Pod pojmem vývojová stadia trestného činu si musíme představit určité fáze, stupně, které jsou typické pro uskutečňování úmyslu pachatele spáchat trestný čin, které rozšiřují dosah skutkových podstat jednotlivých trestných činů.

Vývojovými stadii trestného činu jsou:

- příprava
- pokus
- dokonáný trestný čin.

Myšlenka není trestná! To znamená, že pojetí myšlenky spáchat trestný čin, ani projev myšlenky spáchat trestný čin, nemá trestněprávní význam (s výjimkou ustanovení § 353 TZ nebezpečné vyhrožování). Vývojová stadia jsou omezena jen na úmyslné trestné činy, pokus nebo příprava nedbalostního trestného činu není možná.

Závažnost vývojových stadií je různá, podle stupně jejich škodlivosti, avšak nejzávažnější je logicky vždy dokonáný trestný čin.

Pachatelem trestného činu je podle ustanovení § 22 odst. 1 TZ také ten, kdo naplní znaky skutkové podstaty pokusu trestného činu nebo jeho přípravy, je-li trestná. Příprava a pokus jsou pak trestné podle trestní sazby, jakou trestní zákoník stanoví na dokonáný trestný čin.

Dokonáným trestným činem je jednání, které naplňuje všechny zákonné znaky trestného činu uvedené v zákoně.

3.4.1 Příprava

Trestná je jen příprava zvláště závažného zločinu (ustanovení § 14 odst. 3 TZ), pokud tak trestní zákoník stanoví a pokud nedošlo k pokusu ani k dokonání zvláště závažného činu (ustanovení § 20 odst. 1 TZ).

Zákon demonstrativně uvádí jednotlivé nejtypičtější způsoby přípravného jednání, a to:

- organizování trestného činu,
- opatřování nebo přizpůsobování prostředků nebo nástrojů k jeho spáchání,

- spolčení, sročení,
- návod, pomoc,

přípravou však může být i jiné úmyslné vytváření podmínek pro spáchání trestného činu.¹²³

Ustanovení § 140 odst. 4 TZ uvádí, že příprava vraždy je trestná. Toto ustanovení se vztahuje ke všem třem předcházejícím odstavcům § 140. Pokud však vycházíme z předpokladu, že ustanovení § 140 odst. 1 TZ upravuje vraždu prostou, tedy vraždu v afektu, zatímco ustanovení § 140 odst. 2 TZ vraždu s rozmyslem či po předchozím uvážení, pak logickým výkladem lze dospět k závěru, že byť formálně trestní zákoník přípravu trestného činu vraždy dle ustanovení § 140 odst. 1 TZ připouští, prakticky je toto stadium u afektivní vraždy vyloučeno. V tomto směru se lze řídit i platnou judikaturou, která se zabývá i dalšími spornými situacemi.

Z judikatury vyplývá, že soudy kvalifikují jako přípravu vraždy též případy, kdy pachatel upustil od přípravy trestného činu vraždy, avšak jen proto, že svůj záměr vraždu uskutečnit odložil na pozdější dobu.¹²⁴

Skutečnost, že osoba zjednaná pachatelem k tomu, aby za úplatu usmrtila jiného, od samého počátku pouze předstírá záměr takový čin provést, nevyklučuje u pachatele, který ji zjednal, naplnění formálních podmínek trestní odpovědnosti za přípravu trestného činu vraždy.¹²⁵

3.4.2 Pokus

Pokus je obecnou formou trestného činu. Pachatel je za pokus trestně odpovědný, přestože nenaplnil všechny znaky skutkové podstaty trestného činu (u pokusu vždy chybí následek, někdy i jednání popsané ve skutkové podstatě).¹²⁶ Pokus je poslední vývojovou fází před dokonáním trestného činu.

Pojem pokusu vymezuje trestní zákoník v ustanovení § 21.

¹²³ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění.

¹²⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 5. 11. 2008, sp. zn. 7 Tdo 1368/2008, publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 9/2009 jako R 54/09 tr.

¹²⁵ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 4. 6. 1997, sp. zn. 3 To 41/1997, publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 8/1998 jako R 46/98 tr.

¹²⁶ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022, s. 297.

*„Jednání, které bezprostředně směřuje k dokonání trestného činu a jehož se pachatel dopustil v úmyslu trestný čin spáchat, je pokusem trestného činu, jestliže k dokonání trestného činu nedošlo“.*¹²⁷

Největší úskalí, při posouzení jednání, které má být kvalifikováno jako pokus trestného činu vraždy, činí prokázání úmyslu směřujícího k dokonání usmrcení jiného. Za pokus trestného činu vraždy je považováno i jednání pachatele, kterému v dokonání zabránily objektivní důvody, tedy na jeho vůli nezávislé, např. spočívající v tom, že mu v dokonání činu zabránil poškozený.

V teorii a praxi rozlišujeme několik druhů nezpůsobilého pokusu a přípravy, a to:

- pokus na nezpůsobilém předmětu útoku (pachatel v úmyslu usmrtit útočí na osobu, která je již však mrtvá),
- pokus nezpůsobilými prostředky (pachatel v úmyslu usmrtit střílí na poškozeného slepými náboji),
- pokus nezpůsobilým subjektem trestného činu (pachatel se domnívá, že dokáže fyzickým útokem jiného usmrtit, přičemž mu k dokonání činu brání jeho vlastní fyzický hendikep).

Pokus trestného činu je trestný podle trestní sazby stanovené na dokonání trestný čin. Při stanovení konkrétní výše trestu soud může za splnění podmínek mimořádného snížení trestu odnětí svobody dle ustanovení § 58 odst. 6 TZ snížit trest odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby, jestliže odsuzuje pachatele za přípravu nebo pokus trestného činu nebo za pomoc k trestnému činu, a má vzhledem k povaze a závažnosti zato, že by použití trestní sazby odnětí svobody stanovené zákonem bylo pro pachatele nepřiměřeně přísné a že lze dosáhnout nápravy pachatele i trestem kratšího trvání.¹²⁸

Trestnost nezpůsobilého pokusu se odvíjí od povahy a závažnosti konkrétního činu, posuzuje se z materiálního hlediska. Při trestání pokusu nezpůsobilým prostředkem se hodnotí okolnosti, proč nedošlo k dokonání trestného činu, tedy zda převažovaly náhodné okolnosti či to bylo způsobeno tím, že pachatel nebyl schopen zvolit způsobilé

¹²⁷ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění.

¹²⁸ Ibid.

prostředky. V případě posuzování trestnosti pokusu na nezpůsobilém předmětu je nutné se zabývat jednak společenskou škodlivostí, jednak konkrétním předmětem útoku. Nelze přitom vycházet z dělení nezpůsobilého předmětu útoku vraždy na absolutní a relativní, jelikož se nedá říct, že by se pokus na relativně nezpůsobilém předmětu vyznačoval vyšším stupněm škodlivosti, než pokus na absolutně nezpůsobilém předmětu.¹²⁹

V praxi se při posuzování pokusů vraždy soudy více než v jiných případech řídí judikaturou, která je k tomuto tématu bohatá. Například k posouzení skutku jako pokusu trestného činu vraždy je nutné zkoumat zavinění obviněného, kdy je rozhodné, k jakému následku směřoval jeho úmysl. Z hlediska úmyslu zde není nutný úmysl přímý (pachatel chtěl svým jednáním způsobit jinému smrt), ale postačí, že věděl o možnosti způsobení smrti, a pro případ, že takový následek nastane, byl s ním srozuměn (úmysl nepřímý, eventuální).

Úmysl způsobit uvedený následek soudy zjišťují z objektivních skutečností,¹³⁰ zejména z intenzity útoku, ze způsobu jeho provedení, z místa, na něž bylo na těle poškozeného útočeno, kam útoky směřovaly a podobně.¹³¹ Okolnosti subjektivního charakteru lze zpravidla dokazovat jen nepřímou, a to z okolností objektivní povahy, ze kterých se dá podle zásad správného myšlení usuzovat na vnitřní vztah pachatele k porušení nebo ohrožení zájmů chráněných trestním zákonem.¹³²

¹²⁹ SOLNAŘ, V. ed. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, 2009, s. 358.

¹³⁰ *Zpráva Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 16. 6. 1976, sp. zn. Tpjf 30/1976, publikovaná pod č. 41/76, Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek.*

¹³¹ *Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 30. 11. 1970, sp. zn. Tpj 2/1970, publikované pod č. 19/71, Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek.*

¹³² *Zpráva Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 30. 10. 1973, sp. zn. Tpjf 51/1972, publikovaná pod č. 62/73, Sbírkou soudní rozhodnutí a stanovisek.*

4 OCHRANA PRÁVA NA ŽIVOT V TRESTNÍM ZÁKONÍKU

Právo na život je základním lidským právem, jehož ochrana vyplývá z čl. 6 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, která zdůrazňuje, že každý má právo na život, a proto nikdo nesmí být zbaven života. Lidský život je hoděn ochrany již před narozením. Význam chráněného zájmu se odráží i v systematice zák. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, kdy trestné činy proti životu a zdraví jsou upraveny v hlavě první zvláštní části trestního zákoníku.¹³³

Trestní právo poskytuje ochranu proti úmyslným útokům proti životu a zdraví, ale i proti nedbalostním jednáním ohrožujícím nebo porušujícím život nebo zdraví. Osnova trestního zákoníku i systematicky odděluje ochranu života od ochrany zdraví a zařazuje příslušné trestné činy do samostatných dílů 1 a 2. Nově byly do této hlavy zařazeny i trestné činy, které chrání ohrožení života a zdraví osob individuálně neurčených (díl 3), některé další takové činy jsou z hlediska jejich druhového objektu (velký rozsah nebezpečí ohrožující široký okruh zájmů přesahující ochranu života a zdraví) zařazeny do hlavy sedmé o trestných činech obecně nebezpečných. Dále jsou z hlediska chráněných zájmů zařazeny do hlavy první trestné činy proti těhotenství ženy (díl 4), neboť je třeba chránit nejen život člověka, ale i vznikající život, což Listina základních práv a svobod vyjadřuje v čl. 6 odst. 1 tím, že lidský život je hoděn ochrany již před narozením. V návaznosti na mezinárodní Úmluvu o lidských právech a biomedicíně (č. 96/2001 Sb. m. s.) a Dodatkový protokol k Úmluvě o lidských právech a biomedicíně o zákazu klonování lidských bytostí (č. 97/2001 Sb. m. s.) a navazující zákony byly do trestního zákoníku zařazeny trestné činy související s neoprávněným nakládáním s lidskými tkáněmi a orgány a lidským embryem a lidským genomem (díl 5).¹³⁴

Život a zdraví jednotlivce chrání trestní zákoník jako nejdůležitější společenskou hodnotu především v hlavě I, kde jsou vypočteny trestné činy, které směřují výlučně proti těmto zájmům nebo především proti nim. Vzhledem k tomu, že život a zdraví lidí bývají ohroženy i při útocích, které primárně směřují proti jiným vztahům, doplňuje trestní zákoník tuto ochranu i stanovením příslušných znaků do základních nebo kvalifikovaných

¹³³ CHMELÍK, J. *Trestní právo hmotné. Zvláštní část: s aplikačními příklady*. Praha: Linde Praha, 2010, s. 33.

¹³⁴ *Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.*

skutkových podstat obsažených v ostatních hlavách.¹³⁵ Hlava I, trestné činy proti životu a zdraví, se člení do další pěti dílů. Díl 1 obsahuje trestné činy proti životu a upravuje celkem pět trestných činů, a to: trestný čin vraždy dle ustanovení § 140 TZ, trestný čin zabití dle ustanovení § 141 TZ, trestný čin vraždy novorozeného dítěte matkou dle ustanovení § 142, trestný čin usmrcení z nedbalosti dle ustanovení § 143 TZ a trestný čin účast na sebevraždě dle ustanovení § 143 TZ.¹³⁶

Trestné činy proti životu obsažené v prvním dílu hlavy první zvláštní části TZ jsou charakterizovány způsobením smrti, tedy je lze zařadit mezi trestné činy poruchové.¹³⁷ Z hlediska subjektivní stránky jde o čtyři úmyslné trestné činy (vražda, vražda novorozeného dítěte, zabití a účast na sebevraždě) a jeden nedbalostní trestný čin (usmrcení z nedbalosti).¹³⁸ Objektem všech trestných činů hlavy první dílu prvního je lidský život, přičemž hmotným předmětem útoku je živý člověk. Objektivní stránka trestných činů proti životu obecně spočívá v usmrcení jiného živého člověka, přičemž není trestním zákoníkem rozlišováno, jaký způsob či prostředky pachatel k usmrcení jiné osoby použije.¹³⁹ Subjektem těchto trestných činů je obvykle obecný subjekt, tedy kdokoli, přičemž výjimku tvoří např. trestný čin vraždy novorozeného dítěte matkou, kde je vyžadován subjekt konkrétní, tedy subjekt, který je nadán určitou zvláštní vlastností, jíž je v tomto případě rozrušení způsobené porodem. Subjektem je tedy matka novorozeného dítěte, která se v době činu nachází ve stavu rozrušení, jež je způsobeno porodem.¹⁴⁰

Velká rekodifikace trestního práva uskutečněná zákonem č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, přinesla řadu změn oproti dřívější platné úpravě trestním zákonem č. 140/1961 Sb., a to nejen v oblasti pojetí trestného činu vraždy. Již z pouhé systematiky trestního zákoníku je patrna zcela zásadní změna v přístupu k trestněprávní ochraně významných společenských zájmů, kdy lidská práva jsou podle současné právní úpravy nadřazena ostatním zájmům chráněným trestním zákoníkem, čemuž odpovídá řazení trestných činů v trestním zákoníku, kdy trestný čin vraždy je na vrcholku této hierarchie, neboť je prvním z trestných činů zvláštní části trestního zákona. Jak je již zmíněno výše, současný trestní zákoník řadí trestné činy proti životu a zdraví do první hlavy, zatímco trestní zákon z roku 1961 je řadil až do hlavy sedmé. Podle nového trestního zákoníku jsou trestné činy proti

¹³⁵ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022, s. 547.

¹³⁶ *Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění*.

¹³⁷ NOVOTNÝ, O. a GRIVNA, T. *Trestní právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2014, s. 546.

¹³⁸ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022, s. 550.

¹³⁹ CHMELÍK, J. *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. Praha: Linde, 2010, s. 34.

¹⁴⁰ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II., zvláštní část*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 1333.

životu lépe diferencovány, kdy v případě trestného činu vraždy je v ustanovení § 140 odst. 2 TZ nově vymezena samostatná skutková podstata trestného činu vraždy spáchané s rozmyslem a vraždy spáchané po předchozím uvážení. Současná právní úprava tedy řeší dřívější nedostatky právní úpravy spočívající v nízké diferenciaci případů úmyslného usmrcení na základě okolností, k nimž došlo k jejich spáchání. Dřívější právní úprava trestného činu vraždy obsahovala jedinou skutkovou podstatu, která zahrnovala činy velmi odlišné typové závažnosti, nebylo tedy možné rozlišit v rámci této skutkové podstaty činy velmi rozdílné povahy a možnost individuálního odlišování jednotlivých případů myslných usmrcení byla velmi omezená, což bylo odborníky kritizováno.¹⁴¹ Novou privilegovanou skutkovou podstatou vůči trestnému činu vraždy je trestný čin zabití.

Dřívější právní úprava ve své systematicke nečinila rozdíl mezi útoky směřovanými vůči životu a útoky vůči zdraví, hlava VII obsahující trestné činy proti životu a zdraví nebyla členěna na díly, nebyl tak na první pohled zřejmý rozdíl mezi chráněnými objekty, tedy ani nebyla zřejmá diferenciacie dle závažnosti činu. Hlava VII pojímala vedle nejzávažnějšího trestného činu vraždy dle ustanovení § 219 trestního zákona trestné činy jako např. ublížení na zdraví, a to i v nedbalostní podobě ustanovení § 223 trestního zákona, ale též rvačku dle ustanovení § 225 trestního zákona, ohrožování pohlavní nemocí dle ustanovení § 226 trestního zákona a jiné trestné činy, které patřily k méně závažným trestným činům, což bylo zřejmé i z trestních sankcí, kterými byly tyto činy postihovány.¹⁴²

4.1 Trestný čin vraždy

Na vraždu jako na nejzávažnější trestný čin proti životu je potřeba nahlížet nejen z hlediska právního, ale též z hlediska etického a sociálního. Spáchání skutku přináší primárně následek v podobě smrti člověka, ale má i další dopady, sekundární následky, v podobě psychické traumatizace příbuzných, ale i svědků události, rozpadu sociálních vazeb, rodinných a manželských vztahů, ale v neposlední řadě též dopady majetkové a sociální, včetně vyvolání pocitů nebezpečí a strachu v blízkém okolí, ale i celé společnosti. Násilná kriminalita patří k nejzávažnějším druhům kriminality a lze ji vnímat ve dvou významech – užším a širším. V užším smyslu jde o trestnou činnost, která se

¹⁴¹ MUSIL, J. *Český trestní zákon potřebuje diferencovanější skutkovou podstatu úmyslného usmrcení*. In *Trestní právo*, č.10/ 2004, s. 10 - 14.

¹⁴² *Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon*.

vyznačuje užitím fyzického násilí, v širším smyslu pak zahrnuje i případy, kdy dochází k násilí psychickému. Násilí může směřovat jak proti osobě, tak proti majetku.¹⁴³ Téma vraždy proto nelze pojímat izolovaně pouze optikou trestního práva, ale je potřeba na tuto problematiku nahlížet z pohledu jiných oborů, zejména viktimologie, kriminologie, kriminalistiky, psychologie, sociologie aj.

Se subjektivní stránkou činu, tedy s úmyslem jiného usmrtit, úzce souvisí motiv činu. Motiv vraždy může být různorodý a často závisí na specifických okolnostech případu, oběti či pachatele. Motiv není součástí základní skutkové podstaty trestného činu, ale jeho zjištění může pomoci ke správné kvalifikaci činu, zejména pak k rozlišení mezi vraždou prostou, vraždou s rozmyslem či po předchozím uvážení, či vraždu kvalifikovanou [např. ustanovení § 140 odst. 1, odst. 3 písm. j) TZ - motiv se promítá do úmyslu – snaha získat majetkový prospěch]. Finanční prospěch může vést ke spáchání vraždy na objednávku, tzv. nájemné vraždy, vražda může být též prostředkem pro zakrytí jiného trestného činu, kterým pachatel získal majetkový prospěch. Na druhou stranu, v případě zjištění chorobného motivu, může jít o vraždu spáchanou jedincem s psychopatickými sklony, ale též o vraždu spáchanou osobou duševně chorou, jejíž rozpoznávací či ovládací schopnosti jsou v důsledku duševní poruchy snižené či vymizelé. Ke spáchání zločinu vraždy vede jejich pachatele celá řada motivů. Nejčastějším motivem je motiv vyplývající z osobních vztahů, které jsou doprovázeny emocemi, zpravidla pak afektem, kdy ke spáchání činu vede nezvládnutí aktuální stresové situace. Mezi emoce, které často ovlivňují jednání pachatele, patří žárlivost, nenávisť, strach. Objevují se též vraždy ze msty, vraždy s motivem sexuálním, ale v praxi lze zaznamenat i vraždy náhodné bez zjevného motivu. Zjištění motivu je jednou ze sedmi základních kriminalistických otázek (kdo, co, kdy, kde, jak, čím, proč), která by měla být zodpovězena, aby byl skutek bez pochybností prokázán. Motiv, který vede pachatele ke spáchání vraždy, má často velmi podstatný vliv na způsob spáchání vraždy. Jak vyplývá z aktuálních statistik, v současné době převládají vraždy z osobních motivů, kdy vraždy na objednávku, které byly fenoménem 90. let, se dnes již téměř nevyskytují.

¹⁴³ STAŇKOVÁ, L. ŠČERBA, F. a VICHLENDÁ, M. *Násilná kriminalita*. Praha: Leges, 2015, s. 14.

4.1.1 Vražda prostá

§ 140

*(1) Kdo jiného úmyslně usmrtí, bude potrestán odnětím svobody na deset až osmnáct let.*¹⁴⁴

Tak zní základní skutková podstata ustanovení § 140 TZ, která je z hlediska míry úmyslného způsobení následku označována za vraždu prostou¹⁴⁵ a postihuje úmyslné usmrcení jiného v náhlém hnutí mysli, tj. bez rozmyslu.¹⁴⁶

Jak uvádí Jelínek v učebnici trestního práva hmotného, vražda prostá je vymezena vůči závažnějšímu typu vraždy i vůči zabití negativně. Jde o úmyslné usmrcení jiného, které bylo spácháno bez rozmyslu nebo předchozího uvážení, při kterém však pachatel na druhé straně nejednal v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli, anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného.¹⁴⁷ Důvodová zpráva v této souvislosti hovoří o jednání pachatele v náhlém hnutí mysli, v afektu a podobných stavech, resp. o spontánnosti smrtícího útoku.¹⁴⁸

Stejně tak Hořák v článku věnovanému pojetí vraždy a zabití v novém trestním zákoníku upozorňuje na to, že vražda prostá není zákonodárcem pozitivně definována jako tzv. afektdelikt, na rozdíl od trestného činu zabití dle ustanovení § 141 TZ.¹⁴⁹

Náhlé hnutí mysli, které vede k úmyslnému usmrcení jiného, tedy ke spáchání vraždy prosté, je zpravidla doprovázeno afektem.

4.1.2 Afekt

Afekt je emocionální prudké hnutí mysli na základě určitého podnětu, tedy jinak řečeno porušení duševní rovnováhy, které může být normálně probíhající nebo patologické jako duševní porucha (patologický afekt a patologická nálada), pro nějž je zpravidla charakteristické krátkodobé trvání a přechodný charakter, přičemž však existují i afektivní napětí či reakce, které mohou trvat značně dlouhou dobu (tzv. protražovaný, kumulovaný

¹⁴⁴ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění.

¹⁴⁵ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022, s. 137.

¹⁴⁶ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád*. 8. vydání. Praha: Leges, 2020, s. 211.

¹⁴⁷ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022, s. 550.

¹⁴⁸ *Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 sb., trestní zákoník*.

¹⁴⁹ HOŘÁK, J. *Vražda a zabití v novém trestním zákoníku*. In *Bulletin advokacie*, 2009, č. 10, s. 57.

nebo chronický afekt). Pro afekt je charakteristické zúžení vědomí a snížení racionální kontroly.¹⁵⁰

Afektem (z lat. *afficere* – působit) rozumíme silný, bouřlivě a krátce probíhající citový stav (např. hněv, zděšení, radost, nadšení), zpravidla provázený vegetativními reakcemi (zrudnutí, zblednutí, změna rytmu dechu, pocení, bušení srdce atd.), mimickými projevy či zvláštnostmi hlasového projevu a gestikulací.¹⁵¹

Afekt není volní psychickou aktivitou subjektu, ale druhem prožívání, k němuž v psychice dochází na základě určitého vnějšího nebo vnitřního podnětu. Takovým podnětem bývá neočekávaná situace spojená se ztrátou nebo ziskem něčeho významného, nebo situace pro člověka důležitá (např. ohrožení určitých cílů, hodnot, zájmů). Afekt může mít ladění pozitivní (nadšení, radost), ale z hlediska trestního práva mají význam především negativní afekty zlobné a afekty strachu.¹⁵²

S psychologickým pojetím afektu se shoduje i pojetí právní, kdy podle Hořáka afekt nepředstavuje volní složku jednání pachatele, ale jedná se o pouhý způsob prožívání zážitku a představuje tak výsledek vnitřního či vnějšího podnětu, který působí na pachatele a ovlivňuje jeho jednání. Podle charakteru vlivu těchto podnětů na člověka lze rozlišit podněty pozitivní (působení radosti nebo nadšení) nebo negativní (působení zloby nebo strachu), které jsou z hlediska trestního práva významnější. Afekt lze dělit též podle jeho charakteru na ofenzivní – hněv, vztek, zuřivost, nebo defenzivní – strach, úzkost, zoufalství, zděšení, panika. Z hlediska trestněprávního pak má význam rozlišení afektu normálního a patologického, který je projevem duševní poruchy nebo nadužívání návykových látek.¹⁵³

Právní řády různých států se v posouzení vlivu afektu na rozpoznávací a ovládací schopnosti liší, například rakouská a německá judikatura připouští možnost vlivu silného afektu na přičetnost pachatele. Naopak v českém právu u afektů takzvaně normálních (fyziologických) včetně afektů vysokého stupně, které nepředstavují chorobný stav psychiky, by nepřičetnost neměla v zásadě připadat v úvahu. V podstatě každá vražda je provázena afektem. Jednání pod vlivem afektu nemá vliv na přičetnost pachatele, v podobě vymizelých ovládacích schopností, tedy na vyloučení trestní odpovědnosti pachatele, ani na formu zavinění. Složitější je pak úvaha o možné zmenšené přičetnosti,

¹⁵⁰ ZVOLSKÝ, P. a RABOCH, J. *Psychiatrie*. Praha: Galén: Karolinum, 2001, s. 130.

¹⁵¹ HARTL, P. a HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2004, s. 9.

¹⁵² GILLNEROVÁ, I. *Slovník základních pojmů z psychologie*. Praha: Fortuna, 2000, s. 75.

¹⁵³ HOŘÁK, J. *Vražda a zabití v novém trestním zákoníku*. In Bulletin advokacie. 2009. č. 10, s. 56.

kdy česká judikatura i trestněprávní nauka zmenšenou přičetnost v důsledku afektu vyvolaného konfliktní nebo déletrvajícím stresovou situací připouští.¹⁵⁴ Jinak je tomu u afektu patologického (patického), který je považován za těžkou duševní poruchu psychotického rázu, která vylučuje trestní odpovědnost pachatele. Jde o krátkodobou duševní poruchu, která může nastat u disponovaných jedinců, zejména u lidí s poruchami mozku, toxikomanů, alkoholiků nebo epileptiků. Patický afekt může ojediněle nastat i u jinak zdravých jedinců, avšak za určitých okolností, predispozic, např. při hladovění, vyčerpání, dlouhodobém nedostatku spánku apod.¹⁵⁵ Prokázání patologického afektu v době činu je velmi náročné a vyžaduje zkoumání znalci z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie i psychologie.

Afekt, ne však patologický, je stavem, který může ovlivnit motivaci pachatele, aby čin spáchal, způsob provedení činu, který je zpravidla prudkou reakcí na podnět, který ho způsobil, čin není promyšlený, často je proveden na nevhodném místě, bez svolení vhodného způsobu provedení, včetně nástroje, jde o čin nepřipravený. Na druhou stranu však takový druh afektu nezpůsobuje forenzně významné snížení ovládacích či rozpoznávacích schopností pachatele, který jedná úmyslně a ve vztahu k následku je s jeho způsobením minimálně srozuměn.

4.1.3 Premeditativní skutková podstata trestného činu vraždy

§ 140

*(2) Kdo jiného úmyslně usmrtí s rozmyslem nebo po předchozím uvážení, bude potrestán odnětím svobody na dvanáct až dvacet let.*¹⁵⁶

V souladu s důvodovou zprávou k trestnímu zákoníku bylo ustanovení § 140 odst. 2 TZ dlouhou dobu převážnou většinou právních expertů (např. Fremr v komentáři k trestnímu zákoníku) vykládáno jako kvalifikovaná skutková podstata trestného činu vraždy, kterou od základní skutkové podstaty v odstavci prvním odlišuje charakteristika subjektivní stránky činu. Jednání pachatele je zde vedeno s vyšší mírou racionality, neboť zahrnuje určitou rozvahu (premeditaci) ve formě rozmyslu anebo

¹⁵⁴ HOŘÁK, J. ed. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. Praha: Univ. Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, s. 40.

¹⁵⁵ ZVOLSKÝ, P. RABOCH, J. *Psychiatrie*. Praha: Galén: Karolinum, 2001, s. 130.

¹⁵⁶ *Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění.*

předchozího uvážení.¹⁵⁷ Stejně tak Jelínek v komentáři k trestnímu zákoníku uvádí, že odst. 2 upravuje tzv. vraždu kvalifikovanou, kdy trestní zákoník z roku 2009 přinesl (oproti předchozímu trestnímu zákonu z roku 1961) širší paletu případů úmyslného usmrcení. Ustanovení § 140 odst. 2 TZ požaduje splnění dvou okolností charakterizujících rozhodnutí pachatele (rozmyslu nebo předchozího uvážení).¹⁵⁸

Šámal v komentáři k trestnímu zákoníku k povaze skutkové podstaty ustanovení § 140 odst. 2 TZ sděluje, že v tomto ustanovení je uvedena samostatná skutková podstata trestného činu vraždy, která však z hlediska své povahy je skutkovou podstatou kvalifikovanou (nikoli základní), byť používá poněkud odlišnou legislativní techniku, než je jinak v trestním zákoníku obvyklé, neboť neodkazuje na odst. 1, ale jeho text znovu opakuje – „jiného úmyslně usmrtí“ a doplňuje ho slovy „s rozmyslem nebo po předchozím uvážení“ (stejnou legislativní techniku používá v ustanovení § 345 odst. 1, odst. 2 TZ).¹⁵⁹

§ 345

(1) Kdo jiného lživě obviní z trestného činu, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.

(2) Kdo jiného lživě obviní z trestného činu v úmyslu přivodit jeho trestní stíhání, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta.

Šámal sice srovnává legislativní praxi v případě ustanovení § 140 odst. 1, odst. 2 TZ s ustanovením § 345 odst. 1, odst. 2 TZ, kde byla použita stejná legislativní technika, avšak dle mého názoru toto srovnání není přiléhavé, neboť na rozdíl od premeditativní skutkové podstaty vraždy, ustanovení § 345 odst. 1, odst. 2 TZ je od samého počátku vykládáno jako dvě základní skutkové podstaty, ke kterým se připínají tři kvalifikované skutkové podstaty (ustanovení § 345 odst. 3 TZ, § 345 odst. 4 TZ, § 345 odst. 5 TZ).¹⁶⁰ Jelínek v komentáři k trestnímu zákoníku dodává, že základní skutkové podstaty jsou v poměru speciality, ustanovení § 345 odst. 2 TZ je speciální k ustanovení § 345 odst. 1 TZ.

Ale zpět k trestnému činu vraždy, Jelínek ve své učebnici trestního práva hmotného uvádí, že vražda spáchaná s rozmyslem nebo po předchozím uvážení (tzv. premeditace v širším smyslu, ustanovení § 140 odst. 2 TZ) je zákonodárcem formulována jako samostatná skutková podstata (vedle znaků týkajících se míry úmyslného zavinění jsou

¹⁵⁷ DRAŠTÍK, A. et al. *Trestní zákoník. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 850.

¹⁵⁸ JELÍNEK, J. *Trestní zákoník a trestní řád*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2020, s. 211.

¹⁵⁹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 1867.

¹⁶⁰ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2020, s. 523.

zopakovány i všechny znaky trestného činu vraždy prosté uvedené v ustanovení § 140 odst. 1 TZ). Po obsahové stránce však jde spíše o kvalifikovanou skutkovou podstatu, neboť v porovnání s ustanovením § 140 odst. 1 TZ obsahuje navíc pouze jeden nový znak, týkající se míry úmyslného zavinění, který zvyšuje závažnost činu, ale nemění nijak jeho základní povahu. Dále pak uzavírá, že ustanovení § 140 odst. 2 TZ je vůči ustanovení § 140 odst. 1 TZ ve vztahu speciality.¹⁶¹

Jak je zřejmé ze shora uvedeného, mezi právními teoretiky se vede spor, zda jde o samostatnou skutkovou podstatu trestného činu vraždy či o skutkovou podstatu kvalifikovanou. Osobně se přikláním k názoru Jelínka, který má oporu i v platné judikatuře, a mám za to, že jde o samostatnou skutkovou podstatu trestného činu vraždy. Domnívám se, že zákonodárce měl toto vyjádřit pregnantněji, aby takový závěr bylo možno učinit již pouhým logickým a systematickým výkladem zákona, neboť stávající úprava vnesla zmatek do jinak zavedeného systému vyjádření skutkových podstat jednotlivých trestných činů, a byť judikáty nejsou obecně závazným pramenem práva, tento legislativní chaos se díky rozhodovací činnosti soudu podařilo překonat, a soudy jsou dnes skutkové podstaty ustanovení § 140 odst. 1 a odst. 2 TZ vykládány jako samostatné skutkové podstaty trestného činu vraždy.

4.1.4 Premeditace

Pojem premeditace vychází z poznatků psychologie, dle které volní jednání (volní regulace) probíhá ve dvou rozdílných etapách – rozhodovací a realizační. Pojem premeditace se primárně vztahuje k rozhodovací fázi volního jednání, v níž probíhá volba mezi dvěma nebo více pohnutkami (motivy) jako podněty působícími na psychiku člověka a ovlivňujícími směr a intenzitu jeho chování.¹⁶²

Premeditaci lze charakterizovat jako uvážený myšlenkový proces pachatele, který se liší od afektu. Z psychologického hlediska je premeditace vědomá psychická aktivita pachatele, při které se snaží vypořádat s různými možnostmi a variantami, jež vědomě porovnává a hodnotí z hlediska svého budoucího jednání, kdy podstatou a smyslem je volba mezi různými variantami a možnostmi spáchání trestného činu vraždy.¹⁶³

¹⁶¹ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné*. 8. vydání. Praha: Leges, 2022, s. 551.

¹⁶² ŠÁMAL, P. *Trestní zákoník*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 1868.

¹⁶³ HARTL, P. a HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. 1. vydání. Praha: Portál, 2000, s. 245.

Trestní zákoník upravuje tzv. premeditaci v širším smyslu (lat. *praemeditatio*) ve dvou formách, a to ve formě tzv. rozmyslu (reflexe) a ve formě předchozího uvážení (premeditace v užším smyslu). V obou případech úmyslného usmrcení s rozmyslem nebo po předchozím uvážení však musí pachatel alespoň vědět, že svým jednáním směřuje k usmrcení jiného, a s takovým následkem musí být přinejmenším srozuměn (eventuální úmysl), byť rozmyšlení nebo předchozí uvážení bude zpravidla předcházet přímému úmyslu, kdy pachatel smrtelný následek chce (srov. ustanovení § 15 TZ). Z toho vyplývá, že na premeditaci je třeba hledět jako na okolnost, jež přistupuje k úmyslu a kvalifikuje tento druh zavinění jako závažnější, neboť pachatel vraždy má nad svým jednáním vyšší míru racionální kontroly, kdy na svém záměru zavraždit setrval, a to i přes momenty jej od tohoto záměru odrazující. Čin takového pachatele je závažnější (společensky škodlivější), neboť jeho rozhodnutí k úmyslnému usmrcení jiného vzniklo na základě zralejší rozumové úvahy.¹⁶⁴

Premeditace není species úmyslu, ale charakterizuje proces rozhodování pachatele zvláštní kvality, ve smyslu rozmyslu nebo zvláštního uvážení, v němž má úmyslné zavinění, jako určitý psychický vztah, svůj počátek. Ač je mezi kvalifikovaným uvážením pachatele a volní složkou úmyslu blízký vztah, zůstává premeditace, na rozdíl od úmyslu, mimo vlastní skutkovou podstatu úmyslného usmrcení. Z toho vyplývá, že premeditace jako zvláštní okolnost může zjevně přistupovat nejen k úmyslu přímému, ale i k úmyslu eventuálnímu (nepřímému), neboť vůle pachatele spáchat trestný čin vraždy, která z procesu premeditace vzešla, nemusí být nutně v podobě chtění či zamířena na výsledek nebo být provázena jistotou, že pachatel svým jednáním takový výsledek (následek) způsobí. Tato vůle může mít jak podobu chtění smrti oběti [ustanovení § 15 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku], tak i formu srozumění s její smrtí [ustanovení § 15 odst. 1 písm. b), odst. 2 trestního zákoníku], což výslovně zdůrazňuje i důvodová zpráva k trestnímu zákoníku, byť rozmyšlení nebo předchozí uvážení bude zpravidla předcházet přímému úmyslu, kdy pachatel smrtelný následek chce.¹⁶⁵

Jelikož předchozí uvážení v sobě zahrnuje i to, co je podstatou rozmyslu, jsou tyto dvě formy premeditace v širším smyslu jako kvalifikované formy úmyslu, pojmově vedle

¹⁶⁴ HOŘÁK, J. *Vražda a zabití v novém trestním zákoníku*. Praha: Bulletin advokacie, 2009, č. 10, s. 55.

¹⁶⁵ HOŘÁK, J. *Předem uvážená vražda a vražda s rozmyslem (část I)*. Praha: Trestní právo, 2009, roč. 13, č. 9, s. 24.

sebe neslučitelné. Proto není možné v právní větě výroku o vině tyto znaky použít současně.

Rozmysl je kvalifikovaná forma úmyslu v tom smyslu, že pachatel si patřičně zváží své jednání a na základě takového svého subjektivního přístupu jiného úmyslně usmrtí. Může jít o velmi krátkou úvahu, při níž pachatel jedná uváženě. Pachatel zvážil zásadní okolnosti svého zamýšleného jednání jak z hledisek svědčících pro úmyslné usmrcení jiného, tak i proti němu, zvolil vhodné prostředky k jeho provedení a zvážil i rozhodné důsledky svého činu, avšak na rozdíl od předchozího uvážení zde chybí vyšší forma rozvahy, zejména v podobě plánování a konkrétnějšího promyšlení činu, včetně možných způsobů jeho provedení.¹⁶⁶ Rozmysl tak představuje méně intenzivní stupeň racionální kontroly pachatele nad svým jednáním směřujícím k úmyslnému usmrcení jiného.¹⁶⁷

U předchozího uvážení jde (na rozdíl od rozmyslu) o situaci, kdy pachatel si předem, tj. před spácháním činu, zváží rozhodující okolnosti provedení činu, včetně zvolení místa a doby spáchání, použití zbraně či jiného prostředku vhodného pro usmrcení jiného s cílem, aby došlo k jeho úspěšnému provedení a co největšímu možnému vyloučení úspěšné obrany oběti apod., tedy jinými slovy si čin z hlediska jeho provedení tzv. naplánuje. Na druhé straně není však třeba, aby takový plán byl promyšlen do nejmenších podrobností, ale postačí rámcové vymezení rozhodných skutečností provedení činu v představě pachatele, které pak může být při jeho vlastním provedení doplňováno či měněno vzhledem ke konkrétním okolnostem případu a vývoji situace.¹⁶⁸

Předchozí uvážení se vztahuje nejen na samotné rozhodnutí, při kterém pachatel předem zvažuje všechny okolnosti svědčící jak pro úmyslné usmrcení, tak i proti němu, ale zahrnuje i volbu vhodných prostředků pro uskutečnění způsobu provedení usmrcení jiného, přičemž z hlediska časového je zde určitý odstup od vlastního způsobu spáchání trestného činu vraždy, neboť jde ve své podstatě o naplánování provedení takového činu. Přitom není vyžadována nějaká zvláštní rafinovanost, detailní promyšlení celé situace, rozplánování jednotlivých fází útoku ani zvážení všech v úvahu přicházejících okolností, neboť postačí i naplánování v podstatě „primitivní“ v závislosti na rozumové úrovni pachatele, kdy

¹⁶⁶ *Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 8. 2014, sp. zn. 8 Tdo 860/2014 a Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2013, sp. zn. 3 Tdo 193/2013, publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek jako R 49/13.*

¹⁶⁷ HOŘÁK, J. *Vražda a zabití v novém trestním zákoníku*. Praha: Bulletin advokacie, 2009, č. 10, s. 56.

¹⁶⁸ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 1870.

takový pachatel předem zvážil podstatné okolnosti pro provedení činu. Není rozhodné, zda vlastní naplánování proběhlo v takovém rozsahu, který zajišťuje úspěšné usmrcení jiného, popřípadě, zda jednání pachatele dospělo alespoň do stadia pokusu, neboť trestná je i příprava předem uvážené vraždy.¹⁶⁹

Jde o problematiku složitou zejména z hlediska rozlišení vraždy prosté a vraždy premeditativní, která v praxi způsobuje velké aplikační problémy spočívající, dle mého, v nesprávném pochopení podstaty premeditativní skutkové podstaty trestného činu vraždy, kdy zejména policejní orgány toto ustanovení aplikují nesprávně v případech tzv. afektivní připravenosti k činu u dlouhodobých konfliktních soužití pachatele a poškozeného. Jde o případy, kdy pachatel se sice již po delší dobu zabýval možností vyřešit takový konfliktní stav usmrcením poškozeného, ale stále se k takovému řešení neodhodlal, a k vlastnímu úmyslnému usmrcení poškozeného došlo až v důsledku dalšího prudkého konfliktu, který potencoval afekt u pachatele, v rámci něhož došlo k vraždě. V takovém případě nejde o premeditativní vraždu, ale o vraždu prostou. Nesprávnou aplikační praxi policejního orgánu dokládám příkladem z vlastní praxe, uvedeným v kapitole 5.2 pod bodem 7) a musím konstatovat, že se bohužel nejedná o ojedinělý případ. Byť Jelínek v učebnici trestního práva hmotného k užití ustanovení § 140 odst. 2 TZ předvídal, že bude v praxi zcela výjimečné, opak je pravdou, a v poslední době naopak narůstá počet skutků nesprávně policejním orgánem kvalifikovaných jako premeditativní vražda, přičemž jde o typické případy tzv. afektivní připravenosti k činu.

K problematice subjektivní stránky u premeditativních vražd lze vycházet z četné kazuistiky, která k otázce vraždy spáchané za podmínek ustanovení § 140 odst. 2 trestního zákoníku po předchozím uvážení uvádí, že vnitřní psychický vztah takového pachatele k zamýšlenému následku je těsnější, než kdyby násilím spontánně reagoval na vyhrocenou konfliktní situaci.¹⁷⁰ Jde o pachatele, který měl příležitost vypořádat se ve své mysli s motivy jej od vraždy odrazujícími, přesto však ve svém zločinném úmyslu setrval. Čin takového pachatele je nebezpečnější, neboť jeho rozhodnutí k útoku vzniklo na základě zralejší rozumové úvahy, takže lze předpokládat, že odráží skutečný a dlouhodobý postoj pachatele k chráněnému zájmu, jistou otrlost, neúctu a lhostejnost k lidskému životu atd. Nejedná se o obecnou formu úmyslu, ale jen o *terminus technicus* pro zvláštní kvalifikační

¹⁶⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2013, sp. zn. 3 Tdo 193/2013, publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek jako R 49/13.

¹⁷⁰ Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 8 Tdo 474/2018 publikováno ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek R 53/21.

okolnost v případech úmyslného usmrcení, jež zároveň figuruje i na prvním místě ve výčtu obecných přitěžujících okolností podle ustanovení § 42 trestního zákoníku, které nejsou zvláštními znaky či složkami úmyslu. Jde o okolnosti stojící vně struktury úmyslu, které však ovlivňují způsob, jakým vzniká vůle pachatele trestný čin spáchat. Přesněji, jde o okolnosti charakterizující rozhodování pachatele, v němž má úmyslné zavinění, jako určitý psychický vztah, svůj počátek.¹⁷¹

4.1.5 Kvalifikovaná skutková podstata trestného činu vraždy

Kvalifikované skutkové podstaty jsou tvořeny znaky základní skutkové podstaty a nějakým dalším znakem, který typizuje vyšší stupeň závažnosti (škodlivosti, nebezpečnosti) činů jím charakterizovaných pro společnost. Kvalifikovaná skutková podstata jen modifikuje znaky základní skutkové podstaty, ale nikoliv podstatně.¹⁷²

Znaky kvalifikované skutkové podstaty mohou být charakterizovány:

- závažnějším porušením nebo ohrožením objektu trestného činu (např. výše škody),
- způsobem provedení trestného činu (např. páčání činu se zbraní),
- zvláštním postavením subjektu (např. osoba, která má zvláštní postavení),
- zvláštní pohnutkou (např. zvlášť zavrženíhodná pohnutka).

V případě, že se znaky skutkové podstaty změní významně, jde o novou, samostatnou skutkovou podstatu (např. ustanovení § 140 odst. 1 TZ a ustanovení § 140 odst. 2 TZ). Obě skutkové podstaty jsou samostatné, ale jsou spojeny v jeden trestný čin.

Kvalifikovanou skutkovou podstatu trestného činu vraždy upravuje ustanovení § 140 odst. 3 písm. a) – j) TZ, které se vztahuje k oběma samostatným skutkovým podstatám, tedy jak k ustanovení § 140 odst. 1 TZ, tak k ustanovení § 140 odst. 2 TZ, a spáčení takového činu sankcionuje sazbou odnětí svobody v délce trvání 15 – 20 let nebo výjimečným trestem. Znaky kvalifikované skutkové podstaty trestného činu vraždy naplní ten, kdo čin uvedený v ustanovení § 140 odst. 1 TZ nebo ustanovení § 140 odst. 2 TZ spáchá:

¹⁷¹ HOŘÁK, J. *Vraždy a zabití v novém trestním zákoníku*. Praha: Bulletin advokacie, 2009. č. 10, s. 55.

¹⁷² JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné*. 8. aktualizované znění. Praha: Leges, 2022, s. 171.

§ 140 odst. 3

- a) na dvou nebo více osobách,
- b) na těhotné ženě,
- c) na dítěti mladším patnácti let,
- d) na úřední osobě při výkonu nebo pro výkon její pravomoci,
- e) na svědkovi, znalci nebo tlumočnickovi v souvislosti s výkonem jejich povinností,
- f) na zdravotnickém pracovníkovi při výkonu zdravotnického zaměstnání nebo povolání směřujícího k záchraně života nebo ochraně zdraví, nebo na jiném, který plnil svou obdobnou povinnost při ochraně života, zdraví nebo majetku vyplývající z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo uloženou mu podle zákona,
- g) na jiném pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně nebo domněle bez vyznání,
- h) opětovně,
- i) zvlášť surovým nebo trýznivým způsobem, nebo
- j) v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného majetkový prospěch nebo ve snaze zakrýt nebo usnadnit jiný trestný čin nebo z jiné zavrženíhodné pohnutky.¹⁷³

Pokud jde o užití kvalifikované skutkové podstaty trestného činu vraždy dle ustanovení § 140 odst. 1, odst. 3 TZ, v praxi činí problémy aplikace ustanovení odst. 3 písm. i), tedy spáchání činu zvlášť surovým nebo trýznivým způsobem, zejm. posouzení, kdy je skutek spáchán zvlášť surovým nebo zvlášť trýznivým způsobem, a rozlišení mezi těmito způsoby provedení. Proto se ve své práci podrobněji zabývám právě těmito kvalifikačními znaky, neboť ostatní znaky kvalifikované skutkové podstaty ustanovení § 140 odst. 3 TZ problémy nečiní. Obě tyto přitěžující okolnosti jsou uvedeny alternativně, tedy v konkrétním případě může být naplněna jedna nebo druhá nebo obě současně. Jak opakovaně uvádí Nejvyšší soud ve svých rozhodnutích, v podstatě každá vražda je surová nebo trýznivá, k naplnění znaků kvalifikované skutkové podstaty se musí jednat o zvlášť surový nebo zvlášť trýznivý způsob provedení.

Za zvlášť surový je považován útok vyznačující se extrémně vysokou intenzitou, výraznou brutalitou, která se podstatně vymyká z běžného rámce, zpravidla provázený užitím většího počtu nástrojů nebo mechanismů. Otázku, zda vražda byla spáchána zvlášť surovým způsobem je nutno zkoumat nejen z hlediska postižené osoby, nýbrž vzhledem

¹⁷³ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění.

k celkovému způsobu, jakým byl čin proveden.¹⁷⁴ Za zvlášť surový způsob spáchání soudy považují i případy extrémně vysokého počtu bodných a řezných ran na hlavě, krku, zad i jinde na těle,¹⁷⁵ ale též při útoku vedeném opakovaným kopáním a dupáním velkou intenzitou do obličejové a vlasové části hlavy a krku, devastujícím dupáním a kopáním do hrudníku a břicha¹⁷⁶ a jiné mechanismy. Není podmínkou, aby útok vyvolával zvýšenou bolest u poškozeného, může k němu dojít i v případě, kdy poškozený je již v počátku útoku v bezvědomí.¹⁷⁷ Kvalifikační znak skutkové podstaty činu provedeného zvlášť surovým způsobem nesplňují případy, kdy ke smrti poškozeného došlo prokazatelně po prvním úderu a další údery a mechanismy již byly vedeny proti mrtvému či vedly pouze k devastaci těla.¹⁷⁸

Na rozdíl od zvlášť surového provedení činu je, v případě skutků spáchaných zvlášť trýznivým způsobem, hledisko vnímání bolesti poškozeným důležité, a proto zpravidla nebude naplněn v případě, kdy oběť hned po první ráně ztratila vědomí a další část útoku nevnímala. Za zvlášť trýznivý způsob provedení vraždy je považováno jednání, kdy oběť je vystavena bolestem na hranici snesitelnosti trvajícím třeba i po kratší dobu nebo sice méně intenzivním, ale zato déle trvajícím bolestem, které velmi citelně zasahují celou osobnost poškozeného. Záleží i na subjektivním prožívání útoku pachatele ze strany jeho oběti. Za typický zvlášť trýznivý způsob provedení lze považovat usmrcení vyhladováním, pomalé usmrcování kombinací různých způsobů, aj. Rozhodné pro tuto zvlášť přitěžující okolnost jsou vnímání a prožívání bolestivosti při utrpených zranění a vypjatosti psychického prožívání traumatu smrti, a to v míře velmi intenzivní, v níž oběť prožívala důsledky útrap, jimž byla vystavena.¹⁷⁹

Okolnost, že trestný čin byl spáchán zvlášť surovým nebo zvlášť trýznivým způsobem, je jinou skutečností, která odůvodňuje použití vyšší trestní sazby dle ustanovení § 17 písm. b) trestního zákoníku a z hlediska zavinění zde postačí nedbalost, tedy pachatel nemusí vědět, že jde o zvlášť surový nebo zvlášť trýznivý způsob provedení, ale stačí, že se zřetelem na okolnosti případu a své subjektivní dispozice to vědět měl a mohl.

¹⁷⁴ *Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 9. 2016, sp. zn. 8 Tdo 1098/2016.*

¹⁷⁵ *Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 5. 2013, sp. zn. 7 Tdo 474/2013.*

¹⁷⁶ *Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 7. 2013, sp. zn. 3 Tdo 662/2013.*

¹⁷⁷ *Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 2. 2015, sp. zn. 3 Tdo 1636/2014.*

¹⁷⁸ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník*. 3. vydání. Praha: C. H. BECK, 2023, s. 1884.

¹⁷⁹ *Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 6. 2014, sp. zn. 8 Tdo 462/2014, publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek R 21/15.*

Zákonný znak obsažený v ustanovení kvalifikované skutkové podstaty ustanovení § 140 odst. 3 písm. i) TZ, zvlášť surovým nebo trýznivým způsobem, nelze zaměňovat s pojmem „zvlášť zavrženíhodný způsob provedení“ dle ustanovení § 54 odst. 3 písm. a) TZ, který je pojmem širším, protože zahrnuje i jiná hlediska než surovost a trýznivost a je jednou z podmínek pro možnost uložení doživotního trestu odnětí svobody.

4.2 Privilegované skutkové podstaty trestného činu vraždy

Privilegované skutkové podstaty jsou v poměru speciality ke skutkovým podstatám základním.

4.2.1 Zabití

Zabití je privilegovanou skutkovou podstatou úmyslného usmrcení člověka, a to jak ve vztahu k ustanovení § 140 odst. 1 TZ, tak i k ustanovení § 140 odst. 2 TZ, *delikt sui generis*, a je upraveno v ustanovení § 141 TZ. Dřívější právní úprava toto ustanovení neznala a do trestního zákoníku bylo zavedeno až novým trestním zákoníkem v roce 2009. Toto ustanovení postihuje pachatele, který úmyslně usmrtí člověka a tento čin spáchá v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného, kdy je takový skutek postihován podstatně mírněji než vražda.¹⁸⁰ Pachatelem může být kterákoliv fyzická osoba (obecný subjekt), nemůže jím být právnická osoba.

Hořák považuje zavedení privilegované skutkové podstaty zločinu zabití za mnohem významnější novinku trestního zákoníku než diferenciaci trestného činu vraždy na vraždu prostou a vraždu spáchanou s rozmyslem nebo po předchozím uvážení.¹⁸¹

Ustanovení trestného činu zabití obsahuje dvě kategorie privilegujících okolností ve vztahu k úmyslnému usmrcení, a to jednak jednání v silném rozrušení z omluvitelného hnutí mysli (tzv. afektdelikt) a jednak jednání v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného (tzv. provokace), které nevyžaduje silné rozrušení. Předchozí právní úprava, která i tyto případy postihovala jako trestný čin vraždy, vždy neodrážela míru

¹⁸⁰ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění.

¹⁸¹ HOŘÁK, J. *Vražda a zabití v novém trestním zákoníku*. Praha: In Bulletin advokacie, 2009. č. 10, s. 63 a násl.

nebezpečnosti pachatele či morální zavrženíhodnost jeho jednání, ale blížila se odpovědnosti za výsledek, tzn. za smrt člověka.¹⁸²

Důvodová zpráva objasňuje, že zavedení nové skutkové podstaty trestného činu zabití bude zejména pro pachatele tzv. situačních vražd spravedlivější, kdy budou od vraždy odlišeny případy typově společensky méně škodlivé. Zároveň vysvětluje, že zákonodárce se inspiroval právní úpravou okolních zemí.¹⁸³ S tímto se ztotožňuje i Hořák, který spatřuje účel nové právní úpravy trestného činu zabití mimo jiné v tom, aby pachatelé takových méně závažných případů úmyslného usmrcení nebyli nezaslouženě stigmatizováni jako vrazi.¹⁸⁴

Trestný čin zabití od trestného činu vraždy odlišuje zejména subjektivní stránka. Trestný čin zabití je shodně jako trestný čin vraždy úmyslným trestným činem, avšak na rozdíl od vraždy pachatel jedná z důvodu silného rozrušení, které je afektivním stavem vyvolaným omluvitelným hnutím mysli, tedy vyžaduje, aby bylo u pachatele zjištěno silné emoční vzrušení či neklid ovlivňující jeho další jednání a projevující se v průběhu činu, přičemž toto nutně nemusí ovlivnit jeho přičetnost, ale vždy u něj vede ke značnému zúžení vědomí a oslabení psychických zábran. Omluvitelné hnutí mysli však musí navazovat na podněty mimořádné intenzity a závažnosti, neboť musí vyvolat silné rozrušení, které může pramenit jak z psychických predispozic pachatele (nervová labilita nebo duševní porucha), tak ze strachu, úleku nebo zmatku či jiného omluvitelného hnutí mysli.¹⁸⁵ Strachem z psychologického hlediska se rozumí emoce, která negativně odráží obavu z násilí a agrese, která má konkrétní podobu, obsah a předmět.

Podle Jelínka, z hlediska právního pojetí, strachem rozumíme reakci pachatele na nebezpečí či ohrožení zejména z ohrožení svého života. Úlek a zmatek jsou duševní stavy pachatele, projevující se v jeho zkratkovité reakci bez konkrétní představy, které je však nutno odlišit od putativní (domnělé) nutné obrany, tedy odvracení domnělého útoku. Putativní nutná obrana se posuzuje podle zásad o skutkovém omylu.¹⁸⁶

Vnímání naplnění pojmu zavrženíhodného jednání poškozeného je usměřňováno judikaturou,¹⁸⁷ kdy soudy toto charakterizují jako chování, které je v příkrém rozporu

¹⁸² ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník*. 3. vydání. Praha: C. H. BECK, 2023, s. 1900.

¹⁸³ *Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 sb., trestní zákoník*.

¹⁸⁴ HOŘÁK, J. *Vražda a zabití v novém trestním zákoníku*. Praha: Bulletin advokacie, 2009, s.65.

¹⁸⁵ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník*. 3. vydání. Praha: C. H. BECK, 2023, s. 1902.

¹⁸⁶ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2020, s. 217.

¹⁸⁷ III. ÚS 3395/10 ze dne 18. 9. 2012, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení ÚS 66/2012 pod č. 158/2012

s morálkou, a které svědčí o morální zvrhlosti, bezcitnosti, bezohledném sobectví poškozeného a také o jeho neúctě k ostatním osobám či společnosti.¹⁸⁸ Toto zavrženíhodné jednání poškozeného musí časově předcházet smrtícímu útoku pachatele a tento útok musí s ním být v příčinné souvislosti. Z toho logicky vyplývá, že zavrženíhodného jednání se musí dopustit poškozený, který je následnou obětí smrtícího útoku ze strany pachatele, přičemž není podmínkou, že zvláště zavrženíhodné jednání poškozeného muselo být směřováno vůči pachateli, který jej následně usmrtil (*typicky otec ubližuje dětem, matka brání děti ho usmrtí*). Jiným příkladem jednání, které je posouzeno jako zabití z důvodů předchozího zvláště zavrženíhodného jednání poškozeného, je např. situace, kdy pachatelka usmrtí poškozeného, který ji dlouhodobě týral, nebo třeba i jen jednorázově znásilnil. Dlouhodobost předchozího zavrženíhodného jednání není podmínkou. Předchozí zvláště zavrženíhodné jednání poškozeného může pachatele omlouvat jen v případě, že si ho nezavinil svým předchozím jednáním, tedy nesmí být vyprovokováno ze strany pachatele.¹⁸⁹

Za spáchání jednání naplňujícího skutkovou podstatu TČ zabití dle ustanovení § 141 odst. 1 TZ je stanovena trestní sazba odnětí svobody na tři až deset let.

Okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby v rozmezí pěti až patnácti let, kvalifikovaná skutková podstata, je upravena v ustanovení § 141 odst. 2 TZ, a tyto naplní ten, kde spáchá čin uvedený v odstavci prvním:

- na dvou nebo více osobách,
- na těhotné ženě,
- na dítěti mladším patnácti let.

4.2.2 Vražda novorozeného dítěte matkou

Další z privilegovaných skutkových podstat trestného činu vraždy je upravena v ustanovení § 142 TZ, vražda novorozeného dítěte matkou, jehož skutková podstata zní:

¹⁸⁸ Nález Ústavního soudu III. ÚS 3395/10 ze dne 18. 9. 2012, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení ÚS 66/2012 pod č. 158/12.

¹⁸⁹ HOŘÁK, J. ed. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. 1. vydání. Praha: UK Praha, 2011, s. 216-217.

„Matka, která v rozrušení způsobeném porodem úmyslně usmrtí při porodu nebo bezprostředně po něm své novorozené dítě, bude potrestána odnětím svobody na tři léta až osm let“.¹⁹⁰

Jak je zřejmé, toto ustanovení obsahuje jednak konkrétní subjekt (matka), jednak podmínku silného rozrušení, a proto je ve vztahu speciality i k privilegované skutkové podstatě zabití. K naplnění znaků skutkové podstaty ustanovení § 142 TZ musí být splněny obě podmínky současně, tedy činu se dopustí matka při porodu nebo bezprostředně po něm a v silném rozrušení způsobeném porodem. Není-li některá z těchto podmínek splněna, je čin nutno posoudit jako vraždu případně zabití. Z hlediska subjektivní stránky je stejně jako u trestného činu vraždy či zabití vyžadován úmysl.

Rozrušení způsobené porodem je výjimečné rozpoložení, které má původ ve fyziologických procesech vyvolaných porodem. Je tedy zohledňován zvláštní psychický stav pachatelky, ke kterému se musí vyjádřit znalec z oboru zdravotnictví, odvětví porodnictví, kdy v praxi je často chybně vyžadován posudek znalce z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie, který však není oprávněn k posouzení těchto specifických okolností psychického stavu rodičky.¹⁹¹ Není však podstatné, zda byly narušeny schopnosti obviněné rozpoznat nebezpečnost svého jednání a ovládnout ho či nikoliv.¹⁹² Jelikož však jde o posouzení otázky právní, musí závěr vždy učinit soud, a to právě na základě znaleckého posudku ve spojení s dalšími zajištěnými důkazy.

Objektem tohoto trestného činu je život člověka – novorozeného dítěte. Otázka vzniku života je podrobně rozebrána v kapitole č. 3. 1, a proto se k ní nebudu více vracet.

Objektivní stránka je charakterizována usmrcením, kdy zákon nehovoří o způsobu usmrcení, které může nastat jak konáním, tak i opomenutím.

S ohledem na trestní sazbu, kterou ustanovení § 142 TZ udává, je z pohledu rozdělení trestných činů na přečiny, zločiny a zvláště závažné zločiny (ustanovení § 14 TZ) trestný čin vražda novorozeného dítěte matkou dle ustanovení § 142 TZ zločinem, na rozdíl od trestného činu vraždy dle ustanovení § 140 TZ, který je zvláště závažným zločinem.

¹⁹⁰ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění.

¹⁹¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSFR ze dne 10. 6. 1991, sp. zn. 1 Tzf 6/91, publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek I/1992 jako R 25/1992.

¹⁹² JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022, s. 561.

Důkazní situace v případech usmrcení novorozeného dítěte matkou bývá velmi často komplikována tím, že ke skutku zpravidla dochází beze svědků, v době, kdy matka rodí mimo zdravotnické zařízení a je jedinou osobou, která ví, co se skutečně stalo. Rozhodně nelze automaticky předjímat, že každé usmrcení novorozeného dítěte matkou je možno podřadit pod právní kvalifikaci dle ustanovení § 142 TZ. Zpravidla bývají tyto skutky kvalifikovány jako vraždy dle ustanovení § 140 odst. 2, odst. 3 písm. c) TZ, neboť je zjištěno, že matka usmrcení dítěte plánovala (tajila těhotenství, nevyhledala lékaře, nepřipravovala si věci pro miminko, plánovala si další aktivity bez ohledu na to, že by měla mít dítě, vyjadřovala se, že žádné děti nechce, porodila utajeně, apod.), což dokládám případem pod bodem 5) v kapitole 5.2. Na druhou stranu ani skutečnost, že se matka již před porodem zabývala myšlenkou, že se dítěte nějakým způsobem zbaví, nevylučuje možné užití ustanovení § 142 TZ, neboť se vraždy mohla dopustit v důsledku silného rozrušení způsobeného porodem, které bylo nakonec impulsem, proč ho usmrtila.¹⁹³

De lege ferenda: Přestože je úmyslné usmrcení dítěte matkou v rozrušení způsobeném porodem mírněji trestné než vražda, stejně jako trestný čin zabití je charakterizováno silným rozrušením, je pachatelka takového činu stigmatizována jako vražedkyně.

Domnívám se, že záměru zákonodárce by lépe odpovídalo označení činu jako „zabití novorozeného dítěte matkou“.

¹⁹³ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník*. 3. vydání. Praha: C. H. BECK, 2023, s. 1912.

4.3 Další trestné činy proti životu

Trestní zákoník ve své druhé části v hlavě I, dílu prvním, řadí mezi trestné činy proti životu též trestný čin usmrcení z nedbalosti dle ustanovení § 143 TZ a trestný čin účast na sebevraždě dle ustanovení § 144 TZ. Přestože hlavním tématem mé práce je trestný čin vraždy, považuji za nutné se krátce zmínit i o dalších trestných činech namířených proti životu, neboť jde o jednání obdobné závažnosti, jejichž prošetření je v praxi věnována stejná pozornost orgánů činných v trestním řízení, a to zejména ze strany policejního orgánu při provádění prvotních úkonů na místě činu, jako případům vraždy. Z kriminalistického hlediska totiž platí, že to co se zanedbá na místě činu, při prvotních úkonech, se v dalším řízení jen těžko napравuje. Potvrzením tohoto je například vydání závazného pokynu policejního prezidenta, který stanoví, že všechna násilná úmrtí nezletilých osob (včetně evidentních sebevražd) jsou prověřována policejními orgány krajského ředitelství, tedy orgány zpracovávajícími věci spadající do věcné příslušnosti krajského soudu ve smyslu ustanovení § 17 trestního řádu, bez ohledu na to, zda je dáno podezření na účast jiného na sebevraždě dítěte ve smyslu ustanovení § 144 TZ či nikoliv. V případech sebevražd dětí jsou automaticky zahajovány úkony trestního řízení ve smyslu ustanovení § 158 odst. 3 trestního řádu pro podezření ze spáchání skutku dle § 144 odst. 1 TZ a fakticky jsou prováděny úkony trestního řízení v rozsahu, jakoby šlo o cizí zavinění, dokud není prokázán opak. Obdobně na závažnost případů náhlých úmrtí, nejasných úmrtí a sebevražd reagoval nejvyšší státní zástupce vydáním závazného pokynu, dle kterého je státní zástupce povinen zpravidla se zúčastnit ohledání místa činu a prvotních úkonů na místě, a to nejen v případech vražd, ale i nejasných úmrtí a sebevražd. Domnívám se, že propojení tématu trestného činu vraždy a ostatních trestných činů proti životu je zřejmé, a to již například z negativní zkušenosti z minulosti, kdy v případech vražd páchaných manžely Stodolovými byly jednotlivé skutky zpočátku chybně posouzeny jako sebevraždy či náhlá úmrtí.

Mezi trestným činem vraždy a dalšími trestnými činy, které postihují způsobení smrti, je velmi úzká hranice. Aby téma trestného činu vraždy bylo zpracováno uceleně, krátce se zmíním i o trestném činu usmrcení z nedbalosti dle ustanovení § 143 TZ a trestném činu účast na sebevraždě dle ustanovení § 144 TZ, ale též o eutanazii, kdy pozornost zaměřím na rozdíly, ale i souvislosti, těchto s trestným činem vraždy.

4.3.1 Usmrcení z nedbalosti

Základní skutková podstata ustanovení § 143 TZ trestního zákoníku zní:

§ 143

„(1) Kdo jinému z nedbalosti způsobí smrt, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta nebo zákazem činnosti“.

Zásadním rozdílem oproti ostatním trestným činům podřazeným pod hlavu I, díl 1, tedy proti trestnému činu vraždy, zabití i vraždy novorozeného dítěte matkou je skutečnost, že v případě trestného činu dle ustanovení § 143 TZ jde o nedbalostní trestný čin, kdy pachatel nemá v úmyslu svým jednáním způsobit jinému smrt, těžkou újmu na zdraví ani mu ublížit na zdraví, přesto kvůli nedbalosti pachatele ke smrti poškozeného dojde, přičemž tohoto jednání se může dopustit jak konáním, tak opomenutím.

Objektem je zájem na ochraně lidského života, objektivní stránkou způsobení smrti, subjektem může být kdokoliv, z hlediska subjektivní stránky pak jde o nedbalostní jednání. V kvalifikovaných skutkových podstatách pak je subjekt vymezen, např. ustanovení § 143 odst. 2 TZ – ten, kdo porušil důležitou povinnost vyplývající z jeho zaměstnání povolání, postavení nebo funkce, tedy zaměstnanec nebo osoba v určité funkci.

Ustanovení § 143 TZ typicky postihuje jednání viníka dopravní nehody, který způsobil smrt.

Pojem „důležitá povinnost“ je velmi široký a ustanovení § 143 odst. 2 TZ postihuje prakticky jakékoliv porušení důležité povinnosti, která má určitý vztah k ochraně lidského života.¹⁹⁴ Další okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby je jednání, kdy pachatel z nedbalosti hrubě porušil zákony o ochraně životního prostředí nebo zákony o bezpečnosti práce nebo dopravy anebo hygienické zákony. Ještě přísněji je pachatel takového činu (ustanovení § 143 odst. 3 TZ) potrestán, pokud tímto jednáním způsobí smrt nejméně dvou osob (trest odnětí svobody od tří let do deseti let).¹⁹⁵

¹⁹⁴ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2020.s. 221.

¹⁹⁵ *Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění*.

4.3.2 Účast na sebevraždě

Účast na sebevraždě, někdy nazývaná jako asistovaná sebevražda, bývá srovnávaná s eutanazií, přitom jde o zcela odlišné pojmy označující odlišné jednání.

Zatímco eutanazie je usmrcení na žádost, kdy smrtící prostředek aplikuje pachatel, asistovaná sebevražda je sice usmrcením na žádost, ale smrtící prostředek pachatel poškozenému poskytne a ten si ho aplikuje sám. Asistovaná sebevražda je trestná, ale na rozdíl od eutanazie, která bývá postihována jako vražda, je postihována podle speciálního ustanovení § 144 TZ.

Základní skutková podstata trestného činu účast na sebevraždě dle ustanovení § 144 odst. 1 TZ zní:

§ 144

„(1) Kdo jiného pohne k sebevraždě nebo jinému k sebevraždě pomáhá, bude potrestán, došlo-li alespoň k pokusu sebevraždy, odnětím svobody až na tři léta“.¹⁹⁶

Pokus sebevraždy ani sebevražda nejsou trestným činem. Trestným je však účast pachatele na sebevraždě jiného. Sebevražda je úmyslné způsobení smrti sobě samému. Nejde tedy o naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu účasti na sebevraždě, pokud je pachatel přítomen události, při které si jiný způsobil neúmyslně smrt.

Objektem tohoto trestného činu je zájem na ochraně lidského života, objektivní stránka spočívá v tom, že pachatel jiného pohne k sebevraždě nebo mu k sebevraždě pomáhá. Pachatelem může být kdokoliv, svedení a pomáhání k sebevraždě je pachatelstvím, nikoliv účastenstvím. Z hlediska subjektivní stránky jde o úmyslné jednání. Přitěžující okolnosti kvalifikované skutkové podstaty jsou, pokud pachatel čin spáchá na dítěti nebo na těhotné ženě, ještě přísněji (sazba 5 – 12 let odnětí svobody) je čin trestný, pokud se tohoto pachatel dopustí na dítěti mladším patnácti let nebo na osobě stížené duševní poruchou. Podle trestní sazby, kterou je jednání sankcionováno, jde z hlediska dělení ve smyslu ustanovení § 14 TZ o zvláštní případ, kdy v prvním odstavci je čin přečinem, ve druhém zločinem a ve třetím zvlášť závažným zločinem.

V praxi se často setkávám s případy dohodnutého společného ukončení života dvou osob, kdy jeden z dvojice usmrtí druhého a pak následně sám sebe. K takovému činu jsou

¹⁹⁶ Ibid.

zpravidla dohnání tíživými okolnostmi přestárlí, těžce nemocní jedinci, většinou manželé, kteří společně žijí po většinu dospělého života a neumí si představit, že by jeden druhému odešel. Je to čin zoufalství, který bohužel často navíc končí tím, že poté, co pachatel usmrtí na žádost poškozeného, který si nedokáže sám sáhnout na vlastní život, poté se pokusí o sebevraždu, kterou přežije. Jednání pachatele pak nelze kvalifikovat jako účast na sebevraždě, nýbrž je nutné ho posoudit jako trestný čin vraždy dle ustanovení § 140 odst. 2 TZ. Pachatel se trestní odpovědnosti nevyhne, neboť jak zmíněno výše, nelze jiného usmrtit na žádost, ale při ukládání trestů soud velmi výrazně zohlední okolnosti spáchání činu.

Pod skutkovou podstatu trestného činu účasti na sebevraždě však rozhodně nelze podřadit případy, kdy rodič, z jakéhokoliv důvodu, se rozhodne usmrtit své dítě a pak spáchá sebevraždu. V takovém případě smrt dítěte je vraždou a ani v opačném gardu nelze považovat přítomnost dítěte, které případně útok přežije, při sebevraždě rodiče, za účast na sebevraždě ve smyslu ustanovení § 144 TZ, neboť na straně dítěte absentuje složka vůle směřující k vlastní smrti a úmysl účastnit se sebevraždy rodiče. Motiv rodiče, který usmrtí své dítě a následně sebe, bývá různý. Nejčastěji jde o případy, kdy jeden z rodičů se po rozvodu odmítá „dělit“ o dítě se svým bývalým partnerem a raději dítě i sebe usmrtí.

V loňském roce jsme zaznamenali v Praze případ, kdy se rodiče dítěte, které bylo nevléčitelně nemocné, trpělo těžkou formou autismu a prognoza kvality jeho budoucího života byla velmi špatná, rozhodli dítě i sebe usmrtit, a otec nejprve zastřelil dítě v kočárku, poté svou manželku a nakonec i sebe. Takový čin je výrazem hlubokého zoufalství a beznaděje.

Z praxe jsou známy případy „asistované sebevraždy“, kdy pacient v terminálním stadiu nemoci požádá zdravotní personál, lékaře, zdravotní sestru apod., o prostředky, léky, potřebné k usmrcení a tento mu je poskytne, přičemž pacient sám následně léky užije a tím si způsobí smrt. Takové jednání naplňuje znaky skutkové podstaty trestného činu účasti na sebevraždě, neboť pachatel pomůže poškozenému spáchat sebevraždu. Naopak, pod tuto skutkovou podstatu nelze podřadit jednání lékaře, který jedná v souladu s výslovně vyjádřeným stanoviskem poškozeného, který podepíše informovaný souhlas a odmítne dát souhlas k lékařskému zákroku, způsobu léčby apod., v důsledku čehož následně zemře. Takový postup je nutno považovat za lege artis.

V praxi je počet případů, kdy jsou zahajovány úkony trestního řízení dle ustanovení § 158 odst. 3 TŘ pro podezření ze spáchání skutku kvalifikovaného jako účast na sebevraždě dle ustanovení § 144 odst. 1 TZ poměrně velký, neboť takto jsou zahajovány úkony vždy, kdy poškozený zemře násilnou smrtí, za kterou je považována každá smrt mimo zdravotnické zařízení bez zjevné chorobné příčiny, přičemž nejsou zřejmé známky cizího zavinění. Bohužel, za poslední léta musím konstatovat, že výrazně narůstá počet případů násilné smrti dětí, které z různých příčin páchají sebevraždu, a případy násilné smrti dítěte jsou policií prověřovány vždy s maximální pečlivostí, přičemž bývají zahájeny úkony trestního řízení dle ustanovení § 158 odst. 3 trestního řádu pro skutek, který bývá účelově kvalifikován jako účast na sebevraždě dle ustanovení § 144 TZ, neboť je to právní kvalifikace nejbližší prošetřovanému skutku, byť ne zcela přiléhavá. Motivem takového jednání dětí bývá někdy šikana, někdy sociální izolovanost, strach z budoucnosti, např. při změně školy, někdy jde o demonstrativní případy, které se bohužel zdaří, kdy se dítě tímto způsobem snaží na sebe upozornit, nebo „potrestat“ rodiče, vystrašit je nebo varovat. V roce 2023 jsem sama vykonávala dozor ve třech takových případech, kdy jedním z nich byl např. případ, kdy mentálně retardovaná dívka reagovala na slova své matky, která řekla: „ať raději skočí z okna, než by ji měla takhle pořádně rozčilovat“, tím, že skočila z balkonu z pátého patra panelového domu, kdy pád naštěstí, byť s vážnými zraněními, přežila. Přestože úkony trestního řízení byly v daném případě zahájeny pro podezření ze spáchání trestného činu účasti na sebevraždě dle ustanovení § 144 odst. 1 trestního zákoníku, matka nezletilé nakonec nebyla trestně stíhána, neboť v jejím jednání nebyl prokázán úmysl pohnout nezletilou k sebevraždě.

I případy vraždy ze soucitu, které nelze považovat za účast na sebevraždě, jsou v praxi časté, jak vyplývá z mnou předestřené kazuistiky, kde pod bodem 6. je uveden případ syna, který již nemohl snášet utrpení své nemocné matky a připravil jí koktejl léků, po jejichž požití na předávkování zemřela. Pachatel byl stíhán pro trestný čin vraždy, ale rozsudku se nedočkal, neboť sám spáchal sebevraždu.

4.4 Eutanázie

Právo člověka na život je základním lidským právem chráněným již Ústavou a Listinou základních práv a svobod. Trestní zákoník pak postihuje jednání, které právo na život porušuje. Život člověka je chráněn i v době, kdy člověk, o kterého jde, je nevyлéčitelně smrtelně nemocný nebo smrtelně zraněný a jeho smrt je již neodvratitelná. Jednání na přání poškozeného, tzv. usmrcení z důvodu eutanazie, bývá podřazováno pod skutkovou podstatu trestného činu vraždy, pokud nejsou splněny znaky privilegované skutkové podstaty trestného činu zabití.¹⁹⁷ Na případy eutanazie nelze pohlížet ani jako na okolnost vylučující protiprávnost z důvodu svolení poškozeného podle ustanovení § 30 TZ, jelikož odst. 3 tohoto ustanovení přímo uvádí, že nelze dát svolení k ublížení na zdraví nebo k usmrcení. Jediný způsob, jak dosáhnout mírnějšího trestu, je, pokud soud po řádném a důkladném zvážení všech okolností a důkazů přistoupí k užití ustanovení § 41 TZ (polehčující okolnosti) a ustanovení § 58 TZ (mimořádné snížení trestu odnětí svobody).

Pojem „eutanázie“ pochází ze spojení řeckých slov „eu“, tedy dobrý, a „thanatos“ neboli smrt, doslova tedy dobrá smrt, která je obvykle definována jako usmrcení na žádost, tedy se svolením poškozeného. Toto téma vzbuzuje od nepaměti velké emoce mezi laickou veřejností a značné diskuze mezi odborníky, kteří nacházejí pro i proti.¹⁹⁸ Dokonce již v rámci příprav nového trestního zákoníku byla otázka zakotvení práva na eutanazii diskutována, kdy vládním návrhem nové úpravy trestního zákoníku z r. 2004 bylo počítáno se zavedením privilegované skutkové podstaty trestného činu usmrcení na žádost, kdy se mělo jednat o ustanovení § 115 TZ a jeho navrhované znění bylo:

§ 115

(1) Kdo ze soucitu usmrtí nevyлéčitelně nemocnou osobu, která trpí somatickou nemocí, na její vážně míněnou a naléhavou žádost, bude potrestán odnětím svobody až na šest let.

(2) Vážně míněnou a naléhavou žádostí se rozumí svobodný a určitý projev vůle osoby starší osmnácti let, která není zbavena ani omezena ve způsobilosti k právním úkonům a není stížena duševní poruchou, jednoznačně a důrazně směřující k jejímu usmrcení.¹⁹⁹

¹⁹⁷ PTÁČEK, R. a BARTŮNĚK, P. *Eutanazie - pro a proti*. Praha: Grada, 2012, s. 138.

¹⁹⁸ ŠPINKOVÁ, M. a ŠPINKA, Š. *Euthanasie: víme, o čem mluvíme?* Praha: Cesta domů, 2006.

¹⁹⁹ ŠÁMAL, P. *Osnova trestního zákoníku 2004-2006*. Praha: C. H. BECK, 2006. Dostupné v ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Zvláštní část. 3. vydání*. Praha: C. H. BECK, 2023, s. 1862.

Tento vládní návrh nakonec schválen nebyl, neboť otvíral velký prostor pro námitky zejména ve vztahu k uplatnění pouze v případě somatických nemocí a jejich vymezení, jakož i ve vztahu k omezení věkem a způsobilostí k právním úkonům. Nový trestní zákoník úpravu eutanazie neobsahuje.

Osobně se domnívám, že se český právní řád do budoucna právní úpravě eutanazie nevyhne, kdy si nemyslím, že s ohledem na základní principy právní ochrany života a zdraví by bylo možné zavést do trestního zákoníku beztrestnost pachatele, který na žádost či se svolením, poškozeného usmrtí. Řešením by byla vhodná právní úprava v podobě privilegované skutkové podstaty k trestnému činu vraždy, která by stejně jako v případech trestného činu zabití či trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou, pachateli ukládala mírnější trest, právě s přihlédnutím na specifické okolnosti spáchání činu, zejména motiv a pohnutku. Při zakotvení eutanazie do českého právního řádu se přitom můžeme inspirovat právní úpravou jiných zemí, kde je již eutanazie legislativně upravena, a to právě jako privilegovaná skutková podstata usmrcení na žádost jako např. v Německu, Rakousku či Polsku. Vhodnost zavedení privilegované skutkové podstaty do trestního zákoníku spatřuji nejen ve shora nastíněném důvodu možné mírnější trestní sazby, ale též proto, že by pachatelé těchto činů nebyli označováni pojmem „vrah“, což je nepochybně stigmatizující a velmi traumatizující pro samotné pachatele, když musíme přihlídnout k tomu, že se nejedná o typické kriminální zločince, ale o osoby, které jednaly ze soucitu.

Téma eutanazie je náročné, neboť nejde pouze o pohled právní, ale také etický, morální, náboženský, politický a další. Stejně tak pojem eutanazie je definován různě, osobně je mi blízké pojetí Kratochvíla, který uvádí, že se jedná o: *„takové ukončení nezachránitelného života, které je motivováno snahou poskytnout pomoc umírajícímu, tj. soucitem s ním, jež se děje na žádost či se souhlasem trpícího, humánními prostředky a za předpokladu, že likvidace nesnesitelných útrap převáží újmu plynoucí z předčasného ukončení života“*.²⁰⁰

Jako problém shora uvedené definice vnímám např. podmínku, kdy má jít o jednání vedené snahou poskytnout pomoc umírajícímu.

²⁰⁰ FENYK, J. a CÍSAŘOVÁ, D. eds. *Pocta Dagmar Císařové k 75. narozeninám*. Praha: LexisNexis, 2007, s 52.

Ne všichni, kdo žádají o eutanazii, jsou umírající, jako např. pacienti trpící amyotrofickou laterální sklerózou (ALS), kteří jsou celkově ochrnuti, se světem komunikují jen očima, jsou odkázáni na vysoce odbornou lékařskou pomoc, medikaci a nepřetržitou pomoc asistenta či zdravotního personálu, přesto jsou plně při vědomí, nejsou zbaveni svéprávnosti a jejich schopnost rozhodovat o svém vlastním životě není nijak omezena, a s takovým onemocněním mohou přežívat řadu let. Otázkou je kvalita a hodnota takového života. Pacient s ALS je schopen rozhodnout o tom, že chce ukončit svůj život, ale není schopen sebevraždu realizovat. Kratochvílovo pojetí eutanazie by tyto pacienty z možnosti realizace eutanazie vylučovalo.

5 SROVNÁNÍ TČ VRAŽDY A DALŠÍCH TČ POSTIHUJÍCÍCH SMRT

5.1 Smrt jako následek v kvalifikovaných skutkových podstatách dalších TČ

Smrt, jako nejzávažnější následek trestného činu, není zahrnut pouze do skutkových podstat trestných činů v prvním díle hlavy první trestního zákoníku, jak by se mohlo zdát. Vzhledem k tomu, že život a zdraví lidí bývají ohroženy i při útocích, které primárně směřují proti jiným vztahům, doplňuje trestní zákoník tuto ochranu i stanovením příslušných znaků do základních nebo kvalifikovaných skutkových podstat obsažených v ostatních hlavách zvláštní části trestního zákoníku, přičemž nejde pouze o trestné činy s nedbalostním následkem v podobě smrti, ale též o jiné úmyslné trestné činy.

Hlava první zvláštní části TZ obsahuje pouze trestné činy, jejichž jediným nebo hlavním objektem je lidský život, nicméně, neobsahuje všechny trestné činy, jejichž objektem (vedlejším) je, či může být, lidský život.²⁰¹ Mezi trestné činy, jejichž objektem je lidský život, přesto nejsou zařazeny mezi trestné činy proti životu, patří řada trestných činů, jejichž hlavní objekt je jiný, např. ústavní zřízení a obranyschopnost státu a vedlejším objektem je lidský život (např. trestný čin teroristický útok dle ustanovení § 311 TZ). Typickým příkladem z praxe, kde život je vedlejším objektem, je trestný čin obecného ohrožení dle ustanovení § 272 TZ.

Skutečnost, že hranice mezi těmito trestnými činy je velmi tenká potvrzuje i dřívější systematika trestního zákona, kdy jak je blíže rozebráno, až velká rekonstrukce trestního práva uskutečněná zákonem č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, přinesla změnu v systematické zvláštní části trestního zákona. Trestní zákon č. 140/1961 Sb., nečinil rozdíl mezi útoky směřovanými vůči životu a útoky vůči zdraví. Hlava VII pojímala vedle nejzávažnějšího trestného činu vraždy dle § 219 trestního zákona též trestné činy jako např. ublížení na zdraví dle ustanovení § 221 a § 222 trestního zákona, a to i v nedbalostní podobě dle ustanovení § 223 trestního zákona, ale též např. trestný čin rvačka dle ustanovení § 225 trestního zákona a trestný čin nedovolené přerušování těhotenství dle ustanovení § 227 trestního zákona.

²⁰¹ NOVOTNÝ, F. a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. s. 330.

Trestné činy vraždy a zabití se liší od trestných činů usmrcení z nedbalosti podle ustanovení § 143 TZ, těžkého ublížení na zdraví podle ustanovení § 145 odst. 1, odst. 3 TZ, ublížení na zdraví podle ustanovení § 146 odst. 1, odst. 4 TZ a ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky podle ustanovení § 146a odst. 1, odst. 5 TZ a podle ustanovení § 146a odst. 3, odst. 5 TZ jen formou zavinění ve vztahu k následku usmrcení. Zavinění pachatele v takových případech je tedy určujícím kritériem pro právní kvalifikaci skutku, a tím i pro použití příslušné trestní sazby.²⁰²

Při stanovení právní kvalifikace skutku spočívajícího v jednání pachatele, jehož následkem je způsobení smrti, se v praxi často setkávám s případy, kdy je jednání pachatele na počátku kvalifikováno jinak, než jako trestný čin vraždy. Bývá tomu tak zejména v případech, kdy pachatel není znám, kdy bývá skutek kvalifikován jako trestný čin těžké ublížení na zdraví dle ustanovení § 145 odst. 1, odst. 3 TZ (typicky v případě usmrcení v důsledku jedné bodné rány směřované např. do nohy, kdy pachatel zasáhne stehenní tepnu a poškozený na místě zemře v důsledku vykrvácení). Pokud není možné ze skutečností zjištěných na místě dovést úmysl pachatele poškozeného usmrtit, nelze skutek kvalifikovat jako zločin vraždy a zpravidla bývá překvalifikován až v průběhu řízení na základě zjištěných dalších důkazů, zejm. svědeckých výpovědí. Obdobná situace bývá v případě trestných činů, kdy oběť je znásilněna a mrtvá, případně se stane obětí útoku znásilnění a jen díky včasné poskytnuté lékařské pomoci je její život zachráněn. V takových případech bývají úkony trestního řízení zahájeny pro skutek kvalifikovaný jako zločin znásilnění dle ustanovení § 185 odst. 1, odst. 4 TZ a případná změna kvalifikace skutku na zločin vraždy je učiněna až na základě dalších zjištěných důkazů. Obdobně tomu bývá v případech skutků naplňujících znaky TČ loupeže dle ustanovení § 173 odst. 1, odst. 4 TZ, kdy na základě důkazů zjištěných v přípravném řízení bývá skutek překvalifikován na trestný čin vraždy dle ustanovení § 140 odst. 1, odst. 3 písm. j) TZ.

Jiná situace bývá v případech usmrcení dítěte, kdy úkony trestního řízení jsou na základě nálezů těla zemřelého dítěte zahájeny pro skutek kvalifikovaný jako trestný čin vražda dle ustanovení § 140 odst. 1, odst. 3 písm. c) TZ, avšak pitvou těla zemřelého a následným šetřením je zjištěno, že dítě zemřelo v důsledku dlouhodobého týrání, kdy pokud není prokázán úmysl pachatele dítě usmrtit, je nutno skutek kvalifikovat dle

²⁰² JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné, obecná a zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022, s. 571.

ustanovení § 198 odst. 1, odst. 3 písm. b) TZ, což má velice zásadní dopad na hranici trestní sazby, kterou je pachatel ohrožen, jak rozeberu níže.

Téměř vždy dochází ke změně právní kvalifikace skutku v případě, kdy je dáno podezření, že poškozený v důsledku jednání pachatele zemřel, ale není k dispozici tělo poškozeného. V takových případech bývají úkony trestního řízení zahájeny pro skutek kvalifikovaný jako trestný čin zbavení osobní svobody dle ustanovení § 170 odst. 1, odst. 3 písm. a) TZ a až na základě nálezu těla poškozeného je jednání pachatele kvalifikováno jako trestný čin vraždy dle ustanovení § 140 TZ.

Případů změny právní kvalifikace skutku z trestného činu vraždy na jiný trestný čin, kdy smrt je nedbalostním následkem jednání, jehož primární objekt je jiný, než lidský život, a naopak, je v praxi nepřehledné množství. Jelikož se snažím ve své práci propojit teorii s praxí, nemohu se zaměřit toliko na trestný čin vraždy, ale alespoň krátce se zmíním též o ostatních trestných činech, které postihují způsobení smrti, byť se jedná o následek v podobě nedbalostního jednání. Srovnání těchto trestných činů je nutné nejen z důvodů vymezení okolností ovlivňujících kvalifikaci skutku, ale též proto, abych poukázala na některé nedostatky stávající právní úpravy, zejména pokud jde o výši trestních sankcí, které postihují jednání mající za následek smrt. Podstatou sdělení níže je zjištění, že skutkové podstaty trestných činů, jejichž hlavním nebo vedlejším objektem je lidský život a předmětem člověk, jsou v našem trestním zákoníku upraveny ve skutkových podstatách trestných činů v deseti hlavách, a rozpětí trestní sazby odnětí svobody za jednání, jehož účinkem je smrt, je od 6 měsíců až po doživotí.

De lege ferenda: Zákonodárce by měl postih za nedbalostní způsobení smrti v důsledku různého jednání sjednotit, protože v konečném důsledku jde vždy o to, že byl někdo zbaven života, tedy byl zasažen ten nejvzácnější objekt chráněný trestním zákonem. Rozdíly ve způsobu spáchání činu, tedy v objektivní stránce činu, které se zcela evidentně promítají do trestních sazeb dnešního trestního zákoníku, by bylo možno zohlednit při ukládání konkrétního trestu za konkrétní jednání, kdy by bylo možné rozšířit např. okruh polehčujících a přitěžujících okolností, případně možnosti uložení rozšíření podmínek užití § 58 TZ pro mimořádné snížení trestu odnětí svobody. Okolností, která odlišuje trestný čin vraždy od ostatních trestných činů majících za následek smrt, je subjektivní stránka činu. Nemyslím si, že je správné, aby pachatel, který dlouhodobě týrá své malé dítě, v důsledku čehož toto zemře, mohl být potrestán pouze trestem v rozmezí 5 – 12 let odnětí svobody

nepodmíněně, zatímco pachatele, který úmyslně jedním útokem usmrtil dítě mladší 15 let, je možné potrestat až doživotním trestem apod.

S ohledem na shora uvedené, pro srovnání právní úpravy trestného činu vraždy a dalších trestných činů postihujících následek v podobě způsobení smrti, si dovolím jen krátký exurz do vybraných ustanovení zvláštní části trestního zákoníku, a to těch, se kterými se orgány činné v trestním řízení v rámci řešení případů úmrtí osob, v praxi setkávají. Jde nejen o trestné činy, které kvalifikují způsobení smrti jako nedbalostního následku, ale též o další trestné činy postihující úmyslná usmrcení, které nejsou podřazeny pod hlavu I, díl první trestního zákoníku, jako např. trestný čin obecné ohrožení § 272 odst. 3 písm. a) TZ. Společným rysem těchto trestných činů a trestného činu vraždy je prvek násilí.

Hlava I – Trestné činy proti životu a zdraví

Díl 2 Trestné činy proti zdraví

Tyto trestné činy se kromě závažnosti následku liší formou zavinění. Objektem je lidské zdraví, tj. normální tělesné i duševní funkce organismu. Objektivní stránka je charakterizována způsobením ublížení na zdraví, kdy trestní zákoník rozlišuje těžkou újmu na zdraví a ublížení na zdraví, kdy soud rozhoduje o naplnění těchto znaků na podkladě lékařských zpráv a znaleckých posudků. Ochrana je poskytována i proti útokům, které zhorší zdraví člověka již nemocného, zraněného nebo postiženého.²⁰³ Následek v podobě smrti je obsažen ve skutkových podstatách níže uvedených trestných činů:

- Těžké ublížení na zdraví § 145 odst. 1, odst. 3 TZ – trest 8 – 16 let OS
- Ublížení na zdraví § 146 odst. 1, odst. 4 TZ – trest 5 – 10 let OS
- Ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky § 146a odst. 1, odst. 3, odst. 5 TZ – trest 2 – 8 let OS

Hlava II - Trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství

Předmětem ochrany trestných činů zde zařazených jsou druhové objekty, které patří ve stupnici hodnot svým významem hned za ty nejdůležitější, tedy za ochranu lidského

²⁰³ DRAŠTÍK, A. et al. *Trestní zákoník. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 879.

života a zdraví, a to lidská svoboda a osobnost člověka. Tato práva vyplývají už z Listiny, kdy čl. 1 a čl. 2 uvádějí: „každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá“. Svobodu můžeme chápat jako: „Stav člověka prostý jakéhokoliv omezení jeho chování zákonem nedovoleným donucením (násilím), tj. takový stav, v němž se člověk může chovat libovolně podle svého rozhodnutí, aniž mu kdokoliv v nějakém chování mohl nedovoleným způsobem bránit, anebo ho k nějakému chování nedovoleným způsobem nutit.“²⁰⁴ Trestné jsou jen neoprávněné zásahy do osobní, domovní nebo jiné svobody. Objektivní stránka těchto trestných činů obsahuje v řadě případů stejné způsoby nátlaku na vůli poškozeného, kterými je nejčastěji násilí, pohrůžka násilí, pohrůžka bezprostředního násilí, pohrůžka jiné těžké újmy, zneužití závislosti.²⁰⁵ Pojem násilí je obecně definován jako fyzický útok na určitou osobu nebo věc. Za násilí se považuje i uvedení jiného lstí nebo jiným podobným způsobem do stavu bezbrannosti. Pohrůžka bezprostředního násilí je pohrůžka násilím, které má být ihned vykonáno. Pohrůžka násilí nebo pohrůžka jiné těžké újmy je pojmem širším, zahrnuje hrozbu násilí bezprostředního i takového, kterého má být užito v budoucnu. Závislost znamená stav, v němž člověk nemůže zcela svobodně jednat, protože je v některém směru odkázán na pachatele. Tíseň je stav, byť přechodný, vyvolaný nepříznivými okolnostmi, které vedou k omezení volnosti v rozhodování. Pachatelem může být zpravidla kdokoliv.²⁰⁶ Smrt jako přitěžující okolnost kvalifikované skutkové podstaty obsahují pouze níže vyjmenované trestné činy dílu prvního. Díl druhý hlavy druhé smrt ve svých skutkových podstatách neobsahuje.

Díl 1 Trestné činy proti svobodě

Trestní sazby za spáchání skutků s následkem smrti kvalifikovaných dle ustanovení níže jsou poměrně vysoké, zpravidla v rozmezí 8 – 16 let nebo 10 - 18 let odnětí svobody, výjimku tvoří § 169 TZ a § 171 TZ, kde jsou sazby 3 – 10 let odnětí svobody.²⁰⁷

- Obchodování s lidmi § 168 odst.1, odst. 2, odst. 5 TZ – trest 10 – 18 let OS
- Svěření dítěte do moci jiného § 169 odst. 1, odst. 3 písm. a) TZ – trest 3 – 10 let OS
- Zbavení osobní svobody § 170 odst.1, odst. 3 písm. a) TZ – trest 8 – 16 let OS
- Omezování osobní svobody § 171 odst. 1, odst. 4 písm. a) TZ – trest 3 – 10 let OS

²⁰⁴ KNAPP, V., PAVLÍČEK, V. In: PAVLÍČEK, V. *Ústava a ústavní řád České republiky: komentář*. II. díl. 2., dopl. a podstatně rozš. vydání. Praha: Linde, 1999, s. 86.

²⁰⁵ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022, s. 597.

²⁰⁶ Ibid.

²⁰⁷ *Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění.*

- Zavlečení § 172 odst.1, odst. 3 písm. a) TZ – trest 8 – 16 let OS
- Loupež § 173 odst. 1, odst. 4 TZ – trest 10 – 18 let OS
- Braní rukojmí § 174 odst. 1, odst. 4 TZ – trest 10 – 18 let OS
- Vydírání § 175 odst. 1, odst. 4 TZ – trest 8 – 16 let OS

Hlava III – Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti

Hlava III obsahuje celkem jedenáct trestných činů, kdy důstojnosti v sexuální oblasti se týká ještě trestný čin svádění k pohlavnímu styku dle § 202 TZ, který je však zařazen v hlavě čtvrté mezi trestnými činy proti rodině a dětem. Druhový objekt těchto trestných činů je vyjádřen již v názvu této skupiny. Tato oblast trestněprávní úpravy doznala velkých změn v souvislosti s poslední novelou trestního zákona, kdy dříve tuto oblast pokrývala hlava osmá – trestné činy proti svobodě a lidské důstojnosti a trestné činy, jejichž objektem je právo na svobodné rozhodování o vlastním pohlavním životě, byly podřazeny pod oddíl druhý – trestné činy proti lidské důstojnosti.²⁰⁸ V nynější právní úpravě jsou trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti upraveny samostatně v hlavě III, což nově zdůrazňuje již její samotný název. Tato ustanovení postihují jednání, která se dostávají do příkrého rozporu s mravním cítěním společnosti, kdy je však nutno zmínit, že mravní normy každé společnosti se historicky vyvíjejí, mohou se lišit i teritoriálně, avšak některé skutkové podstaty naopak odrážejí mezinárodní koordinaci boje s určitými negativními jevy.²⁰⁹ Smrt jako přitěžující okolnost obsahují čtyři níže uvedené trestné činy hlavy III, a to:

- Znásilnění § 185 odst.1, odst. 4 TZ – trest 10 – 18 let OS
- Sexuální nátlak § 186 odst. 1, odst. 2, odst. 6 TZ – trest 10 – 16 let OS
- Pohlavní zneužití § 187 odst. 1, odst. 4 TZ – trest 10 – 18 let OS
- Kuplířství § 189 odst. 1, odst. 4 TZ – 8 – 15 let

Hlava IV – Trestné činy proti rodině a dětem

Ustanovení hlavy IV zvláštní části trestního zákoníku představují ve spojení s dalšími právními předpisy, zejména zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, zákonnou garanci poskytování účinné ochrany rodině a dětem, která je v souladu s ústavněprávními

²⁰⁸ JELÍNEK, J. *Trestní zákon a trestní řád*. 18. aktual. vydání. Praha: Linde, 2002, s. 247.

²⁰⁹ *Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění.*

principy vyjádřenými v Listině a mezinárodními smlouvami, kterými je ČR vázána.²¹⁰ Objektem této skupiny trestných činů je zájem společnosti na uplatnění institutu monogamie a zájem na řádné výchově, výživě, tělesném a duševním vývoji dítěte. Pojem dítěte definuje ustanovení § 126 TZ, které stanoví, že dítětem se rozumí osoba mladší 18 let, pokud trestní zákon nestanoví jinak.²¹¹ Toto vymezení však neodpovídá zákonu o soudnictví ve věcech mládeže, kde je pojem mládeže rozdělen na děti (do 15 let věku) a mladistvé (od 15 do 18 let věku).²¹² Ochranu rodiny a dětí poskytují i jiné hlavy trestního zákoníku, např. ustanovení § 142 TZ, § 169 TZ, aj. I v tomto oddílu najdeme ustanovení, která postihují jednání, jehož objektem je dítě, osoba blízká nebo osoba stížená duševní poruchou (duševní poruchu definuje ustanovení § 123 TZ) a následkem jednání je smrt. Jde o níže uvedené trestné činy:²¹³

- Opuštění dítěte nebo svěřené osoby § 195 odst. 1, odst. 4 TZ – trest 3 – 10 let OS
- Týrání svěřené osoby § 198 odst. 1, odst. 3 písm. b) TZ – trest 5 – 12 let OS
- Týrání osoby žijící ve společném obydlí § 199 odst. 1, odst. 3 písm. b) TZ – trest 5 – 12 let OS
- Únos dítěte a osoby stížené duševní poruchou § 200 odst. 1, odst. 4 písm. a) TZ – trest 3 – 10 let OS

Hlava VII – Trestné činy obecně nebezpečné

Druhovým objektem těchto trestných činů je zájem na ochraně bezpečnosti života, zdraví lidí a majetku, pokud nenáleží samotnému pachateli. Jde zásadně o trestné činy ohrožovací, což znamená, že k jejich dokonání postačí pouhé ohrožení chráněného zájmu. Jejich následek spočívá ve vyvolání reálného nebezpečí, tj. větší či menší pravděpodobnosti vzniku poruchy. S výjimkou trestného činu obecného ohrožení dle ustanovení § 273 TZ, který lze spáchat také z nedbalosti, jde z hlediska subjektivní stránky o trestné činy úmyslné.²¹⁴ Pokud jde o smrtelný následek, ten je obsažen ve kvalifikovaných skutkových podstatách níže uvedených trestných činů jako nedbalostní následek, s výjimkou ustanovení § 272 odst. 3 písm. a) TZ, který postihuje pachatele, který činem naplňujícím znaky obecného ohrožení způsobil úmyslně smrt.

²¹⁰ DRAŠTÍK, A. et al. *Trestní zákoník. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 1045.

²¹¹ *Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění*.

²¹² JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022, s. 642.

²¹³ *Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění*.

²¹⁴ DRAŠTÍK, A. et al. *Trestní zákoník. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 2154.

Již Nejvyšší soud ČSSR judikoval, že pokud pachatel úmyslně vydá lidi v nebezpečí smrti anebo těžké újmy na zdraví v úmyslu usmrtit jiného, tedy úmyslně vyvolá obecné nebezpečí za okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby podle ustanovení § 179 odst. 3 písm. a) trestního zákona, dopustí se trestného činu obecné ohrožení dle ustanovení § 179 odst. 3 písm. a) trestního zákona a nikoli trestného činu vraždy dle ustanovení § 219 trestního zákona.²¹⁵ Z uvedeného vyplývá, že jednočinný souběh trestného činu vraždy dle ustanovení § 140 TZ a trestného činu obecného ohrožení dle ustanovení § 272 odst. 3 písm. a) TZ je vyloučen.

Díl 1 Trestné činy obecně ohrožující

Tento díl obsahuje mimo jiné též tzv. drogové trestné činy, kdy zákonodárce reaguje na zvyšování spotřeby drog, šíření nedovoleného nakládání s nimi, rozšíření organizovaného zločinu zaměřeného na obchodování s drogami, resp. zneužívání jednotlivých druhů drog, což v současné společnosti představuje jeden z globálních problémů lidstva. Otázky související s drogami, jejich zneužíváním a jejich efektivní řešení vyžaduje multidisciplinární spolupráci na národní, regionální a mezinárodní úrovni. Drogy představují pro společnost závažný problém sociální, zdravotní, finanční, ale též kriminální.²¹⁶ Pokud jde o prokázání zavinění smrti uživatele drog osobě, která mu drogu podala, nabídla, vyrobila či prodala apod., v praxi je úspěšnost minimální, a to zejména s ohledem na konspirativní jednání konzumentů a dealerů, kdy se jen výjimečně podaří prokázat, že látka, jejíž užití vedlo ke smrti poškozeného, byla dodána tou kterou konkrétní osobou. Tyto trestné činy vykazují vysokou latentnost, a i díky tomu je jednání pachatelů tzv. drogových trestných činů vysoce společensky škodlivé, čemuž odpovídají i vysoké trestní sazby příslušných ustanovení. Následek smrti je obsažen ve skutkových podstatách níže uvedených trestných činů.²¹⁷

- Obecné ohrožení § 272 odst. 1, odst. 2 písm. d), odst. 3 písm. a) TZ – trest 12 – 20 let OS
- Obecné ohrožení z nedbalosti § 273 odst. 1, odst. 3 písm. a) TZ – trest 2 – 8 let OS
- Obecné ohrožení z nedbalosti § 273 odst.1, odst. 2 písm. b), odst. 4 TZ - trest 3 – 10 let OS

²¹⁵ *Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 5. 9. 1974, sp. zn. Tsf 3/74, publikované jako R 43/74, Sbíрка soudních rozhodnutí a stanovisek.*

²¹⁶ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022, s. 788.

²¹⁷ *Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění.*

- Nedovolená výroba a držení radioaktivní látky a vysoce nebezpečné látky § 281 odst. 1, odst. 3 písm. a) TZ – trest 8 – 16 let OS
- Nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy § 283 odst. 1, odst. 4 písm. a) TZ – 10 – 18 let OS
- Výroba a jiné nakládání s látkami s hormonálním účinkem § 288 odst. 1, odst. 4 písm. a) TZ – trest 5 – 12 let OS

Kromě výše uvedených trestných činů, se kterými se při řešení případů násilného úmrtí člověka běžně setkáváme, je potřeba zmínit další trestné činy, které zahrnují způsobení smrti z hlediska subjektivní stránky jak ve formě nedbalosti, tak i úmyslu, jejichž užití se stává v současnosti aktuálním. Jde zejména o trestný čin teroristický útok dle ustanovení § 311 TZ, kdy užití této právní kvalifikace se nabízelo naposled např. v případě střelby na Filozofické fakultě UK Praha z prosince 2023. Tato kvalifikace v daném případě nakonec nebyla použita, neboť bylo zjištěno, že útok pachatele byl veden osobními vztahy a motivací činu byl úmysl usmrtit jiného, nikoliv v úmyslu poškodit ústavní zřízení či obranyschopnost ČR. Jednání vykazující znaky skutkové podstaty teroristického útoku ve smyslu ustanovení § 311 TZ však na území naší republiky nejsou již věci zcela výjimečnou, proto se o trestných činech hlavy IX ve stručnosti rovněž zmiňují.

Hlava IX – Trestné činy proti České republice, cizímu státu a mezinárodní organizaci

Tato hlava zvláštní části trestního zákoníku poskytuje ochranu zájmům České republiky proti trestným činům namířeným proti ústavnímu zřízení republiky, její bezpečnosti a obranyschopnosti, některá ustanovení poskytují ochranu také cizím státům a mezinárodním organizacím. Z hlediska objektivní stránky jsou zde obsažena ustanovení představující útoky proti chráněným zájmům různorodé povahy. Méně závažné formy takových jednání jsou posouzeny podle jiných ustanovení trestního zákoníku (např. trestný čin teroru dle ustanovení § 312 TZ je zvláštním případem trestného činu vraždy podle ustanovení § 140 TZ). Zvláště významnou okolností je spáchání trestných činů proti republice za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu. Pachatelem může být kdokoliv, vyjma některých ustanovení, která vyžadují speciální subjekt, tedy např. ten, komu byla uložena speciální povinnost.²¹⁸ Závažnosti chráněných zájmů odpovídají též výměry trestů

²¹⁸ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022, s. 838.

v jednotlivých případech u níže uvedených trestných činů postihujících následek smrti, kdy jsou sazby srovnatelné s tresty ukládanými v případě trestného činu vraždy.²¹⁹

Díl 1 Trestné činy proti základům ČR, cizího státu a mezinárodní organizace

- Rozvracení republiky § 310 odst. 1, odst. 2 písm. b) TZ – trest 12 – 20 let OS či výjimečný trest
- Teroristický útok § 311 odst. 1, odst. 2, odst. 3 písm. b) TZ – trest 12 – 20 let OS či výjimečný trest
- Teror § 312 odst. 1 TZ – trest 15 – 20 let OS či výjimečný trest
- Sabotáž § 314 odst. 1, odst. 3 písm. a) TZ – 10 – 20 let OS či výjimečný trest.

Jak je z výše uvedeného zřejmé, trestných činů, jejichž objektem je život, nebo které způsobují následky na životě, je v trestním zákoníku mnoho, přičemž jsem si nekladla za cíl provést komplexní analýzu, nýbrž jsem poukázala na trestné činy, jejichž právní kvalifikace bývá v souvislosti s řešením trestného činu vraždy zvažována. Do první hlavy, dílu 1, zvláštní části však byly zařazeny jen ty, u kterých je život na prvním místě, tedy je jediným nebo hlavním objektem trestného činu a subjektivní stránka spočívá v úmyslném usmrcení. Život a zdraví člověka jsou však chráněny i v dalších hlavách zvláštní části trestního zákoníku, a to ať v základních nebo v kvalifikovaných skutkových podstatách, kdy i úmyslná usmrcení jiného jsou podřazeny pod skutkové podstaty trestných činů zařazených v jiných hlavách trestního zákoníku, jak je pojednáno výše. Nedbalostním následkem v podobě způsobení smrti jsem se zabývala proto, abych upozornila na velmi tenkou hranici mezi posouzením skutku jako úmyslného usmrcení a jako usmrcení v podobě nedbalostního následku, kdy často je příznivější kvalifikace skutku užitá z důvodu důkazní nouze, kdy soud musí postupovat dle zásady „in dubio pro reo“, tedy v pochybnostech ve prospěch pachatele. Typicky, pokud není prokázán úmysl usmrtit jiného, je skutek posouzen jako těžké ublížení na zdraví s následkem smrti nebo znásilnění s následkem smrti či jiný trestný čin odpovídající prokázaným znakům skutkové podstaty.

²¹⁹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění.

5.2 Příklady TČ vraždy z praxe, srovnání TČ vraždy a TČ těžkého ublížení na zdraví s následkem smrti

Teoretické pojednání o trestném činu vraždy chci doložit příklady z praxe, na kterých chci ukázat, jak je obtížné správně stanovit právní kvalifikaci skutku. Uvedu příklady sporné kvalifikace skutků, které byly v různém stadiu řízení kvalifikovány různě, od kvalifikace jako trestný čin vraždy dle ustanovení § 140 TZ (tedy úmyslného usmrcení jiného), přes kvalifikaci jako trestný čin těžké ublížení na zdraví dle ustanovení § 145 odst. 1, odst. 3 TZ (tedy s nedbalostním následkem smrti) až po kvalifikaci jako trestný čin vraždy dle ustanovení § 140 odst. 2 TZ. K demonstraci úskalí učinění správné kvalifikace skutku využiji poznatky ze své vlastní praxe, kdy se pokusím na jednotlivých případech z roku 2022, dnes již pravomocně skončených, které byly dozorovány Městským státním zastupitelstvím v Praze, upozornit na v praxi často odlišné právní posouzení skutků, které jsou si způsobem provedení a následkem velmi podobné, případně na odlišné posouzení skutku policejním orgánem, státním zástupcem, nalézacím soudem a odvolacím soudem. Dále na konkrétních příkladech zmíním dopad nově užívaných institutů dohody o vině a trestu a prohlášení viny na průběh řízení a zejména na výši ukládaných trestů ve věcech spadajících do příslušnosti krajského soudu ve smyslu ustanovení § 17 TR. Dále uvedu příklady užití samostatné skutkové podstaty premeditativní vraždy dle ustanovení § 140 odst. 2 trestního zákoníku, a to jak vraždy s rozmyslem, tak vraždy po předchozím uvážení, a kvalifikovaných skutkových podstat ustanovení § 140 odst. 3 trestního zákoníku v praxi. Mnou užitá kazuistika slouží k názorné ilustraci aplikace teorie, zmíněné výše, v praxi. Výsledkem této mé vlastní analýzy je zjištění, že skutečně je v praxi realizována jedna ze základních zásad trestního řízení, a to volného hodnocení důkazů soudem, kdy soud je při svém rozhodování vázán zákonem, avšak každý případ je posuzován a hodnocen jednotlivě, přičemž platná judikatura má pouze doporučující charakter a není pro soud závazná. Citovanými rozsudky je pak doloženo, že i ukládání trestů je zcela individuální.

Dalším výsledkem mé analýzy případů spáchaných v roce 2022 je zjištění, že v daném roce v Praze ubylo případů, kdy byl mechanismus usmrcení spojen s užitím střelných zbraní. Pro účely mé analýzy postačí zjednodušený popis skutku, kdy nejsou uváděny zejména časové údaje a detaily k určení místa spáchání skutku, nejedná se o citace rozsudku, ale popis skutku je zaměřen na sdělení mechanismu útoku, závažnosti

zranění, a následku činu, od čehož se odvíjí právní kvalifikace skutku, přičemž i navazující výroky o trestu nejsou přesnou citací rozsudků. Dalším výsledkem mé analýzy je potvrzení předpokladu, že užitím institutů „dohody o vině“ a „prohlášení viny“ dochází k výraznému zkrácení trestního řízení, zejm. pak řízení před soudem, což je přínosem zejm. z hlediska ekonomiky řízení, ale též efektivity řízení, kdy je dán zájem společnosti na rychlém projednání věci, usvědčení a potrestání pachatele, neboť s ubíhajícím časem od doby spáchání do doby uložení trestu se snižuje i výchovný a preventivní účel trestu.

Než přistoupím k samotné analýze případů, je potřeba zmínit několik zásadních údajů k ustanovení trestného činu těžké ublížení na zdraví dle ustanovení § 145 TZ, které v kvalifikované skutkové podstatě zahrnuje přitěžující okolnost v podobě způsobení smrti.

Ustanovení § 145 TZ zní:²²⁰

§ 145

(1) Kdo jinému úmyslně způsobí těžkou újmu na zdraví, bude potrestán odnětím svobody na tři léta až deset let.

(2) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1

a) na dvou nebo více osobách,

b) na těhotné ženě,

c) na dítěti mladším patnácti let,

d) na svědkovi, znalci nebo tlumočnickovi v souvislosti s výkonem jejich povinností,

e) na zdravotnickém pracovníkovi při výkonu zdravotnického zaměstnání nebo povolání směřujícího k záchraně života nebo ochraně zdraví, nebo na jiném, který plnil svou obdobnou povinnost při ochraně života, zdraví nebo majetku vyplývající z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo uloženou mu podle zákona,

f) na jiném pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně nebo domněle bez vyznání,

g) opětovně nebo poté, co spáchal jiný zvláště závažný zločin spojený s úmyslným způsobením těžké újmy na zdraví nebo smrti nebo jeho pokus, nebo

h) ze zavrženíhodné pohnutky.

(3) Odnětím svobody na osm až šestnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.

(4) Příprava je trestná.

Pouhým srovnáním skutkových podstat trestného činu vraždy dle ustanovení § 140 TZ a trestného činu těžké ublížení na zdraví dle ustanovení § 145 TZ lze konstatovat, že podstatná část přitěžujících okolností kvalifikovaných skutkových podstat obou trestných činů je stejná. Zásadní rozdíl mezi těmito dvěma trestnými činy je v objektu, kdy objektem

²²⁰ Ibid.

trestného činu vraždy je život, zatímco objektem trestného činu těžkého ublížení na zdraví je zdraví. Útoky vůči tělesné integritě člověka spočívající v brutálním fyzickém napadení bez užití zbraně, nebo za užití zbraně, které však nevedlo k usmrcení oběti, např. jedna bodná rána nožem, údery těžkým předmětem vedené do oblasti hlavy, kopy vedené vysokou intenzitou do oblasti, kde jsou uloženy životně důležité orgány, to bývají nejčastěji sporné případy.

Trestný čin těžké ublížení na zdraví obsahuje jako přitěžující okolnost v kvalifikované skutkové podstatě způsobení smrti jako nedbalostního následku útoku vedeného proti zdraví. K tomu, aby čin mohl být kvalifikován jako vražda, zejm. ve stadiu pokusu, je potřeba prokázat úmysl pachatele poškozeného usmrtit, který v souladu s platnou judikaturou nelze dovozovat toliko z charakteru zbraně, použité k útoku. Podrobně rozdíl v posouzení právní kvalifikace skutku dokládám na konkrétních příkladech níže, viz případ pod bodem 9) kdy jednání pachatele bylo orgány činnými v trestním řízení posouzeno jako pokus trestného činu vraždy dle ustanovení § 21 odst. 1 TZ k ustanovení § 140 odst. 1 TZ, Městským soudem v Praze jako trestný čin pokus těžkého ublížení na zdraví dle ustanovení § 21 odst. 1 TZ k ustanovení § 145 odst. 1 TZ a Vrchním soudem v Praze jako pokus trestného činu vraždy dle ustanovení § 21 odst. 1 TZ k ustanovení § 140 odst. 1 TZ. Pro demonstraci složitosti právního posouzení skutků v daném případě zmiňuji i části argumentace obou soudů, kterými odůvodňovaly své rozhodnutí ohledně právní kvalifikace skutku.

Opačný případ posouzení vývoje právní kvalifikace skutku dokládám příkladem pod bodem 10), kdy skutek byl orgány činnými v trestním řízení kvalifikován jako pokus těžkého ublížení na zdraví dle ustanovení § 21 odst. 1 TZ k ustanovení § 145 odst. 1 TZ, ke sporu o příslušnost Vrchní soud v Praze konstatoval, že je možná kvalifikace jako pokus vraždy dle ustanovení § 21 odst. 1 TZ k ustanovení § 140 odst. 1 TZ, Městský soud v Praze pachatele odsoudil a skutek kvalifikoval jako pokus vraždy dle ustanovení § 21 odst. 1 TZ k ustanovení § 140 odst. 2 TZ, a konečné stanovisko Vrchního soudu v Praze v rámci odvolacího řízení k této kvalifikaci neznáme, neboť obviněný zemřel a Vrchní soud v Praze trestní stíhání zastavil, aniž by se právní kvalifikací skutku více zabýval.

Dalším příkladem sporné kvalifikace je případ pod bodem 12), kde skutek byl původně kvalifikován jako pokus těžkého ublížení na zdraví dle ustanovení § 21 odst. 1 TZ k ustanovení § 145 odst. 1 TZ, v rámci rozhodování sporu o příslušnost VS Praha připustil, že by mohla přicházet v úvahu kvalifikace skutku jako pokusu trestného činu vraždy

dle ustanovení § 21 odst. 1 TZ k ustanovení § 140 odst. 1 TZ. Městský soud v Praze poté pachatele odsoudil a skutek kvalifikoval jako pokus vraždy dle ustanovení § 21 odst. 1 TZ k ustanovení § 140 odst. 1 TZ, načež k odvolání obžalovaného Vrchní soud v Praze kvalifikaci změnil a skutek kvalifikoval jako pokus těžkého ublížení na zdraví dle ustanovení § 21 odst. 1 TZ k ustanovení § 145 odst. 1 TZ.

Analýza případů z praxe MSZ v Praze:

První případ zmiňuji jako příklad mechanismu útoku prokazujícího úmysl obviněného poškozeného usmrtit - bodná poranění, kdy pachatel útočil nožem do oblasti břicha a zad, přičemž došlo k zasažení plicní tepny a poškozený v důsledku pokrvácivého šoku zemřel. Tepnu je nutno považovat za životně důležitý orgán ve smyslu ustanovení § 122 odst. 2 písm. e) TZ a z mechanismu útoku – tři bodných ran směřovaných do hrudníku, zepředu i zezadu, kdy každý ví, že v oblasti hrudníku jsou životně důležité orgány, je dovozován úmysl obviněného poškozeného usmrtit. Řízení před soudem urychlilo prohlášení viny obviněného. Zároveň uvádím informace o náhradě škody a nemajetkové újmy přiznané poškozeným.

1) 1 KZV 10/2022 - obv. R. N., r. 1976

- skutek byl policejním orgánem kvalifikován a následně i SZ žalován jako zločin vraždy dle ustanovení § 140 odst. 1 trestního zákoníku
- **mechanismus útoku - dvě bodné rány**
- u soudu obviněný prohlásil vinu, kdy soud prohlášení viny přijal
- rozsudek sp. zn. 41 T 7/2022 – popis skutku i kvalifikace shodná s obžalobou
- trest – 10 let odnětí svobody NEPO/ věznice s ostrahou
- rozsudek nabyl právní moci dnem vyhlášení
- délka řízení – skutek se stal dne 14. 1. 2022, rozsudek MS Praha v PM dne 30. 5. 2022

Rozsudek:

Popis skutku:

dne 14. 1. 2022 v době mezi 16:00 hodin a 16:25 hodin v Praze 8, po předchozí slovní rozeprá se svým tchánem – poškozeným Š. K., r. 1956, tohoto **nejprve udeřil pěstí do obličeje** a poté, co rozeprá dále pokračovala, vzal ze zásuvky v kuchyňské lince nůž zn. Vivess o celkové délce 33 cm s čepelí o délce 20 cm a tímto **nožem v úmyslu poškozeného usmrtit mu zasadil ránu do břicha pod pravým podžebřím s vbodem 10 cm pod dolním okrajem pravého podžebří a 7 cm od pupku v kůži vodorovného směru**, od které pokračovala bodná dučej kůží, podkožím, pravou polovinou přímého břišního svalu do dutiny břišní vpravo s nářezem stěny coeka (přechod tenkého střeva v tlusté střevo vpravo) s částečným protětím stěny kličky tenkého střeva a končící v dutině břišní, bodná dučej směřovala zepředu dozadu, lehce šikmo shora dolů a zprava doleva, a **dále mu zasadil bodnou ránu do levé poloviny zad se vbodem v čáře lopatkové, 7 cm pod dolním okrajem levé lopatky** (ve výšce 125 cm nad patou levé nohy), v kůži šikmého směru, od které pokračovala bodná dučej kůží, podkožím, širokým zádovým svalem do levé dutiny hrudní přes 8. žebro, jehož spodní okraj byl hladce prořat ve vzdálenosti 7 cm od 9. hrudního obratle vlevo, společně s mezižebním svalem mezi 8. a 9. hrudním obratlem s krevními výrony, v dutině hrudní pronikla vlevo do dolního laloku levé plicе, kterou pronikla s naříznutím větve plicní tepny a ke stěně hrudní srdečnice v sestupném úseku, kde nařízla jen zevní vrstvu její stěny, bodná dučej směřovala šikmo zezadu dopředu v téměř vodorovné rovině a lehce šikmo doprava ke střední čáře těla, čímž mu způsobil život ohrožující zranění, která si vyžádala okamžitý převoz do Ústřední vojenské nemocnice, kde se poškozený okamžitě podrobil operaci, ale i přes veškerou odbornou péči na následky zranění dne 14. 1. 2022 v 23:45 hodin zemřel, kdy příčinou jeho smrti byl úrazový a pokrvácivý šok v důsledku bodných ran trupu.

Kvalifikace:

tedy: jiného úmyslně usmrtil,

tím spáchal: zvláště závažný zločin vraždy podle ustanovení § 140 odst. 1 trestního zákoníku.

Trest:

Podle ustanovení § 140 odst. 1 trestního zákoníku se ukládá trest odnětí svobody v trvání **10 (deseti) let.**

Podle ustanovení § 56 odst. 3 trestního zákoníku se obžalovaný pro výkon tohoto trestu zařazuje do věznice ostrahou.

Náhrada škody:

Podle ustanovení § 228 odst. 1 trestního řádu je obžalovaný R. N. povinen zaplatit poškozené „pojišťovně“ (anonymizováno) na náhradě škody částku ve výši **11 554 Kč**.

Podle ustanovení § 228 odst. 1 trestního řádu je obžalovaný R. N. povinen zaplatit poškozené **MUDr. D. K., r. 1959**, na náhradě nemajetkové újmy částku ve výši **756 000 Kč** a poškozené **Š. N., r. 1991**, na náhradě nemajetkové újmy částku ve výši **756 000 Kč**.

Podle § 229 odst. 1 trestního řádu se zbytkem nároku byly poškozené odkázány na řízení ve věcech občanskoprávních.²²¹

Níže popisují užití právní kvalifikace skutku jako vraždy po předchozím uvážení a dopad přístupu obžalovaného, který v řízení před soudem uzavřel se státním zástupcem dohodu o vině a trestu, na délku řízení i výši trestu.

2) 1 KZV 40/2022 – obv. Š. H. r. 2003

- skutek byl policejním orgánem kvalifikován a následně i SZ žalován jako zločin vraždy podle ustanovení § 140 odst. 2 trestního zákoníku ve stadiu pokusu podle ustanovení § 21 odst. 1 trestního zákoníku
- **mechanismus útoku rdoušení a útok nožem**
- rozsudek sp. zn. 57 T 7/2022 – skutek a kvalifikace beze změny – rozsudek je v PM dnem vyhlášení – **schválená dohoda o vině a trestu** – dohoda sjednána až v řízení před soudem!
- trest – 8 let NEPO/ věznice s ostrahou
- uložena ústavní ochranná léčba zaměřená na patologické hráčství
- délka řízení – skutek ze dne 18. 3. 2022 – rozsudek MS Praha v PM dne 19. 9. 2022

Popis skutku:

dne 18. 3. 2022 kolem 13:30 hodin v Praze 9, z důvodu nevyřešených majetkových záležitostí týkajících se splácení dluhu, který má vůči svým rodičům, se obžalovaný

²²¹ *Rozsudek MS Praha sp. zn. 41 T 7/2022.*

rozhodl, že usmrtí svého otce M. H., r. 1951, aby společně nemohli jít do banky zkontrolovat stav účtu obžalovaného, na němž nebyly žádné finanční prostředky, přičemž obžalovaný si připravil ručník na zakrytí otcových úst a kuchyňský nůž s čepelí o délce 20 cm, a v okamžiku, kdy se otec v předsíni obouval, k němu zezadu přistoupil, **přiložil mu ručník na ústa a nožem jej chtěl říznout do krku**, což se mu nezdařilo, neboť poškozený se aktivně bránil a v rámci fyzického konfliktu se zmocnil nože, kterým na něj obžalovaný útočil, posléze oba v dětském pokoji spadli na zem a tam se obžalovaný opakovaně snažil dusit poškozeného tím, že mu pravou rukou zakrýval ústa i nos, načež po několika pokusech útoku zanechal a sedl si na postel ve svém pokoji.

Kvalifikace:

tedy: dopustil se jednání, které bezprostředně směřovalo k dokonání trestného činu v úmyslu trestný čin spáchat tím, že po předchozím uvážení jiného úmyslně usmrtí, avšak k dokonání trestného činu nedošlo,

tím spáchal: trestný čin vraždy podle ustanovení § 140 odst. 2 trestního zákoníku ve stadiu pokusu dle ustanovení § 21 odst. 1 trestního zákoníku.

Trest:

- Podle ustanovení § 140 odst. 2 trestního zákoníku za použití ustanovení § 58 odst. 3, odst. 6 trestního zákoníku **k trestu odnětí svobody v trvání 8 (osmi) let.**
- Podle ustanovení § 56 odst. 2 písm. a), odst. 3 trestního zákoníku se obžalovaný pro výkon trestu **zařazuje do věznice s ostrahou.**
- Podle ustanovení § 99 odst. 2 písm. a), odst. 3, odst. 4 trestního zákoníku se obžalovanému dále ukládá **ochranné léčení zaměřené na patologické hráčství (gamblerství), a to ústavní formou.**²²²

V dalším případě ukazují, že i jedna bodná rána může být považována za útok vedený v úmyslu jiného usmrtit, tedy odůvodňovat užití kvalifikace skutku jako zločinu vraždy dle ustanovení § 140 odst. 1 TZ, a to s ohledem na intenzitu a mechanismus útoku. Jde o další případ, kdy byla sjednána dohoda o vině a trestu mezi obviněným a státním zástupcem, a to až v řízení před soudem. Zdálo by se, že sjednaný trest je přísný, při srovnání s předchozím případem, kde rovněž byl uložen trest 8 let odnětí

²²² Rozsudek MS Praha, sp. zn. 57 T 7/2022.

svobody, avšak při kvalifikaci skutku dle § 140 odst. 2 TZ, ale není tomu tak, neboť v případě pod bodem 3) byl ukládán úhrnný a zároveň souhrnný trest.

3) 1 KZV 43/2022 – obv. T. Ř., r. 2003

- skutek byl policejním orgánem kvalifikován a následně i SZ žalován jako zločin vraždy dle ustanovení § 140 odst. 1 trestního zákoníku ve stadiu pokusu dle ustanovení § 21 odst. 1 trestního zákoníku
- **mechanismus útoku – po slovní a fyzické potyčce – jedna bodná rána**
- rozsudek sp. zn. 41 T 8/2022 v PM – **schválená dohoda o vině a trestu** - dohoda sjednána až v řízení před soudem!
- úhrnný a souhrnný trest 8 let NEPO/ věznice s ostrahou
- délka řízení – skutek ze dne 13. 3. 2022, rozsudek MS Praha v PM dne 1. 9. 2022

Rozsudek:

Popis skutku:

ad 1)....postavil se znovu proti poškozenému, kdy si musel být vědom, s ohledem na užití takto velkého nože, použitou intenzitu úderu i jeho lokalizaci, že může poškozeného usmrtit, a **za užití velké intenzity síly** s kratším náprahem levé ruky, v níž držel nůž, bodnul poškozeného P. H. do pravé strany trupu, konkrétně **do oblasti 6. mezižebří vpravo, a způsobil mu tak bodnou ránu délky asi 4 cm pronikající do břišní dutiny s bodnořezným poraněním pravého jaterního laloku a pravého žlučovodu a dále pronikající při pravém bráničním úhlu do pravé hrudní dutiny s bodným poraněním dolního laloku pravé plicé** spojené s nadměrnými (extrémními) krevními ztrátami, s krvácením do pravé hrudní dutiny a do dutiny břišní, s rozvojem pokrvácivého šoku, přičemž následkem nadměrných krevních ztrát došlo při přijetí do FN Motol k zástavě životních funkcí, posléze pak k tzv. myoglobinurii (uvolnění myoglobinu do krve, odkud se ledvinami filtruje do moči) s následným akutním ledvinným selháváním, kdy i v důsledku těžkého šokového stavu došlo k rozvinutí poruchy srážlivosti krve s pokrčujícími dalšími nadměrnými krevními ztrátami, tedy způsobil poškozenému P. H. zranění, které jej bezprostředně ohrožovalo na životě, mající ze soudně lékařského hlediska charakter těžké újmy na zdraví, a to jak pro poškození důležitého orgánu (plicé, jater, nadměrných krevních ztrát), tak i pro citelné omezení v obvyklém způsobu

života přesahující dobu 6 týdnů, přičemž k úmrtí poškozeného P. H. nedošlo pouze z důvodu, že mu byla včas poskytnuta vysoce odborná a specializovaná lékařská péče,

ad 2) ...poté, co se účelově několikrát zeptal obsluhy recepce na informace ohledně chodu sauny a pozoroval proces finanční uzávěrky, po odchodu posledních hostů, s cílem se obohatit, v čase 23:01:59 hodin přistoupil opětovně k pultu recepce, z bundy si vyndal blíže nezjištěnou krátkou střílnou zbraň, kterou mířil na pracovnice recepce, a se slovy „Naval prachy!“ se dožadoval vydání finanční hotovosti, přitom se snažil přes recepční pult zmocnit obálky s tržbou, avšak s ohledem na skutečnost, že na obálku přes recepční pult nedosáhl, sebrala ji poškozená L. Z., r. 2001, která s ní ihned utekla do zázemí provozovny, přičemž obviněný poté, aby svému záměru dodal na důraznosti, zbraň slyšitelným natáhnutím nabil, oběhl recepční pult, za nímž zůstala poškozená A. B., r. 2001, na kterou mířil, a která ve strachu před ním ustoupila, a ze šuplíku pod pultem, po jeho otevření, vzal uzavíratelnou kapsu s finanční hotovostí ve výši 12 534 Kč a poté z místa utekl, čímž způsobil poškozené společnosti škodu ve výši 12 534 Kč.

Kvalifikace:

tedy: pod bodem 1)

dopustil se jednání, které bezprostředně směřovalo k tomu, že jiného úmyslně usmrtí, v úmyslu tento čin spáchat, přičemž k dokonání činu nedošlo,

pod bodem 2)

užil proti jinému pohrůžky bezprostředního násilí v úmyslu zmocnit se cizí věci,

tím spáchal:

pod bodem 1)

zvlášť závažný zločin vraždy podle ustanovení § 140 odst. 1 trestního zákoníku ve stadiu pokusu podle ustanovení § 21 odst. 1 trestního zákoníku,

pod bodem 2)

zvlášť závažný zločin loupeže podle ustanovení § 173 odst. 1 trestního zákoníku.

Trest:

Podle ustanovení § 140 odst. 1 trestního zákoníku za použití ustanovení § 43 odst. 2 trestního zákoníku a ustanovení § 58 odst. 3, odst. 6 trestního zákoníku **souhrnný trest odnětí svobody v trvání 8 (osmi) let nepodmíněně.**

Podle ustanovení § 56 odst. 3 trestního zákoníku se obžalovaný pro výkon tohoto trestu zařazuje do věznice s ostrahou.

Podle ustanovení § 43 odst. 2 trestního zákoníku se současně zrušuje výrok o trestu pod bodem II. z rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 9, sp. zn. 70 Tm 9/2022 ze dne 21. 6. 2022, jakož i všechna další rozhodnutí na tento výrok obsahově navazující, pokud vzhledem ke změně, k níž došlo tímto zrušením, pozbyla podkladu.²²³

Skutek pod bodem 4) je dalším příkladem jednání kvalifikovaného jako zločin vraždy po předchozím uvážení dle ustanovení § 140 odst. 2 TZ, jednak skutečnost, že právní kvalifikace skutku se může měnit i na základě dokazování provedeného až v hlavním líčení, kdy v daném případě po výslechu znalců z oboru soudního lékařství státní zástupkyně navrhla kvalifikovat skutek přísněji, a to též dle ustanovení § 140 odst. 3 písm. i) TZ, jako zločin vraždy spáchaný zvláště surovým způsobem. Naplnění znaků zvláště surového způsobu provedení je odvozeno od popisu skutkového děje, který byl prokázán ohledáním a pitvou těla zemřelého. Rovněž chci upozornit na rozhodnutí o přiznání nároku na náhradu nemajetkové újmy poškozeným, kterými byly děti a manželka zemřelého, jimž byly přiznány nároky v řádu milionů, bez ohledu na nízký věk obviněného a délku trestu, který mu byl uložen.

4) 1 KZV 49/2022 - obv. J. Ř., r. 2003

- skutek policejním orgánem kvalifikován a následně i SZ žalován jako zločin vraždy dle ustanovení § 140 odst. 2 trestního zákoníku
- u soudu na návrh SZ upozorněn na přísnější posouzení – ustanovení § 140 odst. 2, odst. 3 písm. i) trestního zákoníku
- **mechanismus útoku – mnohačetná sečná poranění – útok mačetou**
- rozsudek sp. zn. 74 T 8/2022 – popis skutku dle obžaloby, kvalifikace dle závěrečného návrhu – obžalovaný prohlásil část skutkového děje za nesporný, dokazování bylo vedeno k motivu, kvalifikaci a k trestu
- **trest – 12 let NEPO/ věznice s ostrahou** – pod dolní hranicí ZTS – snížená přičetnost – ustanovení § 40 odst. 2 trestního zákoníku
- ochranné psychiatrické léčení spojené s psychoterapií ambulantní formou
- délka řízení – skutek ze dne 31. 3. 2022, rozsudek MS Praha ze dne 17. 2. 2023, VS Praha ze dne 10. 5. 2023
-

²²³ Rozsudek MS Praha, sp. zn. 41 T 8/2022.

Rozsudek:

Popis skutku:

...po předchozím uvážení v úmyslu usmrtit napadl poškozeného Ing. J. K., r. 1947, a to z toho důvodu, že mu dne 30. 3. 2022 jako studentovi 3. ročníku udělil při ústním zkoušení z předmětu „sdělovací technika“ nedostatečnou známku a v důsledku toho a kvůli jejich dlouhodobě špatnému vztahu, který u něj vygradoval pocitem křivdy a frustrace z uvedeného hodnocení, jež vnímal jako nespravedlivé, obžalovaný již téhož dne začal přemýšlet nad tím, že učitele usmrtí a zvažoval způsob usmrcení, kdy nejprve plánoval jeho upálení za pomoci benzínu a zapalovače, které si dne 30. 3. 2022 v průběhu následující školní hodiny tělocviku za tímto účelem objednal pomocí mobilního telefonu v on-line obchodě, ale když mu jeho matka dne 31. 3. 2022 ráno sdělila, že pokud se nenajde jiné řešení, bude muset kvůli studijním neúspěchům změnit školu, rozhodl se situaci vyřešit hned, a to tím způsobem, že poškozeného usmrtí za použití mačety o délce 60 cm, s čepelí o délce 46 cm, jejíž spodní hrana je ostrá a horní vroubkovaná, kterou měl doma, a dne 31. 3. 2022 kolem 10:00 hodiny si nepozorovaně vzal mačetu, nůž a rukavice, předstíral, že jde na procházku a odešel do školy na výše uvedené adrese, kde ve 4. patře v místnosti toalet pro studenty sundal z mačety ochranný obal a vyčkával zde na příchod učitele Ing. J. K. do jeho kabinetu č. dveří 415, který se nacházel naproti místnosti toalet, kdy asi po 10 minutách, přibližně kolem 11:38 hodin, viděl jmenovaného učitele vejít do kabinetu, načež vešel za ním, zavřel za sebou dveře a šel směrem k učiteli, který když ho viděl, vstal ze židle a šel směrem k němu, a když stáli oba proti sobě, **napadl poškozeného mačetou**, kterou držel oběma rukama, ruce měl nahoře a úder vedené střední a velkou intenzitou směřoval seshora na hlavu, kdy v útoku pokračoval i přesto, že poškozený po těchto úderech spadl na zem, kde mu mačetou zasadil další rány do oblasti krku a horní části zad a dále jednu ránu do levého boku, a až když nabyl dojmu, že poškozený zemřel, odložil zde mačetu a z místnosti utekl, kdy tímto jednáním poškozenému způsobil čtyři sečné rány v oblasti hlavy, nejméně deset sečných ran v oblasti krku a horní části zad a jednu sečnou ránu v levém boku, a způsobil mu ztrátové zranění tří prstů na pravé ruce, přičemž poškozený během několika málo minut na místě zemřel v důsledku selhání dechu a krevního oběhu při vzduchové embolii z otevření jednoho z nitrolebních žilních splavů, při současném krvácení z přetřátého cévního systému hlavy, krku a pravé horní končetiny a při poškození mozku s protěťím levé mozečkové polokoule a levého týlního laloku, v důsledku rozsáhlého souboru sečných poranění.

Kvalifikace:

tedy: jiného úmyslně usmrtil po předchozím uvážení a čin spáchal zvlášť surovým způsobem,

tím spáchal: zvlášť závažný zločin vraždy dle ustanovení § 140 odst. 2, odst. 3 písm. i) trestního zákoníku.

Trest:

Podle ustanovení § 140 odst. 3 trestního zákoníku za použití ustanovení § 40 odst. 2 trestního zákoníku k trestu odnětí svobody v trvání **12 (dvanácti) let**.

Podle ustanovení § 56 odst. 3 trestního zákoníku se pro výkon trestu zařazuje do věznice s ostrahou.

Podle ustanovení § 70 odst. 2 písm. a) trestního zákoníku se dále ukládá trest propadnutí věci, a to mačety o délce 60 cm, s čepelí o délce 46 cm, jejíž spodní hrana je ostrá a horní vroubkovaná.

Podle ustanovení § 99 odst. 2 písm. a) a odst. 4 trestního zákoníku se **ukládá ochranné léčení psychiatrické** spojené s psychoterapií v ambulantní formě výkonu.

Podle ustanovení § 228 odst. 1 trestního řádu je obžalovaný povinen zaplatit poškozené pojišťovně na náhradě škody částku 12 392 Kč.

Podle ustanovení § 228 odst. 1 trestního řádu je obžalovaný povinen na náhradě nemajetkové újmy zaplatit poškozené PhDr. I. K., r. 1963, částku 2 530 000 Kč, a dcerám zemřelého, poškozené A. K., r. 1990, částku 2 410 000 Kč a poškozené K. K., r. 1994, částku 2 410 000 Kč.

K odvolání SZ – VS Praha dne 10. 5. 2023 zvýšil trest **na 14 let**, odvolání obviněného zamítl, dále snížil náhradu nemajetkové újmy – dcery a manželka – každá 1 mil. Kč, jinak rozsudek beze změny.²²⁴

Následující případ je příkladem naprosto nepochopitelného zacházení matky s novorozencem, která situaci, kdy nechtěla mít dítě, vyřešila tím, že novorozeně usmrtila, místo toho, aby ho dala např. do baby boxu. V daném případě byl zpracován

²²⁴ Ibid.

znalecký posudek z oboru zdravotnictví, odvětví gynekologie – porodnictví, který vyloučil, že by obviněná jednala v rozrušení způsobeném porodem. Řízení před soudem urychlilo prohlášení viny obžalované, které však nemohlo mít za následek ukládání trestu pod dolní hranici zákonné trestní sazby, jak se toho obviněná domáhala, neboť v daném případě nebyly shledány žádné mimořádné okolnosti, které by takové snížení trestu odůvodňovaly. Obvinění se mylně domnívají, že prohlášení viny či uzavření dohody se státním zástupcem musí automaticky vést ke snížení trestu pod dolní hranici zákonné trestní sazby, což je požadavek, který nemá oporu v zákoně.

5) 1 KZV 76/2022 – obv. R. N., r. 1983

- vražda novorozence – skutek kvalifikovaný jako zločin vraždy dle ustanovení § 140 odst. 1, odst. 3 písm. c) trestního zákoníku
 - mechanismus útoku – **rdoušení**
 - rozsudek MS Praha sp. zn. 57 T 12/2022 – popis skutku i kvalifikace dle obžaloby
 - soud přijal prohlášení viny
 - trest – **15 let NEPO/ zvýšená ostraha**
- + ochranné léčení protitoxikomanické ústavní formou**
- VS Praha – zamítl odvolání obžalované i SZ (podané v neprospěch obžalované do trestu)
 - délka řízení – skutek ze dne 13. 5. 2022 – rozsudek MS Praha ze dne 18. 1. 2023 – usnesení VS Praha ze dne 14. 3. 2023

Rozsudek:

Popis skutku:

...v nebytových prostorách ve 4. patře budovy B3, které jí zpřístupnila její přítelkyně P. S., r. 1987, bezprostředně poté, co bez jakékoli přípravy na porod a příchod dítěte porodila, bez asistence lékaře či jiné osoby, živé novorozené dítě mužského pohlaví, zralé, donošené, plně schopné mimoděložního života, o délce 49,5 cm a váze 2.790 g, **které nikterak neošetřila, kdy neprovedla ani podvaz a přerušení pupečnicku, a následně počala novorozence v úmyslu jej usmrtit, dusit rdoušením rukou na krku**, v důsledku čehož došlo u novorozence ke vzniku krevních výronů v podkoží krku a ve svalovině krku, k výronkům v pokrývkách lebních, krevním výronům v obličejové části hlavy, akutní rozedmě plic, tečkovitým krevním výronkům pod poplicnicí a otoku mozku, kdy krevní výrony vznikly aktivním působením tupého násilí střední intenzity v důsledku smáčknutí

krku novorozence rukou, případně oběma rukama, tj. rdoušením s následným dušením a těžkým bezvědomím; **poté tělo novorozence vložila do igelitového pytle**, a to včetně pupečníku, placenty a hygienické vložky, který uzavřela na uzel, kdy shora uvedený igelitový pytel s tělem novorozence a dalšími výše uvedenými věcmi vložila do dalšího igelitového pytle na odpadky, včetně plastového odpadkového koše, který na místě nalezla a do kterého vložila své zakrvácené tričko, kalhotky a role od toaletního papíru, kdy i druhý pytel uzavřela na uzel, a poté, co vše na místě porodu uklidila, usnula; kdy bezprostřední příčinou smrti novorozence bylo udušení rdoušením, příp. v kombinaci s dušením při nedostatku kyslíku v malém prostoru poté, co jej obžalovaná vložila do neprodyšného igelitového pytle, který pevně zavázala, ...

Kvalifikace:

tedy: jiného úmyslně usmrtila a spáchala takový čin na dítěti mladším patnácti let;

tím spáchala: zvlášť závažný zločin vraždy dle ustanovení § 140 odst. 1, odst. 3 písm. c) TZ.

Trest:

Podle ustanovení § 140 odst. 3 trestního zákoníku **k trestu odnětí svobody v délce trvání 15 (patnácti) let**. Podle ustanovení § 56 odst. 2 písm. b) trestního zákoníku se obžalovaná pro výkon trestu **zařazuje do věznice se zvýšenou ostrahou**.

Podle ustanovení § 99 odst. 2 písm. b), odst. 4 trestního zákoníku se obžalované dále ukládá **ochranné léčení protitoxikomanické, a to ústavní formou**.²²⁵

Případ pod bodem 6) je příkladem jednání, o kterém se podrobně zmiňuji v kapitole věnované eutanazii. Obviněný ze soucitu usmrtil svou nemocnou matku. Úkony trestního řízení byly zahájeny pro skutek kvalifikovaný jako přečin neposkytnutí pomoci dle § 150 odst. 1 TZ a až na základě výsledků soudní pitvy, resp. toxikologie, bylo zjištěno, že poškozená zemřela na předávkování, kdy s ohledem na svůj zdravotní stav nebyla schopna si léky v takovém množství vzít sama, a proto padlo podezření na úmyslné usmrcení druhou osobou. Obviněný se k činu doznal a vysvětlil i svou motivaci. Jak je podrobně pojednáno výše, k motivaci obviněného je možné přihlédnout

²²⁵ Rozsudek MS Praha, sp. zn. 57 T 12/2022.

jako k polehčujícím okolnostem, avšak jeho jednání je nutno posoudit jako zločin vraždy ve smyslu ustanovení § 140 TZ.

6) 1 KZV 108/2022 – obv. J. P., r. 1964

- dne 28. 2. 2022 - úkony trestního řízení zahájeny PČR, OŘ Praha II, na základě oznámení soudního lékaře provádějícího pitvu o podezřelých okolnostech úmrtí – skutek kvalifikován jako přečin neposkytnutí pomoci dle ustanovení § 150 odst. 1 trestního zákoníku
- převzalo KŘP hl. m. Prahy - na základě výsledků soudní pitvy – zejména toxikologie – skutek překvalifikován na zločin vraždy dle ustanovení § 140 odst. 1 trestního zákoníku
- dne 11. 7. 2022 zahájeno trestní stíhání obviněného J. P.
- mechanismus útoku – **předávkování léky**
- dne 18. 1. 2023 trestní stíhání zastaveno dle ustanovení § 172 odst. 1 písm. d) trestního řádu s odkazem na ustanovení § 11 odst. 1 písm. e) trestního řádu, neboť obviněný zemřel

Popis skutku:

...v bytě ve 4. patře bytového domu, který užíval společně se svojí matkou, poškozenou A. P., r. 1944, v úmyslu poškozenou usmrtit, a tím jí ulevit od zdravotních problémů a umožnit jí úmrtí v domácím prostředí, opakovaně podal poškozené bez jejího vědomí a souhlasu větší množství léků na uklidnění, kdy dne 22. 2. 2022 v dopoledních hodinách rozdrtil v hmoždíři větší množství tablet léků Chlorprotixen (antipsychotikum), Amlodipin (antihypertenzivum) a Citalopram (antidepresivum), které představovalo smrtelnou dávku, následně rozdrcené léky rozpustil ve vodě a podal poškozené, aby je vypila, kdy v důsledku požití shora uvedených léků poškozená dne 22. 2. 2022 v 10:00 hodin v bytě zemřela na otravu léky.

Kvalifikace:

tedy: jiného úmyslně usmrtil,

tím spáchal: zločin vraždy dle ustanovení § 140 odst. 1 trestního zákoníku.²²⁶

²²⁶ Usnesení MSZ Praha, sp. zn. 1 KZV 108/2022.

Níže uvedený případ je typickým příkladem chybné kvalifikace skutku ze strany policejního orgánu, který jednání spočívající v tom, že se obviněný po předchozím slovním konfliktu se svým bratrem rozhodl ho zabít, a poté, co se během hádky poškozený zavřel do koupelny, obviněný si vzal nůž a vyčkával, až z koupelny vyjde, a následně ho nožem napadl v úmyslu jej usmrtit, což policejní orgán vyhodnotil jako vraždu s rozmyslem ve smyslu ustanovení § 140 odst. 2 TZ. S touto kvalifikací jsem se, jako dozorující státní zástupkyně, neztotožnila, neboť celý děj se odehrál během několika minut, byl po celou dobu doprovázen zlobným afektem, obviněný jednal ve stresu v rámci probíhajícího konfliktu a i skutečnost, že se poškozený zavřel v koupelně a obviněný se mezi tím vyzbrojil a čekal na něj, nelze posoudit jako jednání v rozmyslu, neboť naopak afekt u obviněného narůstal, jednání poškozeného, který měl fyzickou i psychickou převahu, ho vyprovokovalo k tomu, aby se vyzbrojil a v útoku pokračoval, přičemž v danou chvíli určitě nezvažoval okolnosti svědčící pro a proti spáchání činu, nýbrž řešil to, jak dosáhnout úspěchu v nerovném boji s poškozeným. Jde o typický případ tzv. afektivní připravenosti k činu u dlouhodobých konfliktních soužití pachatele a poškozeného, jak je podrobně rozebráno výše.

7) 1 KZV 115/2022 – obv. Mgr. R. O., r. 1987

- konflikt mezi bratry – dvojčaty - policejním orgánem skutek kvalifikován dle ustanovení § 140 odst. 2 trestního zákoníku ve stadiu pokusu dle ustanovení § 21 odst. 1 trestního zákoníku
- SZ – v rámci přípravného řízení rozhodla o změně právní kvalifikace a skutek kvalifikovala pouze dle ustanovení § 140 odst. 1 trestního zákoníku ve stadiu pokusu dle ustanovení § 21 odst. 1 trestního zákoníku
- uzavřena dohoda o vině a trestu v přípravném řízení
- soudu předkládán návrh na schválení dohody – rozsudek sp. zn. 56 T 12/2022 – schválena dohoda – právní moc dnem vyhlášení rozsudku
- trest – 7 let a 6 měsíců NEPO/ věznice s ostrahou
- délka řízení – skutek ze dne 18. 7. 2022 – rozsudek MS Praha ze dne 15. 12. 2022
- mechanismus útoku – **bodná poranění**

Rozsudek:

Popis skutku:

...v důsledku dlouhodobě městnaného napětí vyplývajícího z patologicky intenzivního společného soužití, poté, co ho bratr předběhl v koupelně a probudil dříve, než měl

v úmyslu vstávat, v silném afektu v úmyslu usmrtit svého bratra poškozeného V. O., r. 1987, na něho čekal v jejich společném pokoji s připraveným kuchyňským nožem zn. Ikea o celkové délce 25,5 cm a délce čepele 14 cm, v nejširším místě čepele širokém 3,2 cm, v ruce, a po příchodu poškozeného z koupelny do pokoje na něj tímto nožem beze slova a zcela nečekaně **zaútočil opakovanými útoky směřovanými zejména na horní polovinu jeho těla**, poškozený se pokoušel útokům bránit tím, že se snažil výpady nožem vykřýt a zachytit ruce obviněného, takto se během zápasu postupně dostali z pokoje přes chodbu bytu až do kuchyně, kde se po nějaké chvíli začal poškozený aktivně bránit, a to tak, že ze stojanu na kuchyňské lince vzal kuchyňský nůž zn. Ikea o celkové délce 30 cm a délce čepele 18 cm, v nejširším místě čepele široký 5 cm, kterým opakovaně máchl proti útočícímu R. O., čímž mu způsobil řezné poranění na pravé ruce, v důsledku kterého došlo k omezení flexe ruky, díky tomu polevil obviněný ve svém útoku, čeho poškozený využil a odešel na balkon bytu, kde přešel zábradlí na vnější parapet a volal o pomoc, na což zareagovali sousedé a lidé na ulici, a tímto jednáním obviněný způsobil svému bratrovi, poškozenému V. O., r. 1987, bodnořeznou ránu s vbodem vlevo ve střední části břicha délky asi 8 cm pronikající do břišní dutiny s průbodem předstěry a kličky tenkého střeva s výhřezem střevní kličky, zakrvácením břišní dutiny s následným nezbytným urgentním chirurgickým zákrokem v celkové narkóze s odstraněním přibližně 10 cm tenkého střeva, dále mu způsobil povrchní bodnořeznou ránu s vbodem v oblasti levé prsní bradavky délky asi 3 cm nepronikající do hrudní dutiny, povrchní řeznou ránu délky asi 10 cm vpravo nahoře na hrudníku pod klíční kostí, bodnořeznou ránu na zevní straně levého lokte délky asi 3 cm zasahující do podkoží, bodnořeznou ránu na vnitřní straně levého lokte délky asi 3 cm zasahující do podkoží, povrchní řeznou ránu na zevní ploše pravého bérce pod kolenem, řeznou ránu ve dlani levé ruky mezi palcem a ukazovákem bez poškození šlach a řeznou ránu na zevní straně malíku levé ruky bez poškození šlach, tedy zranění, které bezprostředně ohrožovalo život poškozeného a k jeho smrti nedošlo jen díky včasné vysoce odborné lékařské pomoci,...

Kvalifikace:

tedy: dopustil se jednání, které bezprostředně směřovalo k úmyslnému usmrcení jiného, tohoto se dopustil v úmyslu čin spáchat, avšak k jeho dokonání nedošlo,

tím spáchal: zvláště závažný zločin vraždy dle ustanovení § 140 odst. 1 trestního zákoníku ve stadiu pokusu dle ustanovení § 21 odst. 1 trestního zákoníku.

Trest:

Podle ustanovení § 140 odst. 1 trestního zákoníku, za užití ustanovení § 58 odst. 3, odst. 6 trestního zákoníku trest odnětí svobody v trvání **7 (sedmi) let a 6 (šesti) měsíců**.

Podle ustanovení § 56 odst. 2 písm. a) trestního zákoníku se pro výkon trestu zařazuje do věznice s ostrahou.²²⁷

Mimořádné okolnosti, které vedly k uložení trestu pod dolní hranicí ZTS:

- okolnosti na straně pachatele a poškozeného – bratři, dvojčata, poškozený obviněného k útoku vyprovokoval, poškozený považoval trest hrozící bratrovi za nepřiměřeně přísný, bral to jako vlastní újmu, bratři se sobě navzájem omlouvali, litovali toho, že k incidentu došlo, přísnější trest by vedl k absolutnímu narušení jejich vztahu, obviněný byl svým bratrem dlouhodobě deptán a psychicky týrán, skutek byl vyústěním jejich neshod, které však vyprovokoval poškozený.

Tímto příkladem chci upozornit na význam skutkových okolností pro právní kvalifikaci skutku, kdy ze zjištěného mechanismu útoku, zejména intenzity úderů a míst, kam byl útok směřován, četnosti ran a zjištěných poranění, lze učinit právní kvalifikaci skutku jako zločinu vraždy i za situace, kdy obviněný vražedný úmysl popírá. Jde o další případ jednání ukončeného ve stadiu pokusu, kdy soud zcela správně nevyužil ustanovení § 58 odst. 6 TZ a neuložil trest pod dolní hranici zákonné trestní sazby, a to z toho důvodu, že obviněný učinil vše pro to, aby k následku v podobě smrti došlo a tato byla odvrácena jen díky včasné odborné lékařské pomoci, tedy nikoliv přičiněním obviněného.

8) 1 KZV 121/2022 – obv. F. V., r. 1991

- skutek kvalifikovaný jako zločin vraždy dle ustanovení § 140 odst. 1 trestního zákoníku ve stadiu pokusu dle ustanovení § 21 odst. 1 trestního zákoníku
- **mechanismus útoku – 4 bodné rány** do zad – nůž ostří o délce 10 cm
- délka řízení – skutek dne 23. 7. 2022 – obžaloba dne 2. 3. 2023 – rozsudek MS Praha dne 9. 5. 2023, rozsudek VS Praha dne 14. 6. 2023
- rozsudek MS Praha, sp. zn. 49 T 2/2023 – vina dle obžaloby

²²⁷ Rozsudek MS Praha, sp. zn. 56 T 12/2022.

- trest – 10 let NEPO/ zvýšená ostraha + propadnutí věci (nůž) + vyhoštění na neurčito

- rozsudek VS Praha, sp. zn. 8 To 49/2023, snížil trest vyhoštění na 10 let.

Rozsudek:

Popis skutku:

... napadl poškozeného M. K., r. 1986, kterého zavíracím nožem **s ostřím o délce 10 cm** opakovaně a razantně bodl do horní poloviny těla zezadu s úmyslem jej usmrtit, čímž poškozenému **způsobil čtyři bodné rány**, bodnou ránu v oblasti pravé lopatky, která pronikla podkožím a svalstvem a zastavila se u kosti, bodnořeznou ránu pravého tricepsu o délce 8 cm do hloubky svalstva, bodnou ránu v oblasti 10. žebra vpravo vzadu pronikající do dutiny hrudní způsobující pneumothorax, bodnou ránu v oblasti pravého bedra pronikající do retroperitoneuma, kde minula ledvinu a pravý jaterní lalok, zranění poškozeného si vyžádalo odborné lékařské ošetření a hospitalizaci na specializovaném oddělení, a v případě, že by poškozenému nebyla poskytnuta včasná odborná lékařská pomoc spočívající v operačním zákroku, mohlo by dojít ke smrti poškozeného, přičemž si při výše uvedeném způsobu útoku musel být obžalovaný vědom toho, že může zasáhnout životně důležité orgány a přivodit smrt poškozeného, a pro případ, že ji způsobí, byl s tím srozuměn, avšak k dokonání nedošlo pouze dílem náhody, na vůli obviněného zcela nezávisle, a to z důvodu poskytnutí včasné odborné lékařské pomoci.

Kvalifikace:

tedy: dopustil se jednání, které bezprostředně směřovalo k dokonání toho, že jiného úmyslně usmrtí, a jehož se dopustil v úmyslu trestný čin spáchat, avšak k dokonání trestného činu nedošlo,

tím spáchal: zvlášť závažný zločin vraždy podle ustanovení § 140 odst. 1 trestního zákoníku ve stadiu pokusu podle ustanovení § 21 odst. 1 trestního zákoníku.

Trest:

Podle ustanovení § 140 odst. 1 trestního zákoníku k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání **10 (deseti) let**.

Podle ustanovení § 56 odst. 2 písm. b) trestního zákoníku se obžalovaný pro výkon trestu zařazuje do **věznice se zvýšenou ostrahou**.

Podle ustanovení § 70 odst. 2 písm. a) trestního zákoníku se obžalovanému ukládá **trest propadnutí věci**, a to zavíracího nože černé barvy.

Podle ustanovení § 80 odst. 1, 2 trestního zákoníku se obžalovanému dále ukládá **trest vyhoštění na dobu neurčitou**.²²⁸

- rozsudek VS Praha, sp. zn. 8 To 49/2023 ze dne 14. 6. 2023 – zrušil rozsudek MS Praha - upravil popis skutku – ne čtyři bodné rány, ale tři bodné rány, změnil trest vyhoštění – ne na neurčito, ale na 10 let, jinak beze změny

Na případu popsaném pod bodem 9) ukazují na možnosti rozdílného posouzení skutku a vliv učiněné právní kvalifikace na výši a druh ukládaného trestu. Podrobněji zmiňují argumentaci jednotlivých soudů v dané věci ve vztahu k učiněné právní kvalifikaci skutku, zejm. pokud jde o vyložení znaku „bezprostřednosti“ útoku směřujícího k usmrcení jiného a s tím souvisejícího naplnění znaků subjektivní stránky trestného činu vraždy.

9) 1 KZV 123/2022 – obv. I. O., r. 1991

- skutek kvalifikovaný policejním orgánem a SZ jako pokus vraždy dle ustanovení § 21 odst. 1 k ustanovení § 140 odst. 1 trestního zákoníku

- mechanismus útoku – **dvě bodné rány nožem s čepelí cca 8 cm** do zad

- délka řízení – skutek ze dne 30. 7. 2022 – obžaloba ze dne 3. 2. 2023 – rozsudek MS Praha ze dne 31. 3. 2023, rozsudek VS Praha dne 12. 6. 2023

- rozsudek MS Praha, sp. zn. 43 T 2/2023 – kvalifikace pokus těžkého ublížení na zdraví dle ustanovení § 21 odst. 1 k ustanovení § 145 odst. 1 trestního zákoníku

- trest – 3 roky/ na 4,5 let ZK s dohledem a zákaz požívání alkoholu

+ trest vyhoštění na 5 let

- odvolání státního zástupce

- rozsudek VS Praha, sp. zn. 6 To 29/2023 – kvalifikace pokus vraždy dle ustanovení § 21 odst. 1 k ustanovení § 140 odst. 1 trestního zákoníku

- trest 6 let do věznice s ostrahou + vyhoštění na 7 let

²²⁸ Rozsudek MS Praha, sp. zn. 49 T 2/2023.

Rozsudek MS Praha:

Popis skutku:

...po předchozí společné zábavě s poškozeným A. G., r. 1981, při níž požívali alkohol, se dostali z blíže nezjištěného důvodu do konfliktu, načež obžalovaná **pod vlivem zlobného afektu** na poškozeného **dvakrát zaútočila kuchyňským nožem** o délce čepele zhruba 8 cm do oblasti těla, kde jsou uloženy životně důležité orgány, a to do zad v oblasti levé lopatky a do oblasti hrudníku pod levou klíční kost, v důsledku čehož poškozený utrpěl bodnou ránu na přední ploše hrudníku vlevo pod zevním okrajem klíční kosti délky asi 2,5 cm pronikající do levé hrudní dutiny, s přítomností menšího množství vzduchu a krve v levé hrudní dutině (pneumohemothorax) a průnikem vzduchu do podkoží hrudní stěny a bodnou ránu vlevo na zádech pod vnitřním okrajem lopatky při páteři délky asi 2 cm, přičemž bodná rána do hrudníku byla způsobena velkou silou a bodná rána do zad střední silou, přičemž toto poranění mohlo v průběhu desítek hodin vést k rozsáhlému levostrannému pneumothoraxu případně kombinovaného s hemothoraxem s následným kolapsem plic, jež by poškozeného mohl v případě neposkytnutí specializované lékařské pomoci bezprostředně ohrožovat na životě.

Kvalifikace:

tedy: dopustila se jednání, které bezprostředně směřovalo k dokonání trestného činu spočívajícího v úmyslném způsobení těžké újmy na zdraví, přičemž k dokonání trestného činu nedošlo,

tím spáchala: pokus zločinu těžkého ublížení na zdraví podle ustanovení § 21 odst. 1 trestního zákoníku k ustanovení § 145 odst. 1 trestního zákoníku.

Trest:

Podle ustanovení § 145 odst. 1 trestního zákoníku k trestu odnětí svobody **ve výměře 3 (tří) let.**

Podle ustanovení § 81 odst. 1 a ustanovení § 85 odst. 1 trestního zákoníku se výkon trestu podmíněně odkládá na **zkušební dobu v trvání 4,5 (čtyř a půl) let za současného stanovení dohledu.**

Podle ustanovení § 85 odst. 3 trestního zákoníku, za užití ustanovení § 48 odst. 4 písm. h) trestního zákoníku se obžalované ukládá přiměřené omezení spočívající v zdržení se požívání alkoholických nápojů.

Podle ustanovení § 80 odst. 1, odst. 2 trestního zákoníku se obžalované ukládá trest **vyhoštění na dobu 5 (pěti) let.**

Argumentace MS Praha ke kvalifikaci skutku:

Soud v první řadě nemá za naplněný znak „bezprostřednosti“, ačkoliv má za prokázané, že jednání obžalované k dokonání trestného činu směřovalo. Ne nadarmo zákonodárce za pokus trestného činu označuje takové jednání, které již „bezprostředně“ směřuje k dokonání trestného činu. Ne každé „prosté“ směřování k dokonání trestného činu je natolik bezprostřední, aby mohlo jít o pokus trestného činu. Pojem bezprostředního směřování k dokonání trestného činu je nutno chápat tak, že pachatel již bezprostředně ohrožuje předmět svého útoku (srov. R 20/1969).

Za druhé, a to zejména, zde soud nemá za bez důvodných pochybností naplněnu subjektivní stránku trestného činu, tj. nemá za prokázaný úmysl usmrtit. Samotné vědomí, že útok nožem proti trupu druhého, může přivodit fatální následek, není totéž, co srozumění s možností usmrcení. Toto plyne např. z usnesení ze dne 9. 11. 2016 ve věci Nejvyššího soudu, sp. zn. 4 Tdo 1258/2016, kde Nejvyšší soud jasně vymezuje, že srozumění pachatele s možným následkem je nutné prokazovat v podobě srozumění s kladným závěrem, že následek může nastat. Srozumění nestačí presumovat. Dále Nejvyšší soud požaduje, aby byl precizně objasňován též motiv pachatele, neboť až z prokázaného motivu lze důvodně usuzovat na úmysl. Vystavět závěr o eventuálním úmyslu usmrtit na způsobu provedení činu (za použití nože), intenzity útoku (fyzické síly vyvinuté pachatelem) a z míst zásahů na těle poškozeného, nepostačuje. Je zcela evidentní, že u pachatele, u kterého nebyla shledána nepřičetnost, nelze opakovaný útok s nožem proti trupu jiného hodnotit jinak než jako srozumění s následkem v podobě těžké újmy na zdraví. „Vždy je nutno vycházet z posouzení okolností, za kterých k útoku pachatele došlo, jakým motivem byl veden, co útoku předcházelo, jak byl útok proveden, jakého nástroje bylo použito a zda pachatel záměrně útočil proti takové části těla, kde jsou orgány důležité pro život apod. [...] srozumění pachatele s následkem by bylo možno dovodit jen v těch případech, kde lhostejnost pachatele k tomu, zda následek nastane či nenastane, vyjadřuje jeho kladné stanovisko k oběma těmto možnostem (tzv. nepravá lhostejnost). Uvedené kladné

stanovisko musí vyjadřovat aktivní volní vztah k relevantnímu trestně právnímu následku. Při správném posouzení shora naznačených otázek se zároveň nelze obejít bez spolehlivého zjištění toho, jakou pohnutkou byl pachatel ke svému jednání (činu) veden. V právní nauce se zdůrazňuje, že význam motivu (pohnutky) trestného činu je v trestním právu neobyčejně značný, třebaže motiv jen výjimečně charakterizuje skutkovou podstatu trestného činu. Nebyl-li zjištěn motiv trestného činu, nebyl trestný čin náležitě objasněn a je tím ztíženo rozhodnutí o vině. Teprve motiv trestného činu dokresluje jeho konkrétní povahu a pomáhá objasnit jeho příčinu. To znamená, že zjišťování pohnutek, ať jsou či nejsou znakovou podstatou trestného činu, třeba věnovat stejnou pozornost jako zjišťování všech jiných rozhodných skutečností. Nestací se jen pohnutky dohadovat z povahy činu. Rovněž Ústavní soud příkládá zjištění pohnutky činu velký význam. V rozhodnutí ve věci vedené pod sp. zn. IV. ÚS 433/02 Ústavní soud konstatuje, že „závěr o vražedném úmyslu lze učinit i z objektivních okolností, např. z povahy činu, způsobu jeho provedení nebo ze zjištěných okolností subjektivní povahy, např. z pohnutky činu. Zavinění je výslednicí (mimo jiné) i osobních vlastností pachatele, a lze proto také z nich na formu zavinění usuzovat. Tyto závěry však nesmějí nabýt povahy jakýchsi presumpcí“.²²⁹

K odvolání státního zástupce však byl rozsudek MS Praha Vrchním soudem v Praze zrušen, byl přeformulován skutek, změněna kvalifikace skutku i uložen přísnější trest.

Rozsudek Vrchního soudu v Praze - změnil popis skutku:

...po předchozí společné zábavě s poškozeným A.G., r. 1981, při níž požívali alkoholické nápoje, se spolu začali z blíže nezjištěného důvodu hádat, načež obžalovaná na poškozeného **v úmyslu jej usmrtit** zaútočila blíže neurčeným kuchyňským nožem do oblasti těla, kde jsou uloženy životně důležité orgány – přinejmenším plíce a podklíčková tepna, jejichž zasažením by došlo k přímému ohrožení života poškozeného nebo i k jeho smrti během několika málo minut, a to tak, že poškozeného bodla za užití velké síly do hrudníku a za užití střední intenzity síly do zad, v důsledku čehož poškozený utrpěl bodnou ránu na přední ploše hrudníku vlevo pod zevním okrajem klíční kosti délky asi 2,5 cm pronikající do levé hrudní dutiny, s přítomností menšího množství vzduchu a krve v levé hrudní dutině (pneumohemothorax) a průnikem vzduchu do podkoží hrudní stěny a bodnou ránu vlevo na zádech pod vnitřním okrajem lopatky při páteři délky asi 2 cm, **po útoku obžalovaná poškozenému neposkytla žádnou pomoc, ani nepřivolala svým telefonem rychlou záchrannou službu, ačkoliv musela vidět,**

²²⁹ Rozsudek MS Praha, sp. zn. 43 T 2/2023.

že poškozený krvácí z bodné rány na přední ploše hrudníku vlevo, přičemž toto poranění mohlo v průběhu desítek hodin vést k rozsáhlému levostrannému pneumotoraxu případně kombinovaného s hemotoraxem s následným kolapsem plic, jež by poškozeného v případě neposkytnutí specializované lékařské pomoci také bezprostředně ohrožovalo na životě.

Kvalifikace:

tedy: dopustila se jednání, které bezprostředně směřovalo k dokonání trestného činu spočívajícího v úmyslu jiného usmrtit, jestliže k dokonání trestného činu nedošlo,

tím spáchala: pokus zločinu vraždy dle ustanovení § 21 odst. 1 k ustanovení § 140 odst. 1 trestního zákoníku.

Trest:

Podle ustanovení § 140 odst. 1 a ustanovení § 58 odst. 6 trestního zákoníku - odnětí svobody v trvání 6 let.

Podle ustanovení § 56 odst. 2 písm. a) trestního zákoníku se zařazuje do věznice s ostrahou.

Podle ustanovení § 80 odst. 1, odst. 2 trestního zákoníku – trest vyhoštění z území České republiky na 7 let.

Argumentace VS Praha ke kvalifikaci skutku:

... Vrchní soud v Praze doplnil dokazování o chybějící konkrétní specifikaci životně důležitých orgánů nacházejících se v lokalitě těla poškozeného přiléhající k místu vbodu v oblasti hrudníku pod zevním okrajem klíční kosti a možných následků v důsledku jejich poškození pro život a zdraví poškozeného. Vrchní soud doplnil dokazování opětovným výslechem znalkyně z oboru zdravotnictví, odvětví soudní lékařství ... Pokud jde o právní kvalifikaci skutku, pak VS v Praze má zato, že nalézací soud si neuvědomil skutečný význam ustálené související rozhodovací praxe nadřízených soudů, a to především usnesení Nejvyššího soudu ČR z 15. 12. 2010, č.j. 3 Tdo 1527/2012, publikovaného ve Sbírce rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu pod R. č. 5/2012 Sbírky soudních rozhodnutí. Vrchní soud v Praze po doplněném dokazování upřesnil dosud neúplný a nevýstižný popis skutku a obžalovanou uznal vinnou pokusem zločinu vraždy dle ustanovení § 21 odst. 1 k ustanovení § 140 odst. 1 trestního zákoníku.... v jednání obžalované pak VS v Praze spatřuje naplnění nepřímého úmyslu usmrtit poškozeného podle ustanovení § 15 odst. 1 písm. b), odst. 2 trestního zákoníku, kdy je prokázána její

lhostejnost k tomu, zda smrtelný následek nastane či nenastane, jež vyjadřuje její kladné stanovisko k oběma možnostem následků na zdraví a životě poškozeného, z čehož lze dovést její srozumění s úmyslně způsobeným smrtelným následkem ve smyslu ustanovení § 15 odst. 1 písm. b) trestního zákoníku, což s přihlédnutím ke způsobu provedení útoku, jeho intenzitě, charakteru zbraně, místě na těle poškozeného, proti kterému byl útok veden, jakož i zjištění, že obžalovaná nemohla počítat se žádnou konkrétní okolností, která by mohla smrtelnému následku zabránit, vyjadřuje stav její lhostejnosti k usmrcení poškozeného, tj. jejího srozumění s takovým následkem, což vylučuje posouzení skutku jako pokusu zločinu těžkého ublížení na zdraví dle ustanovení § 21 odst. 1 k ustanovení § 145 odst. 1 trestního zákoníku.²³⁰

Případ pod bodem 10) uvádím jako příklad rozhodování soudů ve sporech o příslušnost, kdy Vrchní soud v Praze zdůrazňuje, že pokud je možná kvalifikace skutku jak mírnější (zakládající příslušnost dle § 16 trestního řádu), tak přísnější (zakládající příslušnost dle § 17 trestního řádu), je nutné, aby věc projednal soud příslušný k řízení ve věci dle přísnější kvalifikace.

10) 1 KZV 126/2022 - obv. M. B., r. 1995

- původně dozorováno OSZ Praha 5, sp. zn. 2 Zt 52/2022 – kvalifikováno jako těžké ublížení na zdraví dle ustanovení § 145 odst. 1 trestního zákoníku ve stadiu pokusu dle ustanovení § 21 odst. 1 trestního zákoníku
- dne 8. 6. 2022 podána obžaloba k OS Praha 5 – vyvolán spor o příslušnost
- dne 26. 7. 2022 – VS Praha věc přikázal dle ustanovení § 24 odst. 1 trestního řádu k projednání MS Praha – možná kvalifikace jako pokus vraždy dle ustanovení § 21 odst. 1 k ustanovení § 140 odst. 1 trestního zákoníku
- mechanismus – **útok keramickým nožem proti hrudníku a krku**, aniž by došlo k jejich zasažení
- dne 29. 8. 2022 – MS Praha – rozsudek sp. zn. 42 T 6/2022 – kvalifikace jako pokus vraždy dle ustanovení § 21 odst. 1 k ustanovení § 140 odst. 2 trestního zákoníku
- VS Praha – dne 3. 11. 2022 trestní stíhání podle ustanovení § 223 odst. 1 trestního řádu zastavil, neboť obviněný zemřel (§ 11 trestního řádu)

²³⁰ Rozsudek VS Praha, sp. zn. 6 To 29/2023.

Argumentace VS Praha při rozhodování o příslušnosti:

...Nad rámec intenzity útoku, charakteru použité zbraně ve vztahu k závěrům znaleckého posudku z oboru zdravotnictví, odvětví soudní lékařství budou předmětem budoucího posouzení i případné vnější projevy chování obžalovaného, stranou pak patrně nezůstane ani délka útoku ve vztahu k povaze obrany poškozeného.

V daném stadiu řízení nelze než uzavřít, že poškozenému mohlo hrozit poměrně závažné zranění, v jehož důsledku mohl být přímo ohrožen na životě, přičemž **hodnocení subjektivní stránky jednání obviněného bude odvislé až od dalšího pečlivého hodnocení důkazů po jejich provedení v hlavním líčení.**

Zásadní otázka představy obviněného ve vztahu k zamýšlenému cíli a výsledku jeho jednání určující pro právní kvalifikaci je tak závislá na budoucím hodnocení důkazů, přičemž aktuálně nelze právní kvalifikaci naznačenou v usnesení obvodního soudu rozhodně bezpečně vyloučit.

Pro stádium trestního řízení po podání obžaloby platí, jak bylo i opakovaně judikováno, že pokud skutkový stav umožňuje posouzení žalovaného jednání jako trestného činu, k jehož projednání je v prvním stupni příslušný okresní soud, tak i trestného činu, o němž řízení přísluší podle ustanovení § 17 trestního řádu konat krajskému soudu, je nezbytné, aby věc projednal soud krajský.

Rozsudek MS Praha:

Popis skutku:

... po předchozí přípravě, která spočívala v koupi keramického nože, bezdůvodně a překvapivě fyzicky napadl poškozeného P. J., r. 1961, tak, že značnou intenzitou zaútočil keramickým nožem proti hrudníku a krku poškozeného, když **k zasažení hrudníku či krku** poškozeného vzhledem k jeho aktivní obraně **nedošlo**, neboť poškozený útok vykryl rukou, v důsledku čehož utrpěl řeznou ránu na palci pravé ruky o délce 2,5 cm, drobnou povrchní ranku v oblasti dolní čelisti vlevo, a pohmoždění 4. prstu levé ruky, přičemž obžalovaný musel být nejméně srozuměn s tím, že v případě zasažení hrudníku nebo krku nožem může poškozenému způsobit vážná poranění těchto krajin těla, když k těmto následkům nedošlo v důsledku aktivní obrany poškozeného a pouhou shodou náhod, nikoli na základě projevu vůle obžalovaného.

Kvalifikace:

tedy: dopustil se jednání, které bezprostředně směřovalo k usmrcení jiného, a to s rozmyslem a po předchozím uvážení,

tím spáchal: zvlášť závažný zločin vraždy podle ustanovení § 140 odst. 2 trestního zákoníku ve stadiu pokusu podle ustanovení § 21 odst. 1 trestního zákoníku.

Trest:

Podle ustanovení § 140 odst. 2 trestního zákoníku - trest odnětí svobody v trvání 12 let (dvanácti let).

Podle ustanovení § 56 odst. 2 písm. b) trestního zákoníku se pro výkon trestu zařazuje do věznice se zvýšenou ostrahou.

Podle ustanovení § 70 odst. 2 písm. a) trestního zákoníku se obžalovanému ukládá trest propadnutí věcí, a to bílé čepele keramického nože a černé rukojeti keramického nože.²³¹

Na zásadní význam zjištění objektivní stránky činu upozorňuji dalším příkladem z praxe, kdy jde o případ upálení dvou bezdomovců obviněným, kdy došlo k zahoření příbytku v lese, ve kterém v době požáru byli dva poškození, kteří zde uhořeli. Původně byla věc prověřována jako úmrtí bez cizího zavinění, neboť provedenou pitvou ohořelých torz těl poškozených a následnou toxikologickou expertizou byla prokázána jako příčina smrti akutní otrava oxidem uhelnatým při vdechování zplodin hoření, což prokazovalo, že v době vzniku požáru poškození žili a na tělech nebyly zjištěny žádné známky svědčící o jiný mechanismus útoku. Policejní orgán se tedy začal zabývat otázkou, proč dva dospělí lidé v době vzniku požáru z chatky neutekli a co způsobilo vznik požáru. V průběhu prověřování shromáždil důkazy nasvědčující tomu, že požár byl způsoben úmyslným jednáním jiného, což ho vedlo ke zjišťování motivu, proč by někdo chtěl tyto dva poškozené usmrtit, a to ho dovedlo k pachateli. Tedy od poznatků z místa činu, zjištění objektivní stránky činu, se intenzivním prověřováním policejní orgán dostal k motivu, kterým byla žárlivost, následně k subjektivní stránce, kterou byl úmysl přímý až k pachateli, který se k činu doznal. Toto je konkrétní příklad z praxe, který prokazuje, že pokud by se orgány činné v trestním řízení věcí nezabývaly, skutek nepovažovaly za trestný čin, nebyl by tento vůbec zjištěn a následně prokázán a pachatel by nebyl potrestán.

²³¹ Rozsudek MS Praha, sp. zn. 42 T 6/2022.

Zároveň tímto případem poukazují na skutečnost, že je reálné uzavření dohody o vině a trestu i v kauzách s nejpřísnější právní kvalifikací umožňující uložení i výjimečného trestu odnětí svobody. V daném případě obviněný od počátku spáchání činu doznával a požadoval uzavření dohody o vině a trestu, čímž se snažil dosáhnout toho, aby mu nebyl uložen výjimečný trest, což se mu podařilo. Přístup obviněného urychlil trestní řízení. Touto kazuistikou dále upozorňuji na nutnost pečlivého prošetření skutku, neboť tento byl původně prověřován jako nešťastná náhoda bez cizího zavinění. Nebýt precizní práce policie, zůstal by pachatel takto závažného činu nepotrestán.

11) 1 KZV 143/2022 – obv. N. M., r. 1974

- skutek kvalifikován jako zločin vraždy dle ustanovení § 140 odst. 2, odst. 3 písm. a) trestního zákoníku
- **mechanismus útoku - upálení**
- v přípravném řízení uzavřena dohoda o vině a trestu
- délka řízení – skutek ze dne 2. 3. 2022 – dohoda ze dne 26. 1. 2023 – rozsudek MS Praha, sp. zn. 49 T 1/2023 ze dne 14. 2. 2023
- rozsudek – schválená dohoda – **trest 19 let NEPO/ zvýšená ostraha**

Rozsudek:

Popis skutku:

...v úmyslu usmrtit s rozmyslem poškozené M. Š. H., r. 1982, a D. S., r. 1988, po předchozí hádce a ze msty, vědom si toho, že poškození jsou uvnitř, pomocí škrtačího kamínkového zapalovače podpálil koberec na vstupních dveřích, jímž byl příbytek pobitý zvenčí i zevnitř, kdy následně došlo k prudkému zahoření celého příbytku, poškození na vzniklý požár nestihli reagovat, následkem čehož došlo k jejich uhoření, včetně jejich psa, který se také nacházel uvnitř příbytku, kdy jako příčina smrti u obou poškozených byla soudní pitvou provedenou znalci Ústavu soudního lékařství, Fakultní nemocnice Královské Vinohrady, stanovena akutní otrava oxidem uhelnatým při vdechování zplodin hoření,

Kvalifikace:

tedy: úmyslně jiného usmrtit s rozmyslem a čin spáchal na dvou osobách,

tím spáchal: zločin vraždy dle ustanovení § 140 odst. 2, odst. 3 písm. a) trestního zákoníku.

Trest:

Podle ustanovení § 140 odst. 3 trestního zákoníku, za užití ustanovení § 58 odst. 3 trestního zákoníku **trest odnětí svobody v trvání 19 (devatenácti) let.**

Podle ustanovení § 56 odst. 2 písm. b) trestního řádu se obviněný pro výkon tohoto trestu zařazuje do věznice se zvýšenou ostrahou.²³²

Posledním příkladem z praxe je opět poukázáno na možnost odlišného posouzení skutku s akcentem na rozlišení jednání naplňujícího znaky skutkové podstaty trestného činu těžké ublížení na zdraví s následkem smrti a trestného činu vraždy a rozdílného posouzení nepřímého úmyslu nalézacím a odvolacím soudem.

12) 1 KZV 192/2022 – obv. O. F., r. 1990

- věc dozorovaná OSZ Praha 4 – skutek kvalifikován jako **pokus těžkého ublížení na zdraví dle ustanovení § 21 odst. 1 k ustanovení § 145 odst. 1 trestního zákoníku**
- předloženo k rozhodnutí sporu o příslušnost – VS v Praze, sp. zn. 8 Ntd 7/2022, dne 1. 11. 2022 věc přikázal k projednání MS Praha s tím, že je reálná kvalifikace jako **pokusu vraždy dle ustanovení § 21 odst. 1 trestního zákoníku k ustanovení § 140 odst. 1 trestního zákoníku**
- mechanismus útoku - **úderý dřevěným hranolem** směřované na hlavu
- dne 5. 1. 2023 – rozsudek MS Praha, sp. zn. 42 T 10/2022 – odsoudil obviněného pro pokus vraždy dle ustanovení § 21 odst. 1 trestního zákoníku k ustanovení § 140 odst. 1 trestního zákoníku – **trest 12 let NEPO/ do věznice se zvýšenou ostrahou**
- **k odvolání obžalovaného** VS Praha, sp. zn. 8 To 18/2023, dne 22. 3. 2023 rozsudek zrušil a skutek kvalifikoval dle ustanovení § 21 odst. 1 k ustanovení § 145 odst. 1 trestního zákoníku a uložil trest v délce trvání 6 let NEPO/ věznice s ostrahou

Z odůvodnění rozhodnutí VS Praha o přikázání věci MS Praha:

Obviněný napadl poškozeného E. Š. opakovanými razantními úderý dřevěným hranolem, směřujícími na hlavu poškozeného, za situace, kdy se tento nacházel na posteli a měl

²³² Rozsudek MS Praha, sp. zn. 49 T 1/2023.

omezenou možnost se bránit. Dřevěný hranol byl takových parametrů, že mohl způsobit závažné zranění na hlavě poškozeného a při daném způsobu jeho použití, tj. držení hranolu obouruč, použité intenzitě a opakování ran mohlo dojít k závažnějším poraněním, např. krvácení do mozkových obalů, pohmoždění mozku, zlomenině klenby lební apod. To, že k závažnějším poraněním nedošlo, je věc náhody a aktivní obrany poškozeného.

Jednoznačné závěry o právní kvalifikaci jsou za situace, kdy ještě nebyly žádné důkazy v procesní formě provedeny, vyloučené.

Rozsudek Městského soudu v Praze:

Popis skutku:

...zjevně pod vlivem alkoholu, napadl poškozeného E. Š., r. 1979, jenž se Richarda Havlíčka zastal, a to tím způsobem, že ho nejprve **udeřil dvěma silnými ranami dřevěným hranolem** o délce 119 centimetrů, šířce 6,5 x 6,5 centimetrů a váze 2,20 kilogramů, do oblasti temene hlavy, **a poté, co si poškozený dal před hlavu obě ruce a pravou nohu, aby zabránil dalším ranám vedeným na hlavu, v útoku stejným způsobem pokračoval**, kdy opakovaně, více než šesti dalšími ranami, hranolem bil poškozeného do rukou, pravé nohy, zad a opět do hlavy, přičemž tímto svým jednáním způsobil poškozenému zhmožděnou ránu měkkých pokrývek lebních na temeni v délce asi 11 centimetrů nezasahující na klenbu, šikmo probíhající trzně zhmožděnou ránu v čelní krajině vpravo v délce asi 6 centimetrů nezasahující na klenbu lební, příčně probíhající trzně zhmožděnou ránu na bradě pod dolním rtem v délce asi 6 centimetrů, mnohačetné oděrky a pohmožděliny s otokem měkkých tkání a krevními výrony na levé horní končetině, pohmoždění zad v oblasti levé lopatky a ramene s rozsáhlým otokem a plošným krevním výronem, tři trzně zhmožděné rány podélně probíhající na přední ploše pravé dolní končetiny v délce asi 4 centimetrů zasahující do podkoží, tedy zranění, které se pro délku léčení a omezení v běžném způsobu života hodnotí ze soudně lékařského hlediska jako poranění středně těžké dosahující ublížení na zdraví, kdy těžší újma na zdraví v podobě možného krvácení do mozkových obalů, eventuálně pohmoždění mozku, s ohledem na intenzitu a způsob útoku obžalovaného, nevznikla, kdy současně tímto útokem mohl způsobit poškozenému smrt, pouze dílem okolností zcela nezávislých vůli obžalovaného tato nenastala

Kvalifikace z rozsudku MS Praha:

tedy: dopustil se jednání, které bezprostředně směřovalo k usmrcení jiného, tohoto jednání se dopustil v úmyslu trestný čin spáchat, avšak k jeho dokonání nedošlo,

tím spáchal: zvláště závažný zločin vraždy dle ustanovení § 140 odst. 1 trestního zákoníku ve stadiu pokusu dle ustanovení § 21 odst. 1 trestního zákoníku.

Trest:

Podle ustanovení § 140 odst. 1 trestního zákoníku k trestu odnětí svobody ve výměře 12 (dvanácti) let.

Podle ustanovení § 56 odst. 2 písm. b) trestního zákoníku se pro výkon trestu zařazuje do věznice se zvýšenou ostrahou.²³³

Z rozsudku VS Praha - jediná změna v popisu skutku:

... a omezení v běžném způsobu života hodnotí ze soudně lékařského hlediska jako poranění středně těžké dosahující ublížení na zdraví, kdy těžší újma na zdraví v podobě zlomeniny klenby lební, žeber nebo končetin nevznikla pouze dílem okolností zcela nezávislých vůli obžalovaného.

Kvalifikace z rozsudku VS Praha:

tedy: dopustil se jednání, které bezprostředně směřovalo ke způsobení těžké újmy na zdraví, tohoto jednání se dopustil v úmyslu trestný čin spáchat, avšak k jeho dokonání nedošlo,

tím spáchal: pokus trestného činu těžkého ublížení na zdraví podle ustanovení § 21 odst. 1 k ustanovení § 145 odst. 1 trestního zákoníku.

Trest:

Podle ustanovení § 145 odst. 1 trestního zákoníku k trestu odnětí svobody v trvání 6 (šesti) let.

Podle ustanovení § 56 odst. 2 písm. b) trestního zákoníku se pro výkon trestu zařazuje do věznice s ostrahou.

Z odůvodnění rozsudku VS Praha:

V daném případě existují důvodné pochybnosti o subjektivní stránce, tedy o eventuálním úmyslu obžalovaného usmrtit poškozeného. Z rozhodovací praxe je zřejmé, že usmrcení

²³³ *Rozsudek MS Praha, sp. zn. 42 T 10/2022.*

oběti ubitím vyžaduje vysokou míru brutality, která se projevuje velkou intenzitou úderů, ať už zasazovaných zbraní či beze zbraně. Pokud je k útoku použita zbraň, je to proto, aby výrazně zvýšila intenzitu zasazovaných ran. Dále se vyžaduje vysoká míra rozhodnosti způsobit smrt oběti, která se typicky projevuje opakováním úderů až do doby, kdy útočník předpokládá smrt oběti.

Obžalovaný před útokem ani během něho nedal verbálně najevo úmysl poškozeného usmrtit a ani okolnosti případu nijak nenaznačují, že by se obžalovaný nespokojil s pouhým „potrestáním“ poškozeného, ale že by jej uspokojilo až jeho usmrcení.

Nepřímý úmysl je dovozován z toho, kam byl útok veden, jakou zbraní a jakou intenzitou. Lze souhlasit se závěrem soudu prvního stupně, že první dva údery byly vedeny na hlavu poškozeného a že ostatní údery poškozený víceméně vykryl rukama.

Dále je třeba vzít v úvahu **charakter použité zbraně**. Předmětný dřevěný trámek není nejvhodnější zbraní pro útok na člověka, protože skutečně razantnímu vedení úderu brání to, že jeho těžiště je uprostřed, na rozdíl od jiných „vhodnějších“ zbraní, které mají těžiště na konci (baseballová pálka, sekera apod.). Kinetická energie vložená do úderu se proto zčásti vyčerpá energií potřebnou na manipulaci s tímto, pro úder nevhodným, nástrojem.

Ani úchop předmětného trámku není ideální, což ve svém důsledku vede k tomu, že zasadit úder „velkou intenzitou“ je poměrně obtížné.²³⁴

Závěr:

Provedenou analýzou věcí dozorovaných MSZ v Praze, kvalifikovaných v průběhu řízení jako zločin vraždy dle ustanovení § 140 trestního zákoníku, které se staly na území hl. m. Prahy v roce 2022 (celkem 18 věcí, přičemž shora jsou uvedeny jen k dnešnímu dni pravomocně skončené věci), jsem zjistila následující:

- **převažující mechanismus útoku** – užití nože – řezná a sečná poranění – celkem 10 případů, 2 případy škrcení či rdoušení, pak ostatní (předávkování léky, údery, apod.) – nezaznamenala jsem ani jeden případ spáchaný za užití střelné zbraně
- z 18 případů je 12 pravomocně skončených
- ve 2 případech došlo ke sjednání dohody o vině a trestu v hlavním líčení, ve 2 případech již v přípravném řízení, ve 2 případech došlo k prohlášení viny v hlavním líčení

²³⁴ *Rozsudek VS Praha, sp. zn. 8 To 18/2023.*

- nově hojně využívané instituty DVT a prohlášení viny paradoxně kladou daleko větší nároky na kvalitu a rozsah vyšetřování, tedy na přípravné řízení, protože pouze tam, kde soud nemá pochyb o důkazní situaci, která musí vyplývat ze spisového materiálu, přistoupí ke schválení či užití těchto institutů. Největší přínos a urychlení řízení je pro soud, přípravnému řízení se nijak zásadně neulehčilo.
- o možnostech využití těchto institutů je nutné hned na počátku vyšetřování obviněného poučit. Rozhodně však nelze automaticky očekávat, že při sjednání dohody o vině a trestu či prohlášení viny bude možno uložit trest pod dolní hranici zákonné trestní sazby, jak obvinění zpravidla očekávají.
- mělo by však platit, že čím dřívější prohlášení viny a vyjádření snahy uzavřít dohody o vině a trestu, tím větší výhoda pro obviněného v podobě ukládání trestu by měla být dána. Rozhodně to však nemůže vést k nátlaku na obviněného k doznání.
- z provedené analýzy dále vyplývá, že správně kvalifikovat skutek rozhodně není snadné.
- ve sporných případech je nutné i v přípravném řízení se řídit stejným pravidlem jako při určení věcné příslušnosti soudu, tedy rozhodování dle ustanovení § 24 trestního řádu, vzniknou-li pochybnosti o příslušnosti soudu, pokud skutkový stav umožňuje posouzení stíhaného jednání jako trestného činu, k jehož projednání je v prvním stupni příslušný okresní soud, tak i trestného činu, o němž řízení přísluší podle ustanovení § 17 trestního řádu konat krajskému soudu, je nezbytné, aby věc projednal soud krajský, tedy dozorovalo krajské státní zastupitelství a vyšetřoval policejní orgán krajského ředitelství.
- právní kvalifikace skutku se odvíjí od zjištěného skutkového stavu a v případě rozlišení kvalifikace skutku jako trestného činu vraždy či jako trestného činu těžké ublížení na zdraví s následkem smrti je stěžejní prokázání objektivní a subjektivní stránky činu.

5.3 Statistické údaje

Jak již je opakovaně zmíněno výše, jednání naplňující znaky skutkové podstaty trestného činu vraždy je odbornou i laickou veřejností vnímáno jako jedno z nejzávažnějších, které trestní zákoník postihuje. Každá spáchaná vražda vyvolává značné znepokojení veřejnosti, narušuje klidný život a pocit občanského bezpečí v širším okolí a vzbuzuje zájem o to, jaká opatření přijmou odpovědné státní orgány k ochraně společnosti. Úspěšné dopadení vraha a jeho spravedlivé potrestání je provázeno příznivou odezvou veřejnosti.²³⁵

Z toho důvodu má vyšetřování těchto skutků prioritu, což se odráží na rozsahu metod a postupů použitých k objasnění skutku, odborném nasazení, kdy cílem orgánů činných v trestním řízení je prokázání skutku bez jakýchkoliv pochybností, usvědčení a náležité potrestání pachatele. Naopak, neúspěch trestního řízení vyvolává kritiku činnosti policie, státního zastupitelství i soudu. Jak vyplývá z níže uvedených statistik, počet trestných činů vraždy je ve srovnání s ostatní trestnou činností poměrně nízký, což však nesnižuje mimořádnou škodlivost těchto trestných činů, která je dána tím, že jejich objektem je lidský život jako nejvzácnější a ničím nenahraditelná hodnota. Následkem trestného činu vraždy není „jen“ zmaření lidského života konkrétního poškozeného, nýbrž dopad takového činu je daleko širší. Násilná smrt člena rodiny způsobuje těžké trauma osobám blízkým, vzbuzuje strach, obavy z ohrožení vlastního života, má za následky narušení a rozpad rodinných a osobních vztahů, je těžko napravitelným následkem.

Neméně důležitá je i okolnost, že spáchání každé vraždy zvyšuje významně pocit nebezpečí pro občany na poměrně rozsáhlém území. Uvedené okolnosti naléhavě vyžadují, aby orgány policie a justice na každý případ reagovaly co nejrychleji, co nejrozhodněji a nejefektivněji, k čemuž ve většině případů skutečně dochází, jak dokazuje níže uvedená statistika, ze které vyplývá též vysoká objasněnost případů vražd. Důležitým faktem přitom je, že zveřejněné případy vražd pro svou obecnou závažnost a zavrženíhodnost zpravidla motivují širokou veřejnost k daleko aktivnější spolupráci, zejm. poskytování informací, než je tomu u jiných trestných činů. Zapojení veřejnosti může spočívat také v součinnosti při prevenci.

²³⁵ STACH, J. *Metodika vyšetřování vražd*. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2005, s. 52.

Z vlastní praxe mám velkou zkušenost se sdělovacími prostředky a poskytováním informací o probíhajících případech, kdy vnímám velmi pozitivně aktivní zapojení veřejnosti při objasňování neznámých případů. Naopak, mám výhrady k medializaci případů po zjištění pachatele, kdy zejména účast široké veřejnosti, zastoupené médii, na projednávání věci před soudem, může být mnohdy kontraproduktivní. V souladu s ustanovením § 199 odst. 1 TR hlavní líčení koná soud zásadně veřejně. Smyslem veřejného projednání věci je jednak výchovné působení trestního řízení na širokou veřejnost, prevence kriminality, ale též veřejná kontrola vedeného řízení a jeho zákonnosti. V souladu s ustanovením § 200 TR může být veřejnost při hlavním líčení vyloučena, jestliže by veřejné projednání věci ohrozilo utajované informace chráněné zvláštním zákonem, mravnost nebo nerušený průběh jednání, anebo bezpečnost nebo jiný důležitý zájem svědků.²³⁶

V souladu s platnou judikaturou a rozhodovací praxí Ústavního soudu v praxi dochází k vyloučení veřejnosti jen zcela výjimečně, zpravidla na úzce omezenou dobu, neboť soud v rámci svých možností může učinit i jiná opatření k dosažení téhož účelu (např. výslech svědka prostřednictvím videokonference s utajením jeho identifikačních údajů a podoby). Reálný dopad veřejnosti hlavního líčení, zejm. účasti novinářů, však spočívá v tom, že jsou prováděny tzv. online přenosy z jednací síně, kdy i za situace, kdy předseda senátu vyhlásí opatření, kterým nepovolí pořizování obrazových a zvukových záznamů, novináři podrobně zapisují průběh jednání, včetně obsahu svědeckých výpovědí, výpovědí obžalovaných či znalců a jiných důkazů, a toto sdělují veřejnosti, čímž, dle mého názoru, velmi často dochází k ovlivnění výpovědí dosud soudem nevyslechnutých svědků či spoluobžalovaných. V konfrontaci se zásadou veřejnosti hlavního líčení však nemá soud prostor k tomu, jak těmto únikům informací z jednací síně zabránit, přestože tím mnohdy ztrácí význam jiná opatření učiněná soudem v souladu s příslušnými ustanoveními trestního řádu, jako např. provedení výslechu spoluobžalovaných odděleně, zamezení přítomnosti dosud nevyslechnutého svědka v jednací síni apod.

Dle mého názoru, tento střet zájmů, zájem na řádném projednání věci a zájem na veřejném projednání, nemá řešení, a v konečném důsledku se musí promítnout v činnosti soudu, kdy v rámci volného hodnocení důkazů soud musí přihlédnout též k možnému negativnímu ovlivnění provedeného důkazu vlivem zveřejnění informací z projednávaného řízení.

²³⁶ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), v platném znění.

Trestní řád v ustanovení § 199 odst. 2 stanoví možnost ve vhodných případech provádět hlavní líčení přímo v místě, kde byl trestný čin spáchán, anebo na pracovišti, popřípadě v bydlišti obžalovaného.²³⁷ Za dobu své více jak dvacetileté praxe státního zástupce jsem nezažila ani jediný případ, kdy by hlavní líčení bylo z těchto důvodů konáno mimo jednacím síň soudu, a o takovém případě jsem ani neslyšela. Domnívám se de lege ferenda, že by měla být tato část ustanovení § 199 odst. 2 TŘ zcela vypuštěna pro svou absolutní nepoužitelnost v praxi. Toto ustanovení nelze zaměňovat s možností konat hlavní líčení v budově jiného soudu, případně jiné instituce (zejm. vazební věznice), a to z kapacitních či bezpečnostních důvodů, jak umožňuje zákon o soudech²³⁸ a prováděcí vyhláška.²³⁹

Oproti informování veřejnosti o obsahu jednotlivých důkazů v rámci probíhajícího soudního řízení mají zobecňující informace o závažnosti projednávaného skutku, o přístupu pachatele, ale zejména o trestu, který je pachateli uložen, velmi zásadní význam, a to jak v oblasti prevence, tak i ve směru posilování autority justice a utvrzení veřejnosti v tom smyslu, že každý skutek bude náležitě objasněn a spravedlivě potrestán.

Pozitivní dopad na veřejnost pak mají informace o výsledcích práce policie na poli boje s kriminalitou v podobě statistik, které každoročně zveřejňuje Policie ČR na stránkách policejního prezidia. Statistické přehledy kriminality obsahují údaje ohledně veškeré trestné činnosti spáchané na území České republiky za uplynulý rok, a to jak v souhrnu na území ČR, tak i v jednotlivých krajích. Z tohoto zdroje vychází údaje uvedené níže ohledně nápadu trestného činu vraždy dle ustanovení § 140 TZ, jeho rozlišení podle motivu a srovnání s počtem případů trestného činu zabití dle ustanovení § 141 TZ, vraždy novorozeného dítěte matkou dle ustanovení § 142 TZ, usmrcení z nedbalosti dle ustanovení § 143 TZ, nedovolené přerušování těhotenství bez souhlasu těhotné ženy dle ustanovení § 159 TZ, nedovoleného přerušování těhotenství se souhlasem těhotné ženy dle ustanovení § 160 TZ, pomoci těhotné ženě k umělému přerušování těhotenství dle ustanovení § 161 TZ. Z uvedených statistik vyplývá, že oproti roku 2021 se v letech 2022 a 2023 zvýšil nápad trestných činů vraždy na území ČR o třetinu, přičemž na území hlavního města Prahy je nárůst procentuálně menší, v r. 2021 bylo v ČR zjištěno 105 vražd, v Praze 20 případů vražd, v roce 2022 v ČR 150 případů, v Praze již 24 případů a v roce 2023

²³⁷ Ibid.

²³⁸ Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících, státní správě soudů a o změně některých zákonů (zákon o soudech a soudcích).

²³⁹ Vyhláška č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy.

v ČR bylo 159 případů, přičemž počet vražd v Praze vzrostl na 27 případů. Objasněnost trestných činů vražd je však vysoká, kdy v celorepublikovém měřítku se pohybovala v roce 2021 na 95,2 %, v roce 2022 ve výši 87,3 % a v r. 2023 ve výši 87,4 %. S těmito hodnotami koresponduje i procento objasněnosti případů vražd spáchaných na území hlavního města Prahy. Za zmínku stojí statistické údaje, které jsem uváděla ve své diplomové práci zpracované v r. 1993 na téma „Metodika vyšetřování sexuálních vražd“, kdy jsem využila tehdejší dostupnou policejní statistiku, ze které vyplývalo, že v letech 1981 až 1992 byl počet případů trestných činů vražd spáchaných na území tehdejší Československé federativní republiky podstatně vyšší, kdy se počet vražd pohyboval okolo 200 případů za rok a enormní nárůst nastal po r. 1989, kdy v r. 1990 bylo spácháno 305 případů, v r. 1991 již 322 a v r. 1992 to bylo dokonce 376 případů.

Pokud jde o ostatní násilné trestné činy, jejichž objektem je život člověka, tak z policejních statistik vyplývá, že v uplynulých třech letech byly na území ČR spáchány tři skutky kvalifikované jako zločin zabití dle ustanovení § 141 TZ, a to každý rok jeden případ. Oproti tomu trestné činy dle ustanovení § 142 a ustanovení § 160 nebyly v minulých letech zaznamenány. V roce 2023 byl spáchán jeden trestný čin kvalifikovaný dle ustanovení § 159 TZ, a to na území hl. m. Prahy, a dále jeden skutek kvalifikovaný dle ustanovení § 161. Jinak je tomu v případech kvalifikovaných jako zločin usmrcení z nedbalosti dle ustanovení § 143 TZ, které byly zaznamenány v počtu desítek případů, a to v roce 2021 celkem 50 případů v ČR, v roce 2022 celkem 87 případů a v r. 2023 celkem 74 případů v ČR.

K vypovídací hodnotě policejních statistik je nutno uvést, že tato vychází ze statistických listů zpracovávaných policejním orgánem ke každému případu, a to v rámci přípravného řízení, kdy do právní kvalifikace se neodráží konečné rozhodnutí soudu v konkrétní věci. V praxi se nezdá stávat, že skutek policejním orgánem kvalifikovaný jako zločin vraždy dle ustanovení § 140 TZ je ve finále soudem kvalifikován odlišně, což se děje nejčastěji v případě jednání ukončeného ve stadiu pokusu, kdy skutek bývá kvalifikován jako pokus vraždy dle ustanovení § 140 TZ a soud jej posoudí odlišně, zpravidla jako pokus těžkého ublížení na zdraví dle ustanovení § 145 odst. 1, odst. 3 TZ, jak o tom bylo pojednáno výše.

Níže uvedené údaje vycházejí z policejních statistik zveřejněných na oficiálních webových stránkách Policie ČR: ²⁴⁰

Statistické údaje PČR za rok 2021

Tabulka 1 – Vraždy za rok 2021

Vraždy	Počet vražd ČR/Praha	Objasněno ČR/Praha	Nezletilý pachatel ČR/Praha	Mladistvý pachatel ČR/Praha	Pachatel cizinec ČR/Praha
Celkem	105/20	100/19	2/1	2/0	20/7
Loupežná	1/1	1/1	0/0	0/0	1/1
Sexuální	1/0	1/0	0/0	0/0	3/0
Osobní vztahy	57/11	55/11	0/0	1/0	9/4
Objednané	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0
§ 142	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0
Ostatní	46/8	43/7	2/1	1/0	13/3

Zdroj: Policie ČR

Tabulka 2 - Ostatní trestné činy za rok 2021

Ostatní trestné činy	Počet ČR/Praha	Objasněno ČR/Praha	Nezletilý pachatel ČR/Praha	Mladistvý pachatel ČR/Praha	Pachatel cizinec ČR/Praha
§ 161,162	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0
§ 160	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0
§ 159	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0
§ 141	1/0	1/0	0/0	0/0	0/0
§ 143	50/2	10/1	1/0	0/0	2/0

Zdroj: Policie ČR

²⁴⁰ <http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>

Statistické údaje PČR za rok 2022

Tabulka 3 - Vraždy za rok 2022

Vraždy	Počet vražd ČR/Praha	Objasněno ČR/Praha	Nezletilý pachatel ČR/Praha	Mladistvý pachatel ČR/Praha	Pachatel cizinec ČR/Praha
Celkem	150/24	131/19	3/0	4/1	18/3
Loupežná	6/3	6/3	0/0	0/0	1/1
Sexuální	3/0	3/0	0/0	0/0	3/0
Osobní vztahy	76/13	67/10	0/0	0/0	7/2
Objednané	3/0	2/0	0/0	0/0	0/0
§ 142	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0
Ostatní	62/8	53/6	3/0	4/1	8/1

Zdroj: Policie ČR

Tabulka 4 – Ostatní trestné činy za rok 2022

Ostatní	Počet ČR/Praha	Objasněno ČR/Praha	Nezletilý pachatel ČR/Praha	Mladistvý pachatel ČR/Praha	Pachatel cizinec ČR/Praha
§ 161,162	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0
§ 160	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0
§ 159	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0
§ 141	1/0	1/0	0/0	0/0	0/0
§ 143	87/6	8/1	0/0	0/0	2/0

Zdroj: Policie ČR

Statistické údaje PČR za rok 2023

Tabulka 5 - Vraždy za rok 2023

Vraždy	Počet vražd ČR/Praha	Objasněno ČR/Praha	Nezletilý pachatel ČR/Praha	Mladistvý pachatel ČR/Praha	Pachatel cizinec ČR/Praha
Celkem	159/27	139/23	3/1	7/1	34/9
Loupežná	5/0	5/0	1/0	0/0	0/0
Sexuální	2/0	2/0	0/0	0/0	1/0
Osobní vztahy	86/16	78/16	0/0	1/0	16/6
Objednané	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0
§ 142	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0
Ostatní	66/11	54/7	3/1	5/1	17/3

Zdroj: Policie ČR

Tabulka 6 - Ostatní trestné činy za rok 2023

Vraždy	Počet vražd ČR/Praha	Objasněno ČR/Praha	Nezletilý pachatel ČR/Praha	Mladistvý pachatel ČR/Praha	Pachatel cizinec ČR/Praha
§ 161,162	1/0	1/0	0/0	0/0	0/0
§ 160	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0
§ 159	1/1	0/0	0/0	0/0	0/0
§ 141	1/0	0/0	0/0	0/0	0/0
§ 143	74/4	12/1	0/0	0/0	1/0

Zdroj: Policie ČR

6 SANKCE ZA TRESTNÝ ČIN VRAŽDY

Stejně jako v případě jiných trestných činů se ukládání sankcí za trestný čin vraždy řídí právní úpravou trestního zákoníku, kdy trestní sazby jsou specifikovány u každé skutkové podstaty zvlášť. Obecně platnou zásadou je, že za spáchání trestného činu může být uložen pouze takový trest, jehož uložení trestní zákoník umožňuje. Vražda patří k těm několika málo obecně kriminálním zvlášť závažným zločinům, u nichž je přípustný výjimečný trest, a to i trest odnětí svobody na doživotí.²⁴¹ Druhy trestů a způsoby jejich výkonu upravuje díl 4 hlavy I obecné části trestního zákoníku. Domnívám se, že podrobný rozbor obecných zásad pro ukládání trestů daných ustanovením § 39 TZ a dalších, včetně ukládání trestu pachatelů se zmenšenou přičetností, principů, kterými se ukládání trestu řídí, včetně výčtu polehčujících okolností ustanovení § 41 TZ, přitěžujících okolností ustanovení § 42 TZ, principů pro ukládání úhrnného a souhrnného trestu dle ustanovení § 43 TZ, upuštění od uložení souhrnného trestu dle ustanovení § 44 TZ, ukládání společného trestu dle ustanovení § 47 TZ, podmínek pro upuštění od potrestání, které upravuje oddíl 2, jakož i výčet jednotlivých trestů upravených v oddílu čtvrtém a další, včetně procesních institutů ovlivňujících druh a výši ukládaných trestů, jako jedoznání obviněného, ale i uzavření dohody o vině a trestu či prohlášení viny, a mnohé další, přesahují možnosti této práce, a představují téma pro samostatnou práci.

Pokud jde o tresty, které lze uložit za spáchání trestného činu vraždy, jak již je zmíněno výše, jedním z trestů je výjimečný trest, kterým může být až doživotí. V souvislosti s trestáním pachatelů vraždy se ve společnosti stále vede diskuze ohledně možnosti uložení trestu smrti, kdy osobně patřím k odpůrcům tohoto trestu. V tomto směru se ztotožňuji s názory Navrátilové, která uvádí nutnost dodržování zásady humanismu, zásady omezování represe na nezbytnou míru, nebezpečí nenapravitelných justičních omylů, fakt, že zrušení trestu smrti nevede ke zvýšení výskytu nejzávažnější kriminality, nebo naopak ztráta úcty k životu může vést k nárůstu kriminality či fakt, že trest smrti může vyvolat mylný dojem účinného opatření a tedy odvádět pozornost od skutečných příčin kriminality. Nejčastější argumenty stoupců trestu smrti pak jsou odstrašující vliv trestu smrti na veřejnost, absolutní eliminace zvláště nebezpečných pachatelů, domněnka,

²⁴¹ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022, s. 548.

že doživotní trest odnětí svobody nahrazující trest smrti je trestem ještě krutějším a také fakt, že dlouhodobé věznění je velmi nákladné.²⁴²

V souvislosti s ukládáním trestů pachatelům trestného činu vraždy vnímám jako velmi citlivý a zásadní problém trestání mladistvých pachatelů.

Vzhledem k ustanovení § 31 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, kdy se trestní sazby odnětí svobody stanovené v trestním zákoníku u mladistvých snižují na polovinu, přičemž horní hranice trestní sazby nesmí převyšovat pět let a dolní hranice jeden rok, lze v praxi jen velmi stěží diferencovat tresty ukládané mladistvým, kteří jsou nezdědka pachateli těch nejzávažnějších trestných činů proti životu. Trest, resp. u mladistvých trestní opatření, v podobě trestu odnětí svobody nepodmíněně ukládaná v sazbě 1 – 5 let jsou nepřiměřeně mírná s ohledem na závažnost a nezvratitelný následek v případě trestného činu vraždy. Prolomení maximální možné hranice trestní sazby trestního opatření ukládaného mladistvým za užití ustanovení § 31 odst. ZSM, kdy v případě, že mladistvý spáchal provinění, za které trestní zákoník dovoluje uložení výjimečného trestu, a že povaha a závažnost provinění je vzhledem k zvlášť zavrženíhodnému způsobu provedení činu nebo k zvlášť zavrženíhodné pohnutce nebo k zvlášť těžkému a těžko napravitelnému následku mimořádně vysoká, může soud pro mládež uložit mladistvému trestní opatření odnětí svobody na 5 až 10 let, má-li za to, že by odnětí svobody v rozmezí uvedeném v odstavci 1 k dosažení účelu trestního opatření nepostačovalo, se v praxi realizuje zcela výjimečně.

S ohledem na zvyšující se brutalitu činů páchaných mladistvými, četnost případů vraždy, kdy pachatelem je mladistvý, jejichž nárůst je oproti dřívějším letům enormní, se domnívám, že by se legislativci měli nad platnou právní úpravou znovu zamyslet. Dle mého názoru, by bylo zcela odpovídající, pokud by se v případě ukládání trestního opatření mladistvým pachatelům za spáchání nejzávažnějších útoků proti životu, trestní sazby stanovené trestním zákoníkem snižovaly na polovinu, přičemž omezení sazbou 1 – 5 let by bylo zrušeno. Takové vymezení trestního opatření by pak dalo i větší prostor nalézacím soudům k diferenciaci ukládaných trestních opatření dle specifika daného konkrétního případu.

Pokud jde o **trestní sankce** trestu odnětí svobody, je zajímavé, že trestní zákoník způsobení smrti postihuje trestními sankcemi ve velmi rozsáhlém rozpětí, kdy výše sankce

²⁴² NAVRÁTILOVÁ, J. *Výjimečný trest*. Praha: Leges, 2010, s. 15-16.

se odvíjí zejména od toho, zda jde o úmyslné způsobení smrti, či zda je následek smrti způsobený nedbalostní formou. Do rozpětí trestních sankcí se projevuje též shora uvedené kritérium hlavního a vedlejšího objektu. V případě nedbalostního následku smrti se další rozlišení trestních sankcí odvíjí od objektu a objektivní stránky daného trestného činu, tedy od zájmu chráněného zákonem. Nejprísněji trestným je samozřejmě úmyslné usmrcení jiného, tedy trestný čin vraždy, který je jedním z mála trestných činů, za který lze uložit výjimečný trest v podobě doživotí (§ 54 TZ). V případě odsouzení pachatele činu naplňujícího znaky základní skutkové podstaty § 140 trestního zákoníku je možno uložit trest v rozmezí 10 – 18 let, za jednání ve druhém odstavci trest v rozmezí 12 – 20 let, za jednání ve třetím odstavci trest v rozmezí 15 – 20 let, případně výjimečný trest. Zavinění, tedy subjektivní stránka trestného činu má pak výrazný vliv na výši trestních sankcí, což je zřejmé z ustanovení dalších hlav trestního zákoníku, kdy např. v oddílu druhém hlavy první, např. trestný čin těžké ublížení na zdraví dle ustanovení § 145 trestního zákoníku způsobení smrti postihuje sazbou v rozmezí 8 – 16 let, v případě trestných činů oddílu třetího – trestné činy ohrožující život nebo zdraví např. ustanovení § 152 šíření nakažlivé lidské nemoci způsobení smrti postihuje sazbou 5 až 12 let apod. Nejnižší hranice trestní sazby za jednání, jehož účinkem je smrt, je daná v ustanovení § 376 TZ neuposlechnutí rozkazu z nedbalosti, kde je spodní hranice 6 měsíců OS. Kromě trestného činu vraždy jsou pak nejprísněji trestné některé z trestných činů hlavy XIII, trestné činy proti lidskosti, proti míru a válečné trestné činy, za jejichž spáchání lze uložit až výjimečný trest. Výjimečný trest lze uložit též za jednání naplňující skutkovou podstatu trestného činu teroru dle ustanovení § 312 TZ. Dle mého názoru, možnost uložení výjimečného trestu zcela absentuje v případě trestných činů týrání svěřené osoby dle ustanovení § 198 odst. 1, odst. 3 písm. b) TZ a týrání osoby žijící ve společném obydlí dle ustanovení § 199 odst. 1, odst. 4 písm. b) TZ, kde smrt je nedbalostním následkem jednání spočívajícího v týrání. Za týrání je považováno zlé nakládání se svěřenou osobou, vyznačující se vyšším stupněm hrubosti a bezcitnosti a určitou trvalostí, které tato osoba pociťuje jako těžké příkoří. Výjimečným trestem je možné v takových případech postihnout pouze pachatele, který v souvislosti s týráním svěřené osoby či osoby žijící ve společném obydlí tuto úmyslně usmrtí. Pak lze takové jednání posoudit jako trestný čin vraždy v jednočinném souběhu s trestným činem týrání. V praxi jsou častější případy, kdy se úmyslné jednání směřující k následku smrti nepodaří prokázat a smrt je považována za nedbalostní následek, kdy je možno uložit trest maximálně ve výši 12 let OS.

De lege ferenda: Domnívám se, že charakteru jednání naplňujícího skutkovou podstatu těchto trestných činů, zejména s ohledem na dobu, po kterou je udržován protiprávní stav, tedy čas, po který je poškozený nucen snášet těžké příkoří, který bývá obvykle velmi dlouhý, závažnost takového jednání, společenskou škodlivost a následek spočívající v usmrcení týrané osoby, by tomuto lépe odpovídala vyšší hranice trestní sazby, přinejmenším srovnatelná s trestní sazbou u trestného činu vraždy.

V souvislosti s trestáním pachatelů trestného činu vraždy rezonuje společností otázka druhu a výše ukládaných trestů. Laická veřejnost se uchyluje k zásadám Chammurapiho zákoníku, zejm. „oko za oko, zub za zub“, která vyjadřuje princip pomsty, dle které míra odplaty má být sjená jako škoda způsobená poškozenému. Tuto zásadu trestní právo České republiky neuplatňuje. V rámci legislativních změn, pozměňovacích návrhů či rekodifikace se však objevují hlasy volající po zpřísnění trestních sankcí. Takovým byl např. též legislativní návrh v rámci novely trestního zákona v r. 2009, který počítal se zavedením zásady „tříkrát a dost“. Tato zásada vyjadřuje povinnost soudu pachatele, který byl v minulosti trestán za dva trestné činy, za třetí trestný čin potrestat přísněji. Uplatnění této zásady by mělo vést k zamezení recidivy. Zásada „tříkrát a dost“ byla implementována v několika zemích, jako jsou USA, Nový Zéland a Anglie. Nejblíže České republice platí obdoba tohoto angloamerického institutu na Slovensku, kde od 1. 9. 2003 jsou pachatelé vybraných trestných činů odsuzováni k výjimečnému trestu odnětí svobody v délce trvání 25 let bez možnosti podmíněného propuštění. Důvody, proč zásada „tříkrát a dost“ nakonec nebyla do českého trestního práva přijata, spočívají zejména v tom, že ze strany některých odborníků byla tato zásada považována za příliš přísnou, za nevhodnou pro paušální aplikaci na všechny případy. Dále bylo argumentováno nutností individuálního přístupu k trestání, kdy tresty mají být přiměřené konkrétním okolnostem. Právní odborníci oponující zavedení této zásady do českého trestního práva pak zdůrazňovali, že by zavedení této zásady velmi zásadním způsobem narušilo pojetí ukládání trestů u nás s důrazem kladeným na resocializaci a rehabilitaci, kdy příslušné přísné tresty mohou bránit procesu resocializace a znovuzачlenění do společnosti. Dalším pádným argumentem proti zavedení této zásady byla obava z přeplnění věznic, jejichž kapacity jsou již nyní překročeny.

Osobně se domnívám, že zavedení zásady „tříkrát a dost“ neodpovídá principům trestání pachatelů tak, jak jsou zakotveny v našem trestním právu. Při ukládání trestů nejsou soudy limitovány trestními sankcemi jednotlivých ustanovení, ale mají možnost

zohlednit recidivu jako obecně přitěžující okolnost ve smyslu ustanovení § 42 písm. q) TZ, nebo v případech zvlášť závažných zločinů, mezi něž se trestný čin vraždy řadí, rozhodnout o mimořádném zvýšení trestu odnětí svobody dle ustanovení § 59 odst. 1 TZ. Domnívám se, že soudy dostatečně nevyužívají možností zvýšení trestní sazby a obecně vnímám spíše trend ukládání trestů mírnějších, mnohdy za bezdůvodného využití ustanovení § 58 odst. 1 TZ, o mimořádném snížení trestu odnětí svobody, proti čemuž z pozice státního zástupce často brojím podáním odvolání. Myslím si, že kritické hlasy veřejnosti ve vztahu k ukládaným trestům pachatelům zvlášť závažných trestných činů by ovlivnila spíše změna způsobu výkonu trestu, kdy uložené tresty by byly skutečně potrestáním, a ne „pouhým“ omezením osobní svobody, k čemuž by přispělo např. povinné pracovní zařazení odsouzených, ale to již je úplně jiná kapitola.

7 ÚPRAVA TRESTNÉHO ČINU VRAŽDY VE SLOVENSKÉ REPUBLICE

Společná minulost Čechů a Slováků je fenoménem, který se táhne přes několik staletí. Přestože dnes jde o dva samostatné národy, jejich historie byla spjata mnohem déle, než je v období Československa. První kapitola společných dějin začala již ve Velkomoravské říši v 9. století a udržovala se po celá další století, kdy výraznému propojení vzájemných vztahů došlo zejména za Rakousko-Uherska. Po první světové válce vzniklo Československo jako společný stát Čechů a Slováků. Společná minulost se projevuje nejen v propojení sociálním, kulturním, ekonomickém apod., ale též v oblasti práva. Po sametové revoluci v roce 1989 a pádu komunistického režimu se Československo rozpadlo na dvě samostatné republiky – Českou republiku a Slovenskou republiku. Tento rozpad ukončil dlouhou společnou historii, ale zanechal nesmazatelnou stopu v paměti obou národů, která se projevila i ve formování právní kultury obou současných samostatných států. Společné právní předpisy platily na území obou států i nadále, ale oba státy samozřejmě usilovaly o samostatnou právní úpravu. Stejně tak tomu bylo v případě trestního práva, kdy oba státy užívaly i nadále zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, který nabyl účinnosti dne 1. ledna 1962. V legislativním procesu byli Slováci rychlejší a dnem 1. 1. 2006 nabyl účinnosti zákon č. 300/2005 Z. z., trestný zákon (dále jen „STZ“), který platí dodnes.²⁴³

Stejně jako u nás, i nový slovenský trestní zákon změnil systematiku řazení skutkových podstat oproti dřívější úpravě dané trestním zákonem č. 140/1961 Sb. Trestné činy obsahující úmyslné usmrcení jsou v STZ zařazeny do první hlavy zvláštní („osobitné“) části označené jako „Trestné činy proti životu a zdraví“.

Úmyslná usmrcení podřazuje STZ pod skutkové podstaty tří trestných činů a rozlišuje vraždu dle ustanovení § 145 STZ, která je základní skutkovou podstatou úmyslného usmrcení, úkladnou vraždu dle ustanovení § 144 STZ, která je kvalifikovanou skutkovou podstatou a vraždu novorozeného dítěte matkou dle ustanovení § 146 STZ, která je naopak privilegovanou skutkovou podstatou.²⁴⁴ Jak je zřejmé, oproti naší právní úpravě je systematika STZ jiná, když nejprve upravuje úkladnou vraždu ustanovení § 144

²⁴³ <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2005>. zákon č. 300/2005 Z. z., trestný zákon.

²⁴⁴ Ibid.

STZ (která odpovídá ustanovení našeho ustanovení § 140 odst. 2 TZ – po předchozím uvážení) a až poté vraždu prostou dle ustanovení § 145 STZ, která odpovídá základní skutkové podstatě ustanovení § 140 odst. 1 TZ. Slovenská úprava vyžaduje k naplnění znaků dle ustanovení § 144 odst. 1 STZ přímý úmysl a nepřipouští spáchání úkladné vraždy v úmyslu nepřímém, což se liší od naší úpravy, kdy premeditace s nepřímým úmyslem je možná.²⁴⁵

Pokud jde o trestní sazby, porovnáním právních úprav lze zjistit, že slovenský zákoník je přísnější, např. za spáchání úkladné vraždy dle ustanovení § 144 odst. 1 STZ lze uložit trest OS v sazbě 20 – 25 let, zatímco naše odpovídající úprava ustanovení § 140 odst. 2 TZ umožňuje uložení trestu v sazbě 12-20 let OS. Ustanovení § 144 STZ navíc obsahuje další dva odstavce, vymezující kvalifikované skutkové podstaty při naplnění přitěžujících okolností např. v podobě spáchání činu na dvou osobách, z majetkového motivu, závažnějším způsobem jednání apod., kde je možné uložit trest v rozmezí 20 – 25 let anebo doživotí. Ustanovení § 144 odst. 3 STZ stanoví další přitěžující okolnosti (např. pachatel už byl za takový čin odsouzen), za kterých bude pachatel potrestán trestem odnětí svobody na doživotí, přičemž jinou alternativu trestu zákon nepřipouští.

Pokud jde o přitěžující okolnosti ustanovení § 144 odst. 2 písm. c) STZ, za zmínku stojí výklad pojmu „závažnějším spôsobom konania“ (tedy závažnější způsob jednání), kdy způsoby jednání, které lze pod tuto podmínku podřadit taxativně upravuje ustanovení § 138 STZ, který mezi takové okolnosti řadí: spáchání skutku po delší dobu, surovým nebo trýznivým způsobem, násilím nebo hrozbou bezprostředního násilí nebo hrozbou jiné těžké újmy, vloupáním, lstí, za využití tísně, nezkušenosti, závislosti nebo podřízenosti, porušením důležité povinnosti vyplývající z jeho zaměstnání, postavení nebo funkce nebo uložené mu zákonem, v rámci organizované skupiny a na více osobách (myšleno nejméně na třech).²⁴⁶

Jak je zřejmé z dikce zákona, zatímco český trestní zákoník v kvalifikované skutkové podstatě ustanovení § 140 odst. 3 TZ přímo taxativně vyjmenovává okolnosti použití kvalifikované skutkové podstaty, slovenský trestní zákon v ustanovení § 144 odst. 1, odst. 2 písm. d) uvádí jako přitěžující okolnost, pokud se pachatel činu dopustí „na chráněné osobě“, přičemž kdo je považován za chráněnou osobu taxativně vymezuje v ustanovení § 139 odst. 1 STZ (dítě, těhotná žena, osoba pachateli blízká, osoba závislá na pachateli,

²⁴⁵ HOŘÁK, J. ed. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. 1. vydání. Praha: UK Praha, 2011, s. 141.

²⁴⁶ <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-300>.

osoba vyššího věku, nemocná osoba, osoba požívající ochranu podle mezinárodního práva, veřejný činitel nebo osoba, která plní své povinnosti uložené na základě zákona, svědek, znalec, tlumočník nebo překladatel, zdravotnický pracovník při výkonu zdravotnického povolání směřujícího k záchraně života nebo ochraně zdraví.²⁴⁷

Obdobná situace je v případě ustanovení § 144 odst. 1, odst. 2 písm. e) STZ, spáchání činu z „osobitného motivu“. Pojem osobitný (česky zvláštní) motiv pak taxativně vymezuje ustanovení § 140 STZ, kdy tímto se rozumí spáchání činu na objednávku, z pomsty, v úmyslu zakrýt jiný trestný čin, se sexuálním motivem atd. V českém zákoníku úpravu zohledňující některé motivy činu najdeme přímo v ustanovení § 140 TZ, např. odst. 3 písm. j), v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného majetkový prospěch nebo ve snaze zakrýt nebo usnadnit jiný trestný čin nebo z jiné zavrženíhodné pohnutky.

Dělítkem mezi vraždou prostou dle ustanovení § 145 STZ a vraždou úkladnou dle ustanovení § 144 STZ je naplnění znaku „*pohnútky vopred uvážené*“.

Ustanovení § 145 STZ upravuje základní skutkovou podstatu trestného činu vraždy a je koncipováno poměrně široce: „*Kdo jiného úmyslně usmrtí*“. Trestní sazba v základní skutkové podstatě ustanovení § 145 odst. 1 STZ činí 15 – 20 let OS. Pokud pachatel svým jednáním naplní zákonné znaky skutkové podstaty ustanovení § 145 odst. 1, odst. 2 SZT, tedy se činu uvedeného v odstavci 1 dopustí na dvou osobách, závažnějším způsobem, na chráněné osobě, ze zvláštního motivu, v úmyslu získat majetkový prospěch, pak je ohrožen trestní sazbou odnětí svobody v délce trvání 20 – 25 let nebo doživotním trestem. Ustanovení § 145 odst. 1, odst. 2 SZT obsahuje mj. též jednání, které v české právní úpravě je podřazeno pod ustanovení trestného činu zabití dle ustanovení § 141 TZ. Okolnosti použití třetího odstavce vymezuje ustanovení § 145 STZ stejně jako ustanovení § 144 odst. 3 STZ a umožňuje uložení trestu odnětí svobody na dvacet pět let nebo doživotní trest.²⁴⁸

Posledním ustanovením slovenského trestního zákona, které postihuje úmyslné usmrcení, je ustanovení § 146 vražda novorozeného dítěte matkou. Znění této právní úpravy je obdobné jako ustanovení ustanovení § 142 TZ. Jediný rozdíl je v dikci tohoto ustanovení při užití pojmu „hned“ (myšleno po porodu), zatímco česká právní úprava užívá pojem „bezprostředně“. Další rozdíl je pak v trestní sazbě, kdy STZ stanoví trest odnětí svobody od 4 do 8 let, zatímco český TZ v rozmezí 3 až 8 let.

²⁴⁷ Ibid. § 139 SZT

²⁴⁸ Ibid. § 145 STZ

Cílem mého exkurzu do právní úpravy ve Slovenské republice rozhodně nebylo poskytnout komplexní výklad, nýbrž provést komparaci toho nejdůležitějšího. Srovnáním právní úpravy trestného činu vraždy u nás a na Slovensku lze najít řadu souvislostí, které vyplývají již ze zmíněného společného historického vývoje, ale též odlišností spočívajících jednak v tom, jak jsou koncipovány skutkové podstaty jednotlivých trestných činů postihujících úmyslné usmrcení jiného, jednak v rozdílnosti trestních sazeb, kdy STZ je nepochybně přísnější. Zajímavé je též zjištění, že slovenský právní řád zcela odlišně pojímá právní úpravu trestného činu zabití. Zatímco český trestní zákoník zabitím rozumí úmyslné usmrcení v silném rozrušení, strachu, úleku nebo jiném omluvitelném hnutí mysli a tuto skutkovou podstatu řadí do dílu prvního hlavy první, tedy mezi trestné činy proti životu, je dle slovenské právní úpravy zabití kombinací úmyslného a nedbalostního trestného činu. Základem skutkové podstaty trestného činu zabití podle ustanovení § 148 STZ je skutečnost, že pachatelův úmysl směřoval ke způsobení těžké újmy na zdraví či k ublížení na zdraví, přičemž z nedbalosti pachatel způsobil smrt poškozeného. Pachatelův úmysl tedy nesměřoval k usmrcení poškozeného, nicméně v důsledku jeho jednání nastal těžší následek, kterým byla smrt poškozeného.²⁴⁹ Takto pojatá skutková podstata trestného činu zabití odpovídá v českém právu skutkové podstatě těžkého ublížení na zdraví s následkem smrti nebo ublížení na zdraví s následkem smrti, které jsou řazeny v díle 2 hlavy první mezi trestné činy proti zdraví.

De lege ferenda bych doporučila inspirovat se slovenským trestním zákonem co do vymezení přitěžujících okolností obsažených v kvalifikované skutkové podstatě trestného činu vraždy, kdy zejména s ohledem na poznatky z praxe, které ukazují, že obětí trestného činu vraždy se často stávají nemocní senioři, a narůstá počet vražd se sexuálním motivem, by měly být, po vzoru slovenského práva, tyto kvalifikační znaky zařazeny do ustanovení § 140 odst. 3 TZ jako další přitěžující okolnosti. Naopak, pokud jde o trestní sazby, domnívám se, že náš trestní zákon úmyslná usmrcení sankcionuje dostatečně přísně a problém vidím spíše v aplikační praxi soudů.

²⁴⁹ IVOR, J. *Trestné právo hmotné*. Bratislava: Iura Ed, 2006, s. 39.

ZÁVĚR

„Každý má právo na život, a proto nikdo nesmí být zbaven života.“ Toto je základní zásada, kterou se při úpravě ochrany práv člověka řídí právní řád České republiky, a od níž se odvíjí základní principy trestního práva.

K jednání, které naplňuje znaky skutkové podstaty trestného činu vraždy, je od pradávna upínána pozornost veřejnosti, kdy jednotlivé případy rezonují ve sdělovacích prostředcích, a i díky mediálnímu zájmu je činnost orgánů činných v trestním řízení podrobována velké kontrole široké veřejnosti. Zájem vzbuzuje nejenom samotný skutek, ale též druh a výše trestů, které jsou pachatelům těchto činů ukládány.

Trestný čin vraždy patří k nejzávažnějším trestným činům s nejpřísnějšími trestními sazbami, které trestní zákoník upravuje, kdy za spáchání tohoto činu za určitých kvalifikačních podmínek a podmínek na straně pachatele je možné uložení výjimečného trestu, včetně trestu doživotí. Ještě předchozí právní úprava daná zákonem č. 140/1961 Sb., trestním zákonem, až do roku 1989 umožňovala uložení trestu smrti. Tématu trestu smrti byla v minulosti věnována velká pozornost a je obsahem řady odborných publikací i mediálních článků, a proto jsem se tomuto nevěnovala.

Aktuálně je toto téma probíráno znovu v souvislosti s filmem „Metoda Markovič – Hojer“, zpracovaným na téma sériových vražd páchaných Ladislavem Hojerem a rezonuje společností též v souvislosti se sériovými vraždami a hromadnou vraždou spáchanou dne 21. 12. 2023 pachatelem střelby na Filozofické fakultě UK Praha. Již jako studentka Právnické fakulty UK jsem při zpracovávání diplomové práce na téma „Metodika vyšetřování sexuálních vražd“ měla možnost se osobně setkat s Jiřím Markovičem, který se stal po mém absolvování právnické fakulty mým prvním vedoucím, kdy jsem nastoupila jako vyšetřovatelka k Policii České republiky na tehdejší Odbor vyšetřování násilné a majetkové trestné činnosti, Úřadu vyšetřování hlavního města Prahy. Názory a metody vyšetřování Jiřího Markoviče formovaly můj právní názor a postoj k vyšetřování vražd a přístupu k pachatelům, a odráží se i ve způsobu, jakým vykonávám dozor nad vyšetřováním násilných trestných činů jako státní zástupce. Ztotožňuji se s humánním přístupem prosazovaným právě Jiřím Markovičem, a přestože vykonávám dozor v těch nejzávažnějších věcech násilného charakteru, včetně střelby na Filozofické fakultě UK, denně se setkávám se zlem, neštěstím, utrpením a násilím, jsem přesvědčena o tom, že

zrušení trestu smrti je správným a jediným možným postupem v demokratické společnosti současné doby.

Naopak se domnívám, že v souvislosti se vzrůstající agresivitou ve společnosti a podílem mladistvých pachatelů na spáchání násilných trestných činů nejzávažnějšího charakteru, má český právní systém nastaveny velmi nízké limity pro ukládání trestů spojených s přímým výkonem odnětí svobody mladistvým pachatelům.

Hlavním výzkumným úkolem mé práce bylo zhodnocení právní úpravy trestného činu vraždy u nás, což nelze pojmout odděleně, bez zdůraznění zakotvení ústavních principů ochrany práva na život a exkurzu do historického vývoje právní úpravy, na kterou dílem současná úprava navazuje, ale v mnohém se též liší. Domnívám se, že se mi podařilo poskytnout ucelenou teoretickou studii na téma trestného činu vraždy, který je nejzávažnějším útokem proti životu, který trestní zákoník postihuje. K objasnění principů trestního práva, kterými se postih za spáchání trestného činu řídí, jsem využila též dalších pramenů, a to zejména učebnice trestního práva, komentáře k trestnímu zákoníku zpracované různými autory, judikaturu, ale zejména též poznatky z vlastní praxe.

Pokud jde o právní úpravu trestného činu vraždy, *de lege ferenda* navrhuji jednoznačně rozdělit ustanovení § 140 odst. 1 a odst. 2 TZ jako dva samostatné trestné činy, neboť se jedná o dvě samostatné skutkové podstaty, kdy za stávající právní úpravy bývá někdy odst. 2 mylně označován za kvalifikovanou skutkovou podstatu ustanovení § 140 odst. 1 TZ. Jako samostatnou přitěžující okolnost k ustanovení § 140 odst. 1 TZ bych přiřadila okolnosti tzv. afektivní připravenosti k činu, kdy jde o případy dlouhodobých konfliktních soužití pachatele a poškozeného, kdy pachatel se již po delší dobu zabýval možností vyřešit takový konfliktní stav usmrcením poškozeného, ale stále se k takovému řešení neodhodlal, a k vlastnímu úmyslnému usmrcení poškozeného došlo až v důsledku dalšího prudkého konfliktu, který potencoval afekt u pachatele, v rámci něhož došlo k vraždě. Tyto případy bývají v praxi často chybně podřazovány pod skutkovou podstatu tzv. premeditativní vraždy.

Další úvahy *de lege ferenda*, ke kterým jsem dospěla na základě zpracované analýzy právní úpravy trestného činu vraždy v našem trestním zákoníku, se vztahují k vymezení polehčujících a přitěžujících okolností, kdy mám za to, že trestní zákoník by stejně jako u mladistvých, měl zohlednit věk pachatele, a to s ohledem na vzrůstající

nárůst případů vražd páchaných přestárlými osobami, jejichž motivem je dlouhodobý stres, nemoc či konfliktní stav mezi manžely, partnery, sousedy apod., který nejsou schopni vyřešit rozvodem, odstěhováním apod., a volí násilnou smrt jednoho z nich. Trestná činnost páchaná seniory nevyžaduje speciální úpravu jako řízení ve věcech mladistvých, ale domnívám se, že by vysoký věk pachatele (např. od hranice 80 let výše) měl být zohledněn přinejmenším jako polehčující okolnost ve smyslu ustanovení § 41 TZ, kdy podle ustanovení § 41 písm. f) TZ je polehčující okolností, pokud pachatel čin spáchal ve věku blízkém věku mladistvých, měla by tedy být zohledněna i druhá strana, kdy pachatel je extrémně vysokého věku.

Pokud jde o úpravu přitěžujících okolností, de lege ferenda bych doporučila inspirovat se slovenským trestním zákonem co do vymezení přitěžujících okolností obsažených v kvalifikované skutkové podstatě trestného činu vraždy, kdy zejména s ohledem na poznatky z praxe, které ukazují, že obětí trestného činu vraždy se často stávají nemocní senioři, a narůstá počet vražd se sexuálním motivem, by měly být, po vzoru slovenského práva, tyto kvalifikační znaky zařazeny do ustanovení § 140 odst. 3 TZ jako další přitěžující okolnosti.

Privilegovanou skutkovou podstatou k trestnému činu vraždy je trestný čin vraždy novorozeného dítěte matkou dle ustanovení § 142 TZ. De lege ferenda: Přestože jde o úmyslné usmrcení dítěte matkou v rozrušení způsobeném porodem, které je mírněji trestné než vražda a stejně jako trestný čin zabití je charakterizováno silným rozrušením, přesto je pachatelka takového činu stigmatizována jako vražedkyně. Domnívám se, že záměru zákonodárce by lépe odpovídalo označení činu jako „zabití novorozeného dítěte matkou“.

Mým dílčím výzkumným úkolem byla komparace jednotlivých skutkových podstat trestného činu vraždy a dalších trestných činů proti životu. Krátce jsem se věnovala nejen úmyslným usmrcením, ale též dalším trestným činům uvedeným ve zvláštní části trestního zákoníku, které mají ve své skutkové podstatě zahrnut účinek v podobě způsobení smrti a srovnání trestních sazeb, které trestní zákoník za spáchání těchto trestných činů ukládá. Zaměřila jsem se na trestné činy, jejichž kvalifikace bývá užitá v souvislosti s řešením případů vražd. Výsledkem mého zkoumání bylo zjištění, že skutkové podstaty trestných činů, jejichž hlavním nebo vedlejším objektem je lidský život a předmětem člověk, jsou v našem trestním zákoníku upraveny v deseti hlavách, kdy i úmyslná usmrcení jsou

obsažena i v jiných hlavách trestního zákoníku, než je hlava první, a rozpětí trestní sazby odnětí svobody za jednání, jehož účinkem je smrt, je od 6 měsíců až po doživotí.

Teoretické poznatky obsažené ve své práci jsem demonstrovala na praktických příkladech, kterými jsem se snažila doložit, že perfektní znalost teorie je základem pro správnou aplikaci práva v praxi, ale též, že hmotněprávní aspekty, které jsem ve své práci zmínila, se prolínají do praxe. V praxi se často stává, že skutky jsou jinak posouzeny policejním orgánem, státním zástupcem a v závěru i soudem, kdy nezřídka se na právní kvalifikaci neshodne ani nalézací a odvolací soud.

Ke zpracování zadaného tématu jsem využila i údaje z policejních statistik, které dokladují četnost případů trestného činu vraždy na našem území v posledních letech a speciálně pak též v hlavním městě Praze. Z uvedených statistik vyplývá, že oproti roku 2021 se v letech 2022 a 2023 zvýšil nápad trestných činů vraždy na území ČR o třetinu, ale jejich objasněnost zůstává stále vysoká, kdy v celorepublikovém měřítku se pohybovala v r. 2021 ve výši 95,2 %, v roce 2022 ve výši 87,3 % a v r. 2023 ve výši 87,4 %. Motivy trestného činu vraždy se nijak zásadně nemění, kdy převažujícím motivem jsou neurovnané osobní vztahy, podíl cizinců na spáchání vražd se v roce 2023 téměř zdvojnásobil.

Výsledkem mé práce je analýza právní úpravy trestného činu vraždy u nás, a to jak v návaznosti na historický vývoj, tak ve srovnání s úpravou na Slovensku. Mám za to, že se mi podařilo splnit zadání a upozornit na kvality, ale i nedostatky naší právní úpravy, ale díky mým praktickým zkušenostem, též na aplikační problémy praxe.

SUMMARY

"Everyone has the right to life, and therefore no one shall be deprived of life." This is the fundamental principle which governs the legal system of the Czech Republic in regulating the protection of human rights, and from which the base principles of criminal law are derived.

Acts that fulfil the elements of the crime of murder have been the subject of public attention since time immemorial, with individual cases resonating in the media, and thanks to media interest, the activities of law enforcement agencies are subject to great scrutiny by the general public. Interest is aroused not only by the act itself, but also by the type and amount of punishment imposed on the perpetrators of such acts.

The crime of murder is one of the most serious offences with the most severe penalties provided for in the Criminal Code, where exceptional penalties, including life imprisonment, may be imposed under certain qualifying conditions on the perpetrator. Until 1989, the previous legislation provided for by Act No 140/1961 Coll., the Criminal Code, allowed the imposition of the death penalty. The subject of the death penalty has received a great deal of attention in the past and has been widely published in specialist journals and covered in media articles, for this reason it was not part of my focus.

Currently, this topic is being discussed again in connection with the movie "The Markovič - Hojer Method", in which the storyline focuses on the topic of serial murders committed by Ladislav Hojer, and it also resonates in society in connection with serial murders and mass murder committed on 21 December 2023 by the perpetrator of the shooting at the Faculty of Arts, Charles University in Prague. As a student of the Faculty of Law of Charles University, while working on my master's thesis on the topic "Methodology of investigating sexual murders", I had the opportunity to personally meet Jiří Markovič, who became my first work supervisor after my graduation from the Faculty of Law, when I joined the Police of the Czech Republic as an investigator at the then Department of Investigation of Violent and Property Crime, Office of Investigation of the Capital City of Prague. Jiří Markovič's views and methods of investigation have shaped my legal opinion and attitude towards homicide investigations and the approach to perpetrators, and are reflected in the way I supervise violent crime investigations as a prosecutor. I identify with the humane approach advocated by Jiří Markovič in particular, and although I supervise the most serious cases of a violent nature, including the shooting

at the Faculty of Arts of the Charles University, and encounter evil, misfortune, suffering and violence on a daily basis, I am convinced that the abolition of the death penalty is the right and only possible course of action in democratic society of the present time.

On the contrary, I believe that in the context of rising aggressiveness within society and the share of juvenile offenders in committing violent crimes of the most serious nature, the Czech legal system has set very low limits for the imposition of sentencing associated with the direct execution of imprisonment on juvenile offenders.

The main research task of my thesis was to evaluate the legal regulation of the crime of murder in the Czech Republic, which cannot be conceived separately, without emphasising the constitutional principles of protection of the right to life and an excursion into the historical development of the legal regulations, partly followed by the current regulatory amendments, which are, however, in many ways distinct. I believe that I have succeeded in providing a comprehensive theoretical study on the crime of murder, which is the most serious attack against life that the Criminal Code recognises. In order to clarify the principles of criminal law that govern the punishment for the committing of the crime, I have also used other sources, in particular textbooks on criminal law, commentaries on the Criminal Code published by various authors, case law, and, above all, findings from my own practice.

With regards to the legal regulation of the crime of murder, I *de lege ferenda* propose to clearly divide the provisions of Section 140(1) and (2) of the Criminal Code under separate criminal offence classification, as these are two separate offences, where under the current legal regulation, Section 140(2) is sometimes mistakenly referred to as a qualified offence of Section 140(1) of the Criminal Code. As a separate aggravating circumstance to Section 140(1) of the Criminal Code, I would assign the circumstances of the so-called "aggravating circumstances" to Section 140(1) of the Criminal Code. I would also consider as an example of a special case of affective readiness to commit a crime, in cases of long-standing conflicts between the perpetrator and the victim, where the perpetrator has been considering the possibility of resolving such a conflict by killing the victim for a long time, but still has not decided to do so, and the actual intentional killing of the victim occurred only as a result of another violent conflict, which potentiated the perpetrator's affect, within which the murder took place. In practice, such cases are often wrongly classified under the so-called premeditated murder.

Further *de lege ferenda* considerations, which I have arrived at on the basis of the analysis of the legal regulation of the crime of murder in the Criminal Code, relate to the definition of mitigating and aggravating circumstances, where I believe that the Criminal Code should take into account the age of the perpetrator, as in the case of juveniles, in view of the increasing number of cases of homicides committed by elderly persons motivated by long-term stress, illness or conflict between spouses, partners, neighbours, etc, which they are unable to resolve by divorce, moving away, etc., and choose to kill one of them violently. Crimes committed by the elderly do not require special regulation as juvenile proceedings, but I believe that the high age of the perpetrator (e.g. from the age limit of 80 years upwards) should be taken into account at least as a mitigating circumstance within the meaning of Section 41 of the Criminal Code, where according to Section 41(f) of the Criminal Code, it is a mitigating circumstance if the perpetrator committed the act at an age close to the age of the juvenile, so the other side should also be taken into account, where the perpetrator is of an extremely high age.

With regards to the regulation of aggravating circumstances, I would recommend *de lege ferenda* to take inspiration from the Slovak Criminal Act in terms of defining the aggravating circumstances contained in the qualified factual basis of the crime of murder, where, especially in view of the findings from practice, which show that the victims of the crime of murder are often ill elderly people, and the number of murders with a sexual motive is increasing, these qualifying features should be included in the provisions of Section 140(1) of the Criminal Code, following the example of Slovak law, paragraph 3 of the Criminal Code as additional aggravating circumstances.

The offence of murder of a newborn child by the mother under section 142 of the Criminal Code is a predicate offence to the offence of murder. *De lege ferenda*: Although the intentional killing of a child by the mother in the agitation caused by childbirth is less punishable than murder and, like the crime of manslaughter, is characterized by severe agitation, the perpetrator of such an act is nevertheless stigmatised as a murderer. I believe that the intent of the legislature would be better served by labelling the act as "the killing of a newborn child by the mother."

My research sub-objective was to compare the constituent elements of the crime of murder and other crimes against life. A very important task that I set form myself and

accomplished was to document the crimes listed in the special section of the Criminal Code that have the effect of causing death included in their facts and to compare the penal rates that the Criminal Code imposes for the committing of these crimes. As a result of my research, I found that the constituent elements whose main or incidental object is human life and whose subject matter is a humankind are regulated in our Criminal Code in ten titles, and the range of penal rates of imprisonment for acts having the effect of causing death is from 6 months to life imprisonment. *De lege ferenda*: The legislator should make the penalty for negligently causing death as a result of different acts uniform, in the final analysis the issue is always that someone has been deprived of life, i.e. the most precious object protected by the criminal law has been affected. Differences in the manner of committing the act, i.e. in the objective aspect of the act, which are clearly reflected in the penal rates of today's Criminal Code, could be taken into account when imposing a specific penalty for a specific act, when it would be possible to extend, for example, the range of mitigating and aggravating circumstances, or the possibility of imposing an extension of the conditions for the use of Section 58 of the Criminal Code for an extraordinary reduction of the prison sentence. Furthermore, I believe that criminal rates for offences of a similar nature and severity should be unified.

I demonstrated the theoretical knowledge contained in my thesis on practical examples, with which I tried to prove that thorough knowledge of theory is the basis for the correct application of law in practice, but also that the substantive aspects of law, which I mentioned in my thesis, are intertwined in practice. In practice, it often happens that the facts are assessed differently by the police authority, the public prosecutor and, in the end, by the court, where not infrequently even the court of appeal and the court of first instance disagree on the legal qualification.

In order to elaborate on the topic, I used data from police statistics, which document the frequency of murder cases in our region in recent years and especially in the capital city of Prague. These statistics show that although in comparison to 2021, in 2022 and 2023, the crime of murder in the Czech Republic increased by one third, their clarification and resolution rate remains significant, namely in the national scale it was 95.2% in 2021, 87.3% in 2022 and 87.4% in 2023. The motives for conducting the crime of murder do not change significantly, with unsettled personal relationships being the predominant motive, and the proportion of foreigners committing homicide almost doubling in 2023.

The result of my thesis is the analysis of the legal regulation of the act of crime of murder in the Czech Republic, both in relation to its historical development and in comparison to the regulation in Slovakia. I believe that I have succeeded in fulfilling my task in highlighting the qualities as well as the shortcomings of our legislation, but also, thanks to my extensive experience, the practical applicability.

POUŽITÉ ZDROJE

- ADAMOVIČ, Karolina a Ladislav SOUKUP. *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. 2. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2010. ISBN 978-80-7380-271-4.
- BALÁŽ, Pavel. *Trestné právo hmotné: všeobecná a osobitná část*. Bratislava: Veda [u.a.], 2005. Vysokoškolské učebné texty 4. ISBN 978-80-224-0876-9.
- BLAHOŽ, Josef. *Srovnávací ústavní právo*. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-688-4.
- CISAŘOVÁ, Dagmar, ed. *Trestní právo a zdravotnictví*. 2. upravené a doplněné vydání. Praha: Nakladatelství Orac, 2004. Studijní texty. ISBN 978-80-86199-75-7.
- ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 3. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-461-9.
- ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Kriminální psychologie*. 1. vydání. Praha: Eurounion, 1998. ISBN 978-80-85858-70-9.
- DRAŠTÍK, Antonín et al. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře Wolters Kluwer. Edice Kodex. ISBN 978-80-7478-790-4.
- DUŠEK, Karel a Alena VEČEŘOVÁ-PROCHÁZKOVÁ. *Diagnostika a terapie duševních poruch*. 2. přepracované vydání. Praha: Grada Publishing, 2015. ISBN 978-80-247-4826-9.
- FENYK, Jaroslav a Dagmar CÍSAŘOVÁ, eds. *Pocta Dagmar Císařové k 75. narozeninám*. 1. vydání. Praha: LexisNexis, 2007. ISBN 978-80-86920-25-2.
- FENYK, Jaroslav, Dagmar CÍSAŘOVÁ a Tomáš GRIVNA. *Trestní právo procesní*. 6. aktualizované vydání, učebnice odpovídá právním předpisům účinným k 1.1.2015. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-750-8.
- FRYŠTÁK, Marek. *Trestní právo v aplikační praxi: multimediální učební text*. 2. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2010. ISBN 978-80-210-5247-5.
- GILLERNOVÁ, Ilona. *Slovník základních pojmů z psychologie*. 1. vydání. Praha: Fortuna, 2000. ISBN 978-80-7168-683-5.
- HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Vyd. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 978-80-7178-303-9.
- HENDRYCH, Dušan, ed. *Právní slovník*. 3. podstatně rozšířené vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. Beckovy odborné slovníky. ISBN 978-80-7400-059-1.
- HIRT, Miroslav. *Soudní lékařství*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-210-4583-5.
- HOŘÁK, Jaromír, ed. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. 1. vydání. Praha: UK Praha, Právnická fakulta, 2011. Prameny a nové proudy právní vědy 49. ISBN 978-80-87146-48-4.
- CHMELÍK, Jan. *Trestní právo hmotné. Zvláštní část: s aplikačními příklady*. Praha: Linde Praha, 2010. ISBN 978-80-7201-820-8.
- IVOR, Jaroslav. *Trestné právo hmotné*. 1. vydání. Bratislava: Iura Ed, 2006. ISBN 978-80-8078-099-9.

- JELÍNEK, Jiří, ed. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 1. vydání. Praha: Linde, 2004. ISBN 978-80-7201-501-6.
- JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 1. vydání. Praha: Linde, 2005. ISBN 978-80-7201-533-7.
- JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. ISBN 978-80-7502-576-0.
- JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-160-1.
- JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 6. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2021. ISBN 978-80-7502-550-0.
- JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákon a trestní řád: úplné znění zákonů; o policii, o výkonu vazby, o výkonu trestu odnětí svobody, o probační a mediační službě*. 18. aktualizované vydání noveliz. kodexů s poznámk. a judikaturou podle stavu k 1. 9. 2002. Praha: Linde, 2002. ISBN 978-80-7201-366-1.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád*. Praha: Leges, 2020. ISBN 978-80-7502-395-7.
- JELÍNEK, Jiří et al. *Trestní právo Evropské unie*. 2. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2019. Teoretik. ISBN 978-80-7502-375-9.
- JELÍNEK, Jiří a Jaroslav IVOR. *Trestní právo Evropské unie a jeho vliv na právní řád České republiky a Slovenské republiky*. Praha: Leges, 2015. Edice Teoretik. ISBN 978-80-7502-080-2.
- KAISER, Günther. *Kriminologie: úvod do základů*. 1. vydání. Praha: Beck, 1994. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7179-002-0.
- KLÍMA, Karel eds.: *Komentář k Ústavě a Listině*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. ISBN 978-80-86898-44-X.
- KNAPP, Viktor a PAVLÍČEK, Václav. *Ústava a ústavní řád České republiky: komentář*. II. díl. 2., dopl. a podstatně rozš. vydání. Praha: Linde, 1999. ISBN 80-7201-170-7.
- KOLEKTIV autorů: *Ústavněprávní limity trestního práva: k odkazu Jiřího Herczega*. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-349-0.
- KUCHTA, Josef, ed. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha: Beck, 2005. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7179-813-2.
- KÜHN, Zdeněk a Dagmar CÍSAŘOVÁ. *Ochrana lidského plodu v trestním právu*. Praha: Institut pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 1998.
- KVAPILOVÁ, Helena a Michal DOGOŠI. *Soudní lékařství pro právníky a policisty*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-7380-059-8.
- MALÍŘ, Jan a Tomáš DOLEŽAL. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod a zdravotnictví: současný stav a perspektivy*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-224-5.
- MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. přepracované vydání. Praha: Leges, 2010. ISBN 978-80-87212-39-4.

- MALÝ, Karel, ed. *Práva městská Království českého: edice s komentářem*. 1. vydání. Praha: UK Praha, Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2117-3.
- MAŠLANYOVÁ, Darina. *Trestné právo hmotné: všeobecná a osobitná část*. 2. aktualizované a doplnené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2016. ISBN 978-80-7380-618-7.
- MIŘIČKA, August. *Trestní právo hmotné: část obecná i zvláštní*. Praha: Všehrd, 1934. ISBN neuveden.
- MOLEK, Pavel. *Právo na spravedlivý proces*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. ISBN 978-80-7357-748-3.
- MUSIL, Jan, Zdeněk KONRÁD a Jaroslav SUCHÁNEK. *Kriminalistika*. 1. vydání. Praha: Beck, 2001. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7179-362-5.
- MUSIL, Jan. *Úvod do kriminalistiky*: 2. vydání. Praha: Policejní akademie ČR, 1995. ISBN 978-80-85981-00-1.
- NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010. ISBN 978-80-87212-41-7.
- NETÍK, Karel, Daria NETÍKOVÁ a Stanislav HÁJEK. *Psychologie v právu: úvod do forenzní psychologie*. 1. vydání. Praha: Beck, 1997. Beckova skripta. ISBN 978-80-7179-177-5.
- NOVOTNÝ, Oto. *Trestní právo hmotné*. Praha: Codex, 1992. ISBN 978-80-901185-1-5.
- NOVOTNÝ, Oto a Tomáš GŘIVNA. *Trestní právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2016. ISBN 978-80-7552-358-7.
- NOVOTNÝ, Oto a Marie VANDUCHOVÁ a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 5. jubilejní zcela přepracované vydání. Praha: ASPI/Kluwer, 2007. ISBN 978-80-7357-258-7.
- NOVOTNÝ, Oto a kol. *Trestní právo hmotné: Zvláštní část, 2.*, 6. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2010. ISBN 978-80-7357-509-0.
- NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. *Kriminologie*. 3. přepracované vydání. Praha: ASPI, 2008. ISBN 978-80-7357-377-5.
- PAVLÍČEK, Václav a Jiří HŘEBEJK. *Ústava a ústavní řád České republiky: komentář*. 2. doplněné a podstatně rozšířené vydání. Praha: Linde Praha, 1998. Edice Zákony-komentáře. ISBN 978-80-7201-110-0.
- PELC, Vladimír. *Krajní nouze v trestním právu*. 1. vydání. Praha: Leges, 2021. ISBN 978-80-7502-530-2.
- PORADA, Viktor. *Kriminalistická metodika vyšetřování*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-7380-042-0.
- POTOČNÝ, Miroslav a Jan ONDŘEJ. *Mezinárodní právo veřejné: zvláštní část*. 5. doplněné rozšířené vydání. Praha: C. H. BECK, 2006. ISBN 978-80-7179-536-0.
- PROUZA, Daniel: *Trestní zákoník 2010: stav k 1.4.2010: komentář, judikatura, důvodová zpráva*. Praha: Eurounion, 2010. ISBN 978-80-7317-084-4.
- PTÁČEK, Radek a Petr BARTŮNĚK. *Eutanazie - pro a proti*. 1. vydání. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4659-3.

- RYBÁŘ, Miroslav. *Kriminalistika: metodika vyšetřování vybraných druhů trestných činů*. 1. vydání. Plzeň: Nava, 2008. ISBN 978-80-7211-275-3.
- SOLNAŘ, Vladimír, ed. *Systém českého trestního práva*. 1. vydání. Praha: Novatrix, 2009. ISBN 978-80-254-4033-9.
- SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK a Dagmar CÍSAŘOVÁ. *Základy trestní odpovědnosti, podstatně přepracované a doplněné vydání*. 1. vydání. Praha: LexisNexis/Nakladatelství Orac, 2003. Systém českého trestního práva. ISBN 978-80-86199-74-0.
- STACH, Jan. *Metodika vyšetřování vražd*. 1. vydání. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2005. ISBN 978-80-7251-194-5.
- STAŇKOVÁ, Lenka, Filip ŠČERBA a Milan VICHLENDÁ. *Násilná kriminalita*. Praha: Leges, 2015. Teoretik. ISBN 978-80-7502-069-7.
- STORCH, František a Jiří SPÁČIL. *Řízení trestní rakouské*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. ISBN 978-80-7357-651-6.
- STRAUS, Jiří. *Úvod do kriminalistiky*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 978-80-86898-95-7.
- STRAUS, Jiří a Miroslav NĚMEC. *Teorie a metodologie kriminalistiky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-214-1.
- ŠÁMAL, Pavel. *Osnova trestního zákoníku 2004-2006*. Praha: C. H. Beck, 2006. ISBN 80-7179-527-5.
- ŠÁMAL, Pavel et al. *Trestní právo hmotné*. 9. přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II: Zvláštní část (§ 140 - 421). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5.
- ŠÁMAL, Pavel eds. *Trestní zákoník: komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-109-3.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023. ISBN 978-80-7400-893-1.
- ŠÁMAL, Pavel, ed. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vydání. Praha: Beck, 2011. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-350-9.
- ŠÁMAL, Petr a Jiří MARKOVIČ. *Kriminalista: legenda pražské mordparty deviantům na stopě*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Epoque, 2015. ISBN 978-80-7425-248-8.
- ŠPINKOVÁ, Martina a Štěpán ŠPINKA. *Euthanasie: víme, o čem mluvíme?* Praha: Cesta domů, 2006. ISBN 978-80-239-8592-4.
- ŠTURMA, PAVEL. *Výběr smluv Rady Evropy*. Praha: Prospektrum, 2001. ISBN 978-80-7175-103-8.
- TAUCHEN, Jaromír a Karel SCHELLE. *Trestné činy proti životu a zdraví včera a dnes*. 1. vydání. Ostrava, Brno: Key Publishing s.r.o.; European Society for History of Law, 2015. ISBN 978-80-7418-248-8.
- TICHÝ, Luboš. *Evropské právo*. 5. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-546-6.

VÁLKOVÁ, Helena, ed. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vydání. Praha: Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-429-2.

VEBER, Václav. *Dějiny sjednocené Evropy: od antických počátků do současnosti*. 1. vydání. Praha: Nakl. Lidové Noviny, 2004. Dějiny států. ISBN 978-80-7106-663-7.

VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 3. nezměněné vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006. ISBN 978-80-210-4056-4.

WAGNEROVÁ, Eliška a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer CR, 2012. ISBN 978-80-7357-750-6.

ZÁHORSKÁ, Jindřiška. *Psychologická intervence při vyšetřování trestných činů*. 1. vydání. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-236-2.

ZVOLSKÝ, Petr a Jiří RABOCH. *Psychiatrie*. 1. vydání. Praha: Galén: Karolinum, 2001. ISBN 978-80-7262-140-8

Časopisecká literatura:

CÍSAŘOVÁ, Dagmar. Iura novit curia (několik poznámek k článku dr. Dolenského „Momentum partus“). *Trestní právo*, 1998, č. 5.

DOLENSKÝ, Adolf. *Momentum partus*. *Trestní právo*. 1998, č. 3.

HOŘÁK, Jaromír. *Agresivní a provokující oběť násilného trestného činu*. *Kriminalistika*. 2010, č. 2.

HOŘÁK, Jaromír. *Předem uvážená vražda a vražda s rozmyslem (část I)*. *Trestní právo*. 2009, roč. 13, č. 9.

HOŘÁK, Jaromír. *Úmyslná usmrcení v afektu*. Praha: *Trestní právo*, 2008, roč. 12, č. 10.

HOŘÁK, Jaromír. *Vražda a zabití v novém trestním zákoníku*. Praha: *Bulletin advokacie*, 2009.

HOŘÁK, Jaromír. *Vyprovokované zabití v německém trestním právu*. Praha: *Kriminalistika*, 2008, roč. 41, č. 4. ISSN 1210-9150.

KÜHN, Zdeněk. *K otázce vymezení pojmu lidského plodu z hlediska trestního práva*. *Trestní právo*. 1998, č. 10

KUČERA, Jiří. *Naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou*. *Trestněprávní revue*. 2003, roč. 2, č. 5.

MUSIL, Jan. *Český trestní zákon potřebuje diferencovanější skutkovou podstatu úmyslného usmrcení*. *Trestní právo*, 2004.

Internetové zdroje:

<https://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-300>

<https://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx> (cit. 05. 03. 2024)

Rozhodnutí soudů:

Nález Ústavního soudu č. I. ÚS 4/04 ze dne 23. 3. 2004, Právo na soudní a jinou právní ochranu, publikovaný ve Sbírka nálezů a usnesení ÚS 32/2004 pod č. 42/2004.

Nález Ústavního soudu č. III. ÚS 3395/10 ze dne 18. 9. 2012, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení ÚS 66/2012 pod č. 158/2012.

Nález Ústavního soudu III. ÚS 3395/10 ze dne 18. 9. 2012, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení ÚS 66/2012 pod č. 158/12.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 22. 5. 1968, sp. zn. 4 Tz 26/1968, publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 10/1968 jako R 50/68.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 27. 4. 1972, sp. zn. 2 Tzf 1/1972, publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 10/1972, jako R 60/72.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 10. 12. 1968, sp. zn. 8 Tz 122/68, publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 6/1969 jako R 16/69 tr.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 5. 9. 1974, sp. zn. Tsf 3/74, publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 10/1974 jako R 43/74.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČCSR ze dne 13. 1. 1981, sp. zn. 5 Tz 66/80, publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 4-5/1981 jako R 21/1981 tr.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČSFR ze dne 10. 6. 1991, sp. zn. 1 Tzf 6/91, publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 1/1992 jako R 25/1992.

Rozsudek MS Praha, sp. zn. 41 T 8/2022.

Rozsudek MS Praha, sp. zn. 41 T 7/2022.

Rozsudek MS Praha, sp. zn. 42 T 6/2022.

Rozsudek MS Praha, sp. zn. 42 T 10/2022.

Rozsudek MS Praha, sp. zn. 43 T 2/2023.

Rozsudek MS Praha, sp. zn. 49 T 1/2023.

Rozsudek MS Praha, sp. zn. 49 T 2/2023.

Rozsudek MS Praha, sp. zn. 56 T 12/2022.

Rozsudek MS Praha, sp. zn. 57 T 7/2022.

Rozsudek MS Praha, sp. zn. 57 T 12/2022.

Rozsudek MS Praha, sp. zn. 74 T 8/2022.

Rozsudek VS Praha, sp. zn. 6 To 29/2023.

Rozsudek VS Praha, sp. zn. 8 To 18/2023.

Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte.

Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto úmluvu navazujících.

Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 16. 6. 1976, sp. zn. Tpjf 30/76, publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 8/1976 jako R 41/1976 tr.

Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 31. 10. 1985, sp. zn. Tpjf 24/85, publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 4-5/1986 jako R 16/1986 tr.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2013, sp. zn. 3 Tdo 193/2013, publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 7/2013 jako R 49/13.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 6. 2014, sp. zn. 8 Tdo 462/2014, publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 4/2015 jako R 21/15.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 5. 11. 2008, sp. zn. 7 Tdo 1368/2008, publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 9/2009 jako R 54/09 tr.

Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 8 Tdo 474/2018 publikováno ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 10/2021 jako R 53/21.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 9. 2016, sp. zn. 8 Tdo 1098/2016.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 5. 2013, sp. zn. 7 Tdo 474/2013.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 7. 2013, sp. zn. 3 Tdo 662/2013.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 2. 2015, sp. zn. 3 Tdo 1636/2014.

Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 4. 6. 1997, sp. zn. 3 To 41/97, publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 8/1998 jako R 46/98 tr.

Usnesení MSZ Praha, sp. zn. 1 KZV 108/2022

Právní předpisy:

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., v platném znění, Ústava České republiky

Usnesení č. 2/1993 Sb., Usnesení předsednictva České národní rady ze dne 16. 12. 1992 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod č. 11/1984 Sb. rozh. tr.,

Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Evropská úmluva o zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání č. 9/1996 Sb.

Vyhláška č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech

Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících, státní správě soudů a o změně některých zákonů (zákon o soudech a soudcích)

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění

Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), v platném znění

Zákon č. 66/1986 Sb., o umělém přerušení těhotenství a prováděcí vyhláška č. 75/1986 Sb.

Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon ve znění účinném od 1. 8. 1950 do 31. 12. 1956.

Zákon č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, v platném znění.

Zákon č. 117/1852 ř.z., o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění účinném od 1. 9. 1852.

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), v platném znění

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), v platném znění

Zákon č. 285/2002 Sb., o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánů a o změně některých zákonů (transplantační zákon)

zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování

Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, v platném znění

SEZNAM ZKRATEK

Č.	Číslo
Čl.	Článek
ČR	Česká republika
ČSFR	Československá federativní republika
DVT	Dohoda o vině a trestu
EU	Evropská unie
KS	Krajský soud
Listina	Listina základní práv a svobod, ústavní zákon č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.,
MS	Městský soud
MSZ	Městské státní zastupitelství
NS	Nejvyšší soud
OS	Odnětí svobody
OS NEPO	Odnětí svobody nepodmíněně
OS PO ZK	Odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu
Obv.	Obviněný
Obž.	Obžalovaný
OČTŘ	Orgán činný v trestním řízení
Ods.	Odsouzený
OSN	Organizace spojených národů
Sb.	Sbírka zákonů
Sb. m. s.	Sbírka mezinárodních smluv
Sp. zn.	Spisová značka
SR	Slovenská republika
STZ	zákon č. 300/2005 Z. z., trestný zákon Slovenské republiky

TŘ nebo tr. řád	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním
TZ nebo tr. zákoník	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
ÚS	Ústavní soud
Usn.	Usnesení
Ust.	Ustanovení
VS	Vrchní soud
ZK	Zkušební doba
ZSM	Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věch mládeže (té zákon o soudnictví ve věcech mládeže)
ZTOPO	Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 – Vraždy za rok 2021	135
Tabulka 2 - Ostatní trestné činy za rok 2021	135
Tabulka 3 - Vraždy za rok 2022	136
Tabulka 4 – Ostatní trestné činy za rok 2022	136
Tabulka 5 - Vraždy za rok 2023	137
Tabulka 6 - Ostatní trestné činy za rok 2023	137

ABSTRAKT

Trestný čin vraždy dle § 140 trestního zákoníku

Téma trestného činu vraždy a jeho trestněprávních aspektů je velmi široké, a proto si autorka práce vytýčila několik hlavních hypotéz, jejichž splnění přineslo komplexní náhled na dané téma.

Hlavní hypotézou práce je poskytnutí ucelené teoretické studie na téma trestného činu vraždy v právním systému České republiky, které není možné pojmut odděleně od ústavních principů ochrany práva na život. Proto první dílčí hypotézou je analýza ukotvení práva na život v právním systému České republiky, které je věnována kapitola první. V rámci této kapitoly jsou vysvětleny též stěžejní pojmy, jako je právo na život, okamžik vzniku a zániku života.

Pochopit současnou právní úpravu trestného činu vraždy v zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, nelze bez využití metody historicko – srovnávací, kdy základní informace o historickém vývoji na našem území jsou obsahem druhé kapitoly.

Pro zpracování další hlavní hypotézy, kterou je aktuální právní úprava trestného činu vraždy z hlediska hmotného práva, využívá autorka metody komparační, kdy analytickým přístupem je tato v kapitole 3. podrobně rozebrána.

Na teoretické pojednání o znacích skutkové podstaty trestného činu obecně v kapitole 3.2, pak navazuje zpracování další dílčí hypotézy spočívající v analýze skutkových podstat trestného činu vraždy, které se věnuje kapitola 3.3. Pro úplnost je pak v rámci kapitoly 3.4 pojednáno o vývojových stádiích trestného činu vraždy. Kapitola 4 obsahuje komparaci skutkových podstat vraždy prosté, vraždy premeditativní, vraždy kvalifikované, kapitola 4.2 privilegovaných skutkových podstat trestného činu vraždy a kapitola 4.3 skutkových podstat dalších trestných činů proti životu.

Dalším cílem práce je srovnání trestného činu vraždy a dalších trestných činů postihujících způsobení smrti, kde se autorka stručně věnuje i dalším trestným činům, které mají ve své skutkové podstatě zahrnut účinek v podobě způsobení smrti, které bývají užity v souvislosti s kvalifikací skutku spočívajícího v násilném usmrcení jiného dříve, než je skutek posouzen jako trestný čin vraždy, a komparaci jejich trestních sazeb. Výsledkem této analýzy, v kapitole 5, skutkových podstat trestných činů obsažených ve zvláštní části

trestního zákoníku, je zjištění, že účinek v podobě smrti, jakožto nedbalostního následku, upravují skutkové podstaty dalších trestných činů obsažených celkem v 10 hlavách zvláštní části. Právní kvalifikace skutku jako trestného činu vraždy se odvíjí od prokázání subjektivní stránky činu, kdy je nutné prokázání úmyslu jiného usmrtit. Nejčastější spor o právní kvalifikaci se vede při posouzení skutku jako trestného činu těžké ublížení na zdraví dle ustanovení § 145 odst. 1, odst. 3 trestního zákoníku nebo trestného činu vraždy dle ustanovení § 140 odst. 1 trestního zákoníku.

Kromě teoretické analýzy autorka v rámci kapitoly 5.2. využila svých praktických zkušeností, a na konkrétní kazuistice demonstrovala příklady sporné právní kvalifikace. Ke zpracování zadaného tématu využila i údaje z policejních statistik, které dokladují četnost případů trestného činu vraždy a dalších násilných trestných činů s následkem smrti na našem území v posledních letech a speciálně pak též v hlavním městě Praze.

V kapitole 6., věnované ukládání trestů pachatelům trestného činu vraždy, autorka zaměřila svou pozornost na trestání mladistvých pachatelů.

Kapitolou 7., obsahující exkurz do právní úpravy Slovenské republiky, se kterou nás pojí dlouhá společná minulost, a v jejíž aktuální úpravě bychom se mohli částečně inspirovat, autorka svou analýzu na téma trestného činu vraždy uzavírá.

ABSTRACT

The Criminal Offence of Murder under Section 140 of the Criminal Code

The topic of the criminal offence of murder and its criminal aspects is very broad, and therefore the author of the thesis set out several main hypotheses, the fulfillment of which brought a comprehensive view of the topic.

The main hypothesis of the thesis is to provide a comprehensive theoretical study on the topic of the criminal offence of murder in the legal system of the Czech Republic, which cannot be conceived separately from the constitutional principles of protection of the right to life. Therefore, the first partial hypothesis is an analysis of the anchoring of the right to life in the legal system of the Czech Republic, which is the subject of the first chapter. This chapter also explains key concepts such as the right to life, the moment of creation and termination of life.

The current legal treatment of the criminal offence of murder in Act no. 40/2009 Sb., the Criminal Code, cannot be understood without the use of the historical and comparative method, which is why fundamental information on the historical development of our territory is the content of the second chapter.

The third chapter uses the comparative method to elaborate the next main hypothesis, which is the current legal regulation of the criminal offence of murder from the point of view of substantive law, where the analytical approach is analyzed in detail in Chapter 3.

The theoretical discussion of the elements of the criminal offence in general in Chapter 3.2 is followed by the elaboration of another partial hypothesis consisting in the analysis of the elements of the criminal offence of murder, which is dealt with in Chapter 3.3. For the sake of completeness, Chapter 3.4 discusses the developmental stages of the criminal offence of murder. Chapter 4 contains a comparison of the criminal offences of simple murder, premeditated murder and qualified murder, Chapter 4.2 of the privileged offence of murder and Chapter 4.3 of other criminal offences against life.

The other main hypothesis is the documentation of crimes that have the effect of causing death is included in their facts, and a comparison of their penal rates is discussed in Chapter 4. As a result of this analysis of the facts of the criminal offences

contained in the special part of the Criminal Code, it is found that the effect in the form of death is regulated by the facts of the offences contained in a total of 10 titles, and the range of imprisonment that can be imposed for such conduct is from 6 months to life imprisonment.

In addition to the theoretical analysis, the author has used her practical experience in Chapter 5.2 to demonstrate examples of controversial legal qualifications in specific case studies. In order to elaborate the topic, she used data from police statistics, which prove the frequency of cases of murder and other violent crimes resulting in death in our territory in recent years, and especially in the Capital City of Prague.

In Chapter 6, devoted to the sentencing of offenders for the criminal offence of murder, the author focused her attention on the sentencing of juvenile offenders.

Chapter 7, containing an excursion into the legislation of the Slovak Republic, with which we have a long common history and in whose current legislation we could be partly inspired, concludes his analysis of the criminal offence of murder.

Keywords

human life, murder, manslaughter, penalty

KLÍČOVÁ SLOVA

lidský život, vražda, neúmyslné usmrcení, trest